

Næringsanalyse for Telemark

2008

Benchmarking av næringsutvikling og attraktivitet

KNUT VAREIDE
Arbeidsrapport nr. 27/2008

Forord

I VRI Telemark (VRI er Norges forskningsråd satsing på virkemidler for regional innovasjon) er et av delprosjektene ”Benchmarking og forskningsformidling”. I dette delprosjektet skal utviklingen i Telemark med hensyn til næringsutvikling og attraktivitet måles og settes i sammenheng med målsettinger som er definert i VRI, fylkesplanen og de strategiske næringsplanene på regionalt og kommunalt nivå i fylket.

Denne rapporten er en årlig rapport for 2008 for et benchmarkingssystem for utviklingen i Telemark. Det er utarbeidet tilsvarende rapporter for de enkelte regionene i Telemark.

I løpet av året er det gjennomført tre arbeidsmøter der innhold, kvalitet og relevans blir diskutert i en styringsgruppe som omfatter de utviklingsaktører som driver strategisk utviklingsarbeid i fylket. Dette er:

Telemark fylkeskommune
Vekst i Grenland AS
Midt-Telemark Næringsutvikling AS
Vest-Telemark Næringsutvikling AS
Notodden Utvikling AS
Rjukan Næringsutvikling AS
Drangedal Næringssselskap
Kragerø kommune

Knut Vareide ved Telemarksforskning-Bø er prosjektleder og har gjennomført analysene og skrevet rapporten.

Bø, 5. desember 2008

Knut Vareide

© Telemarksforskning-Bø 2008
Arbeidsrapport nr. 27/2008
ISSN 0802-3662

Telemarksforskning-Bø
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: 35 06 15 00
Fax: 35 06 15 01
www.telemarksforskning.no

Innhold:

FORORD	2
SAMMENDRAG	4
BEFOLKNING	5
ARBEIDSPLASSER	13
PENDLING	17
ARBEIDSMARKEDSINTEGRASJON	18
ATTRAKTIVITET	19
NYETABLERINGER	27
LØNNSOMHET	33
VEKST	35
NÆRINGSTETTHET	37
NM I NÆRINGSLIV – REGIONER	38
NM I NÆRINGSLIV – KOMMUNER	39
INNOVASJON	41
DRIVKREFTER I REGIONAL NÆRINGSUTVIKLING	50
OPPSUMMERING	52

Sammendrag

Befolkningsutviklingen er den aller viktigste indikatoren for regional utvikling. Telemark er nummer 15 av 19 fylker når det gjelder befolkningsvekst de siste tre årene. Telemark har det tredje høyeste fødselsunderskuddet, og den fjerde laveste innvandringen i samme periode..

Telemark har netto utflytting til andre fylker. Flyttestrømmene mellom Telemark og andre deler av landet kommer av to forhold: Arbeidsplassutviklingen i Telemark og attraktivitet som bosted.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Telemark har vært svakere enn i resten av landet i perioden 2005-2007. Dette skyldes lav vekst i antall arbeidsplasser i privat næringsliv. Næringslivet i Telemark har svak lønnsomhet og vekst i forhold til næringslivet i andre deler av landet. Arbeidsplassveksten i fylket har også blitt redusert som følge av rasjonalisering og nedleggelse i prosessindustrien.

Telemark er som fylke litt over middels attraktiv som bosted. Grenland er mest attraktiv av regionene i fylket, men også Midt- og Vest-Telemark er over middels attraktive blant regionene i Norge.

Befolkning

I dette kapitlet presenteres befolkningsstatistikk. Alle tall er basert på data fra SSB.

Befolkningsutvikling i Telemark

Befolkningen i Telemark nådde sitt foreløpige maksimum 1. januar 2008, da befolkningen var på 166 731.

I det langsiktige perspektivet har Telemark hatt tre perioder med folketallsvekst:

På 50-tallet og første del av 60-tallet var veksten i folketallet i Telemark ganske sterk, og i flere år langt over landsgjennomsnittet.

Neste vekstperiode var på midten av 70-tallet, men varte bare fire år.

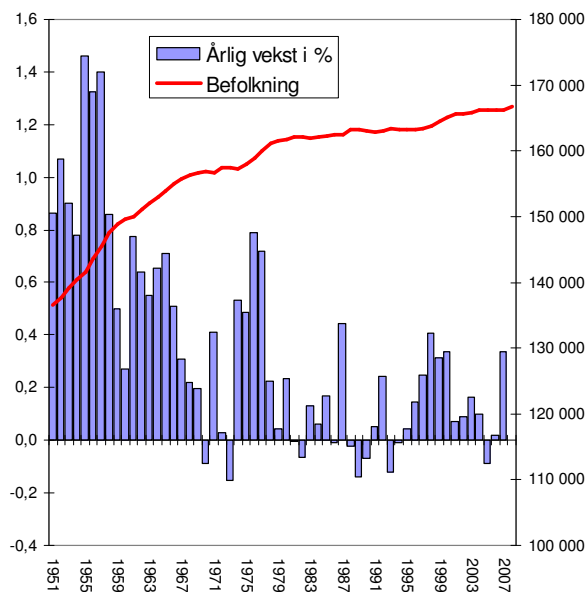
På slutten av 90-tallet var det igjen en periode med vekst, men vekstraten var ganske beskjeden, og godt under landsgjennomsnittet. De siste årene har endringene i befolkningen vært svært små fra år til år. Økende innvandring ga imidlertid en noe sterkere vekst igjen i 2007, men fremdeles er veksten i befolkningen i Telemark langt under befolkningsveksten på landsbasis.

Telemarks andel av befolkningen

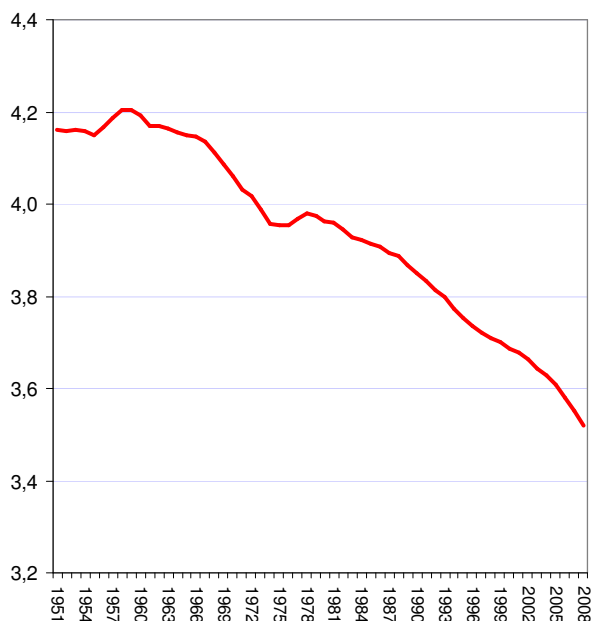
Selv om man over tid har hatt en vekst i befolkningen i Telemark, er fylkets andel av befolkningen i Norge fallende

Mens Telemarks befolkning midt på 1950-tallet utgjorde omtrent 4,2 % av den totale befolkningen, er andelen i 2008 rett i overkant av 3,5 %

Det er grunn til å tro at alderssammensetningen i fylket vil forsterke denne trenden. Fylket har et fødselsunderskudd, og må dermed ha ganske stor netto innflytting for å øke sin andel av landets befolkning.

Figur 1: Folketallet i Telemark (høyre akse), og årlige vekstrater (venstre akse).

Figur 2: Telemarks prosentvise andel av befolkningen i Norge.

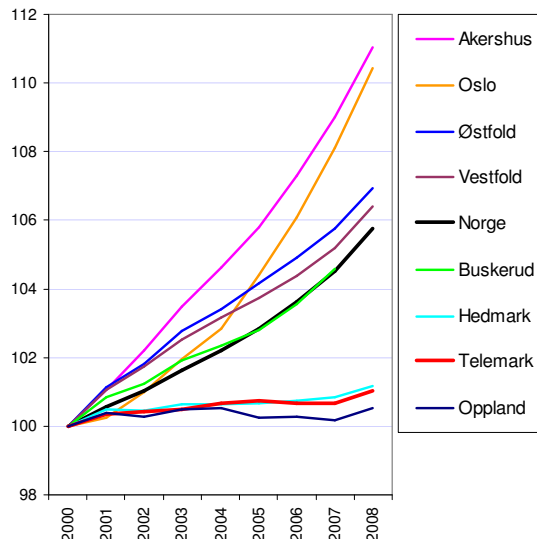
Telemark sammenliknet med nabofylker

Folketallet i Telemark har stått omtrent stille etter 2000. På landsbasis har befolkningsveksten vært ganske sterk etter 1990, etter å ha vært lav på 80-tallet. Den økte veksten på landsbasis kommer hovedsakelig av økende innvandring.

På Østlandet er det Akershus og Oslo som har hatt sterkest vekst. Her øker folketallet med over en prosent i året.

Østfold, Vestfold og Buskerud har også vekst, og beholder sine andeler av folketallet i landet. Her har veksten vært omtrent som landsgjennomsnittet. Også Agderfylkene er med i denne kategorien.

Telemark har, i likhet med Hedmark og Oppland, hatt stagnasjon i folketallet.

Figur 3: Befolkning, indeksert slik at 2000=100.

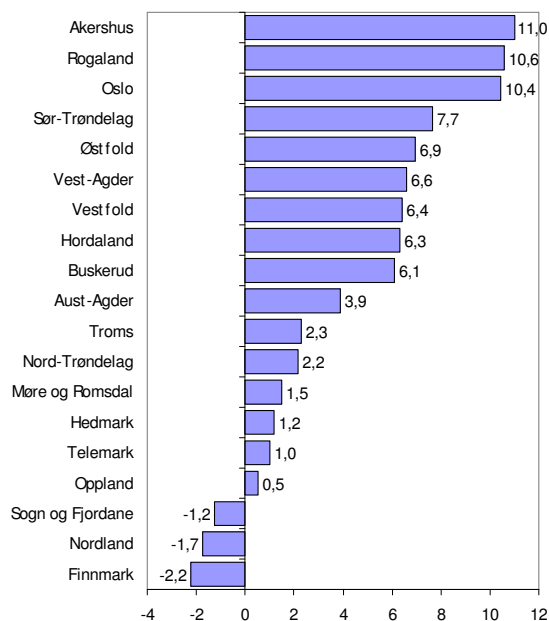
Befolkningsvekst i fylkene

På landsbasis er det bare Rogaland som har hatt like høy folketallsvekst som Oslo og Akershus. Disse tre fylkene skiller seg ut fra de andre med høyere vekst.

Buskerud og Vestfold er blant fylkene som har vekst omtrent som landsgjennomsnittet. Andre fylker i denne gruppen er Sør-Trøndelag, Østfold, Vest-Agder og Hordaland.

Telemark har bare fire fylker bak seg med dårligere befolkningsutvikling. I Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane har befolkningen sunket etter 2000.

Fylkene med høyest befolkningsvekst er fylker med en høy andel av befolkningen i eller nær store byer. I den perioden vi har lagt bak oss har det vært relativt kraftig sentralisering i befolkningen. Dette har blant annet sammenheng med at det har vært høykonjunktur, noe som vanligvis forsterker sentraliseringen. Dersom denne sammenhengen fortsetter, vil kanskje sentraliseringen bremses de neste årene.

Figur 4: Befolkningsvekst i prosent fra 2000 til 2008.

Befolkningsutvikling dekomponert

Befolkningsendringer kan splittes opp i tre komponenter:

- ◆ Fødselsoverskudd, som er differansen mellom antall fødte og døde
- ◆ Netto innvandring, som er antall innvandrere fratrukket antall som flytter ut av landet
- ◆ Flyttebalansen innenlands, som er differansen mellom antall som flytter inn fra andre deler av landet og antall som flytter ut

I Telemark har det vært fødselsunderskudd de siste årene. Dette skyldes at fylket har hatt netto utflytting til andre deler av landet i mange år. Det er de unge som oftest flytter. Dermed blir det færre unge kvinner igjen til å føde barn. Samtidig blir andelen eldre høyere, noe som øker antallet døde.

Netto utflytting fra Telemark synes å være økende.

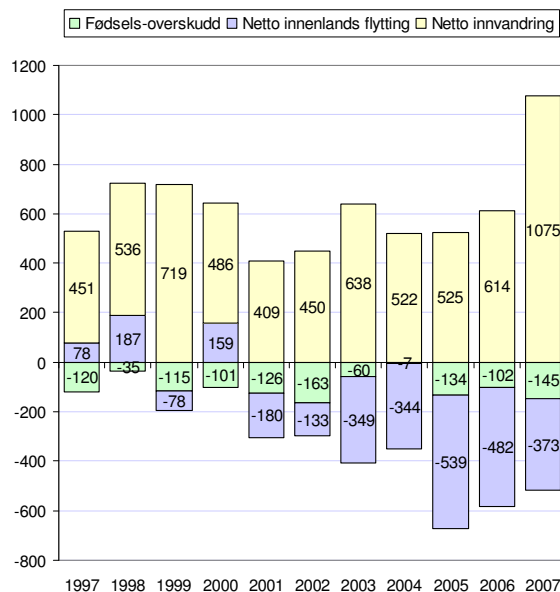
Innvandring fra utlandet har ført til at folketallet likevel ikke har sunket. Det har vært en jevn og stor netto innvandring i alle de siste årene.

Dekomponert utvikling etter 2000

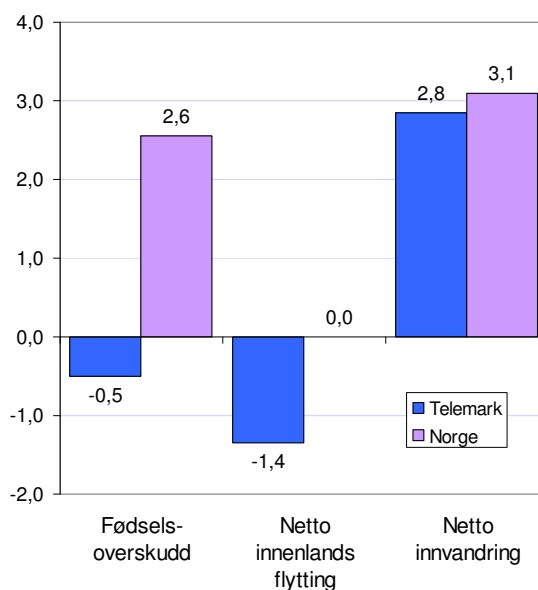
Siden 1. januar 2000 har det vært et fødselsoverskudd i Norge tilsvarende 2,6 prosent av befolkningen. I Telemark har det vært et fødselsunderskudd på 0,5 prosent.

Innvandringen til Telemark har vært litt under landsgjennomsnittet, først og fremst pga lavere innvandring i 2007.

Telemark har hatt en netto utflytting til andre deler av landet på 1,4 prosent i den samme perioden.

Figur 5: Utvikling av folketall i Telemark, fordelt på fødselsoverskudd, innvandring og innenlands flytting.

Figur 6: Endringer i befolkningen i Telemark fra 1 jan 2000 til 1 jan 2008 i prosent av folketallet 2000, sammenliknet med landet.

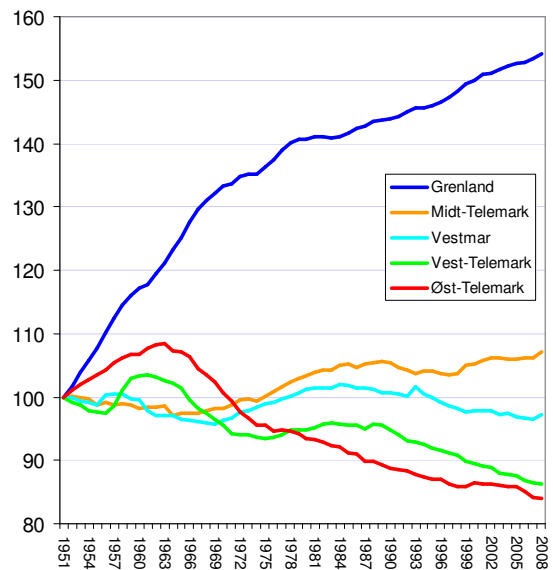
Regionale variasjoner

Av regionene¹ i Telemark er det stort sett bare Grenland som har hatt sterk befolkningsvekst i det lange løp. Grenland hadde ganske sterk vekst fram til 80-tallet. Etter dette har veksten avtatt noe.

Midt-Telemark har omtrent syv prosent flere innbyggere i 2008 enn i 1951. Det har ikke vært særlig vekst i de siste 20 årene, men folketallet 1. januar 2008 var det høyeste i historien.

Vestmar har hatt små endringer i folketallet. Maksimum i Vestmar ble nådd i 1984 med 15437 innbyggere.

Vest- og Øst-Telemark har hatt fallende folketall de siste 20 årene. Disse regionene hadde sine befolkningsmaksimum i begynnelsen av 1960-tallet.

Figur 7: Befolkningsutvikling i regionene i Telemark, indekstert slik at nivået i 1951 = 100.

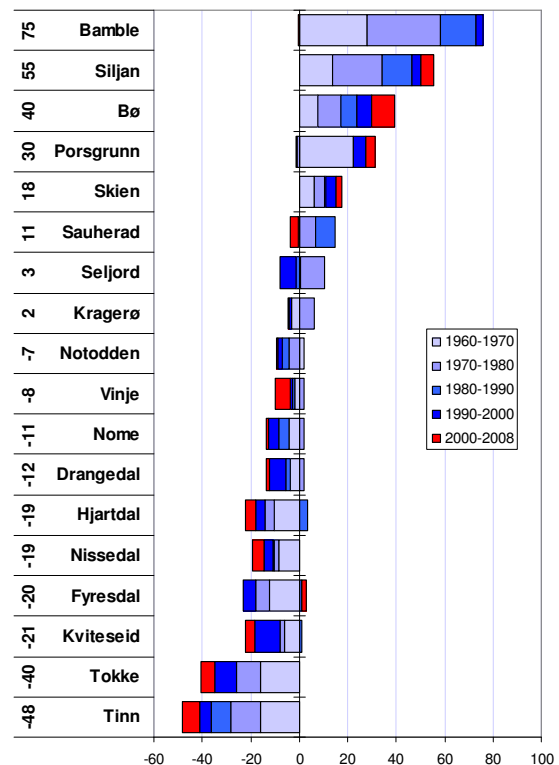
Utviklingen i kommunene

Bamble er den kommunen i Telemark som har hatt sterkest vekst i befolkningen siden 1960, med 75 prosent vekst. Deretter følger Siljan med 55 prosent vekst, og Bø med 50 prosent vekst.

På den andre enden finner vi Tinn med 48 prosent nedgang, Tokke med 40 prosent nedgang og Kviteseid med 21 prosent.

Siden 2000 er det Siljan, Bø, Porsgrunn, Skien og Fyresdal som har hatt vekst. Fyresdal er en kommune som har greid å snu en langsiktig nedgang i befolkningen til vekst. Bø har hatt den største veksten i denne perioden.

Siden 2000 har Vinje størst nedgang, etter å ha hatt en svært stabil befolkning i flere tiår.

Figur 8: Prosentvis endring av folketallet etter 1960, fordelt på tiårsperioder. Tallene til venstre angir prosentvis endring etter 1960.

Aldersfordeling

Aldersfordelingen i Telemarks befolkning skiller seg ut fra landsgjennomsnittet.

Det mest karakteristiske trekket er at Telemark har et underskudd på unge voksne, mellom 20 og 40 år. I enkelte årsklasser mellom 25 og 30 år er Telemarks andel av befolkningen i disse alderstrinnene nesten 20 prosent lavere enn landsgjennomsnittet.

Underskuddet på unge voksne får også direkte konsekvenser på antall barn. Andelen av befolkningen som er barn under 10 år er vesentlig lavere i Telemark enn i resten av landet.

Det er imidlertid litt høyere andel barn mellom 10 og 20 i Telemark enn ellers i landet.

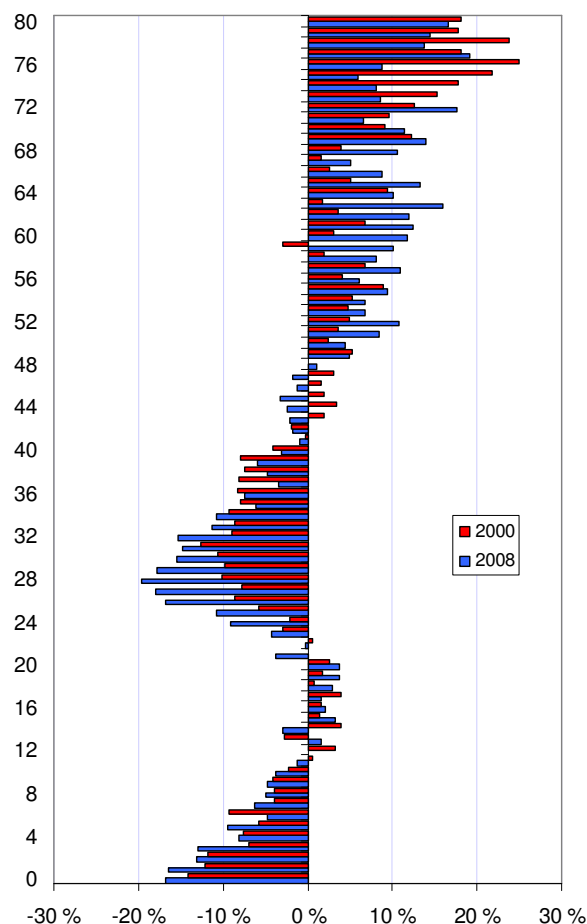
Fra 50 år og oppover har Telemark en høyere andel enn landsgjennomsnittet.

Av figur 10 kan vi se at det har skjedd store endringer bare de siste åtte årene. Telemarks underskudd på unge voksne har blitt vesentlig høyere mellom 2000 og 2008.

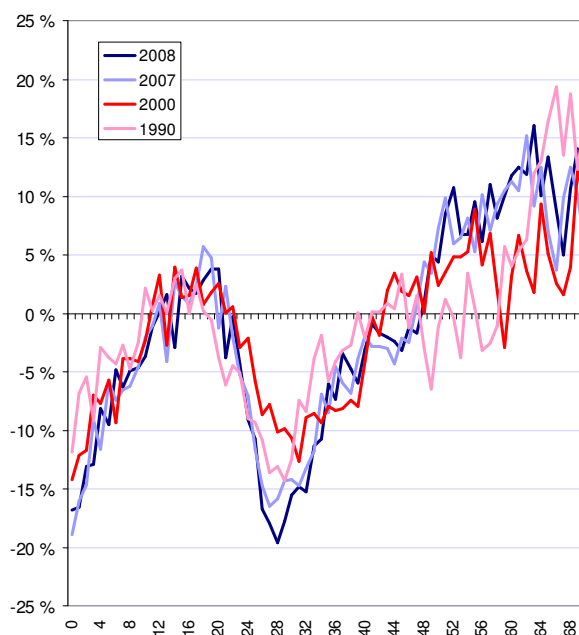
I figur 10 kan vi se at det er synlig forskjell mellom 2007 og 2008, da underskuddene i alderstrinn fra 25 til 30 ble større.

Dersom vi ser på utviklingen mellom 1990 og 2000, ser vi at det ikke var så klar utvikling i dette tiåret. Underskuddet på unge mellom 20 og 30 i Telemark ble redusert dette tiåret.

Det kan dermed se ut til at de unge har endre preferanse de siste årene, i retning av å ønske å flytte ut av Telemark i større grad enn før. Den sterke økonomiske veksten vi har hatt de siste årene kan ha bidratt til dette. Sentraliseringen er gjerne sterkest i tider med høykonjunktur.

Figur 9: Telemarks andel av befolkningen i ulike alderstrinn i prosent av tilsvarende andel på landsbasis.

Figur 10: Telemarks andel av befolkningen i ulike alderstrinn i prosent av tilsvarende andel på landsbasis.

Aldersfordeling i Telemark i forhold til nabofylker

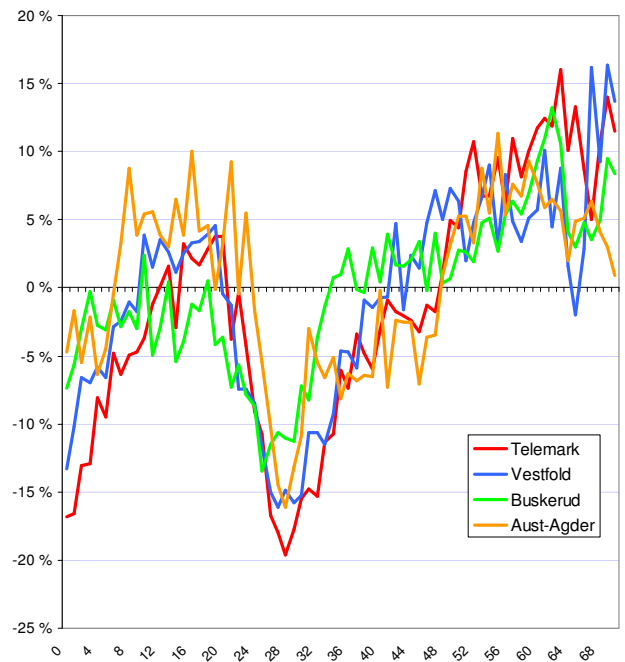
Vi finner tilsvarende aldersprofiler i nabofylkene.

Både Vestfold, Buskerud og Aust-Agder har samme underskudd av unge voksne.

Underskuddet av unge voksne i Telemark er imidlertid høyere enn i nabofylkene.

Vestfold har en profil som er ganske lik Telemark, men vi kan se at underskuddet av unge voksne og dermed også barn, er lavere enn i Telemark. Vestfold har også en høyere andel mellom 40 og 50, noe som indikerer høyere tilbakeflytting.

Buskerud og Aust-Agder har lavere underskudd på unge voksne og barn enn Telemark og Vestfold.

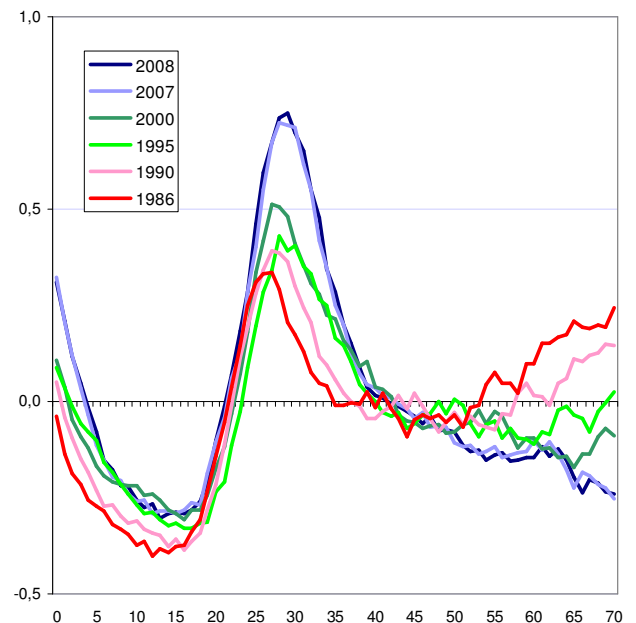

Figur 11: Andel av befolkningen i ulike alderstrinn i prosent av tilsvarende andel på landsbasis, for Telemark og nabofylker.

Hvor blir de unge voksne av?

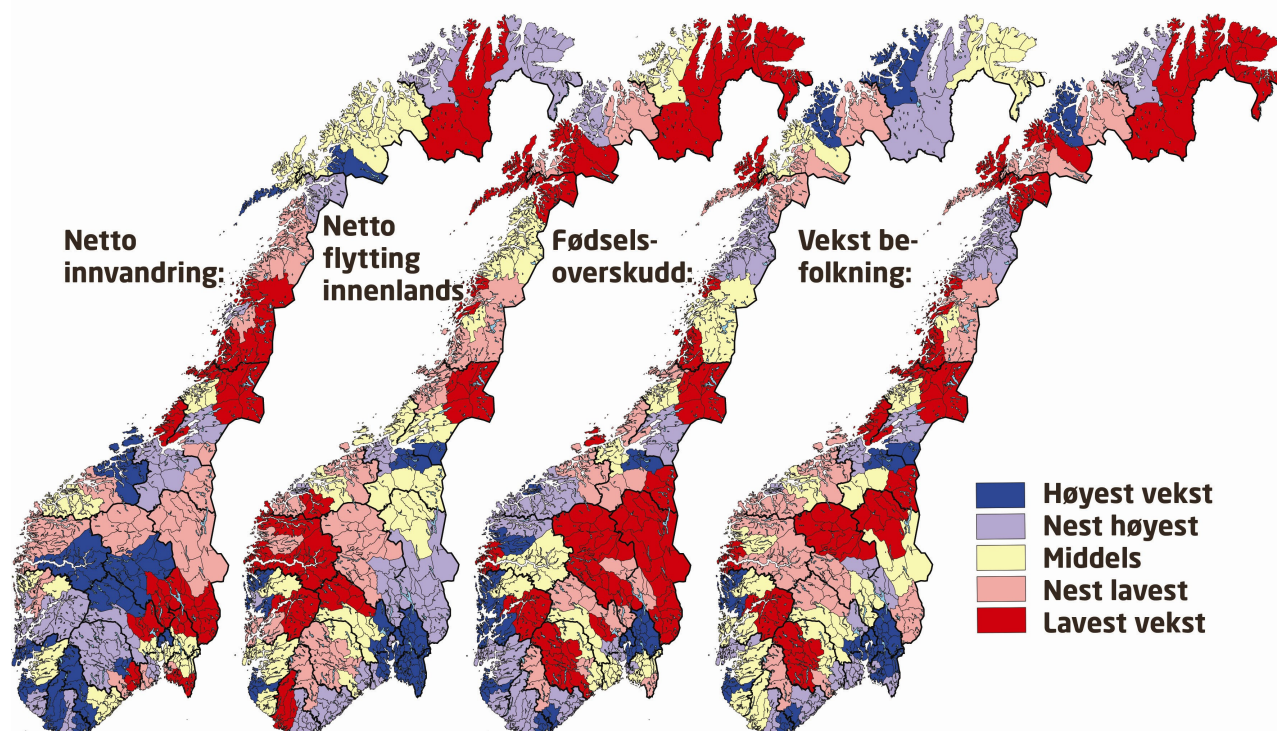
De unge voksne drar i økende grad til Oslo. Oslo har økt sitt overskudd av unge mellom 20 og 35 de siste 20 årene. Spesielt har andelen i aldersgruppen mellom 30 og 40 økt i Oslo.

Det ser dermed ut til at de unge oppholder seg lengre i Oslo enn tidligere. Vi ser at Oslo hadde en underskudd av barn tidligere, men at det nå er et overskudd av barn opp til fem år. Mens unge voksne tidligere i stor grad flyttet ut av Oslo etter endt utdanning, ser de nå ut til å bli i flere år, og etablere familie, før de eventuelt flytter ut.

Figur 12: Andel av befolkningen i ulike alderstrinn i prosent av tilsvarende andel på landsbasis, for Oslo.

Kart med befolkningsendringer

Figur 13: Komponenter i befolkningsendringer i perioden 2003-2007 i 83 regioner i Norge. Regionene er rangert i forhold til hverandre, slik at det er fem kategorier med like mange regioner i hver.

Befolkningsveksten kan splittes opp i tre komponenter: Fødselsoverskudd, innenlands flytting og netto innvandring.

De tre ulike komponentene i befolkningsveksten har helt forskjellige geografiske mønstre.

Innvandring fra utlandet bidrar sterkt til befolkningsvekst i distriktene, spesielt i distriktene i Sør-Norge. Det sentrale Østlandet, utenom Oslo, Bærum og Asker har relativt liten innvandring i forhold til folketallet. Alle regionene i landet har netto innvandring.

Innenlands flytting bidrar spesielt til vekst i det sentrale Østlandsområdet, foruten storby-regionene Stavanger, Bergen og Trondheim.

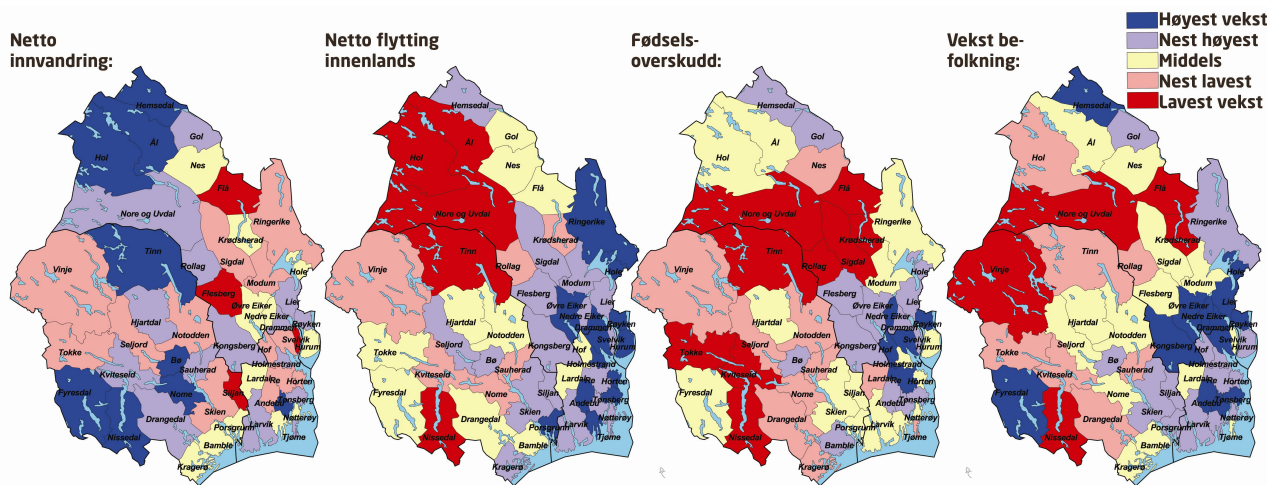
Fødselsoverskuddet er høyest i de regionene som over tid har hatt netto innflytting. Flytterne er gjerne i alderen 20-30 år, og regioner med høy innflytting vil over tid få en alderssammensetning som er gunstig. Det er imidlertid også mange regioner på Vestlandet og Nord-Norge som har fødselsoverskudd, selv om disse har hatt høy utflytting. Det kommer av høyere fruktbarhet.

I Telemark ser vi at Midt-Telemark er blant regionene med høyest innvandring, mens Vest-Telemark og Kongsbergregionen er blant regioner med nest høyest innvandring. I Grenland og Vestmar er innvandringen lavere enn gjennomsnittet.

For netto innenlands flytting, er både Midt- og Vest-Telemark blant regionene med nest høyest utflytting, mens Grenland er blant de med nest høyest innflytting.

Vest-Telemark og Vestmar er blant regionene med høyest fødselsunderskudd. Midt-Telemark er blant de med nest høyest fødselsunderskudd, mens Grenland er middels.

Kart med befolkningsendringer kommuner

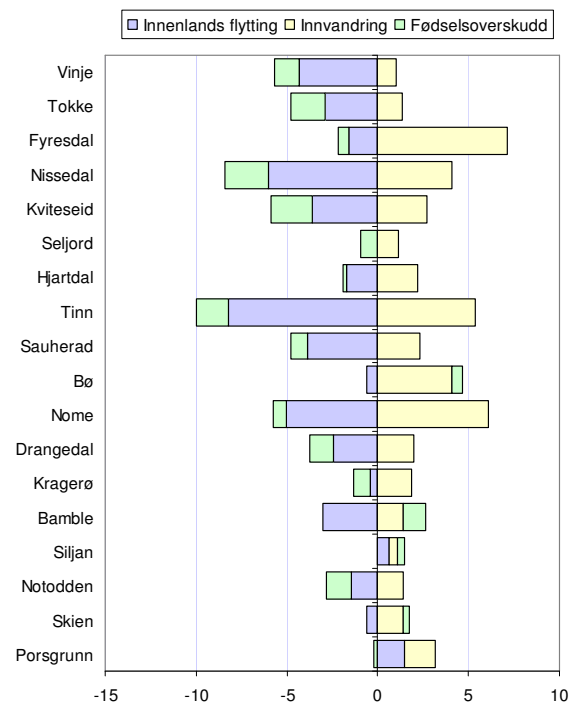
Figur 14: Befolkningsendringer dekomponert i perioden 2003-2007, netto endringer i forhold til folketallet. Fargene angir kommunens rangering i forhold til de andre kommunene i Norge.

Størst innvandring i Telemark finner vi i Tinn, Bø, Nome, Nissedal og Fyresdal. Skien, Notodden, Vinje, Tokke og Seljord har forholdsvis lite innvandring.

Når det gjelder nettoflytting til andre kommuner i landet, er det bare Porsgrunn og Siljan som har netto innflytting, men kommuner som Bø, Skien, Kragerø og Seljord har forholdsvis lav netto utflytting.

Bø, Bamble, Siljan og Skien er de eneste kommunene med fødselsoverskudd. Høyest fødselsunderskudd finner vi i Tinn og Nissedal.

De siste fem årene, er det Fyresdal som har sterkest vekst, og er blant kommunene med sterkest vekst. Bø, Siljan, Skien og Porsgrunn er blant kommunene med nest sterkest vekst.

Figur 15: Befolkningsendringer - dekomponert for kommunene i Telemark, i perioden 2003-2007.

Arbeidsplasser

I dette kapitlet presenteres tall for utvikling av antall arbeidsplasser². Datagrunnlaget er registerbasert sysselsettingsstatistikk fra SSB.

Antall arbeidsplasser i Telemark sank fra 2000 til 2003. Hele nedgangen skjedde i privat sektor. I denne perioden sank antall private arbeidsplasser i fylket med 1106. Nedgangen i privat sektor var prosentvis sterkere i Telemark enn ellers i landet. Etter 2004 har antall arbeidsplasser i privat sektor økt igjen i Telemark. Veksten i de private sektor har imidlertid vært svakere enn i resten av landet. Dermed har den samlede veksten i antall private arbeidsplasser i Telemark siden 2000 vært på 4,7 prosent, mot en vekst på 11,4 prosent på landsbasis.

I det offentlige økte antall arbeidsplasser i denne perioden, både i Telemark og resten av landet. Veksten i Telemark har også vært lavere enn i resten av landet.

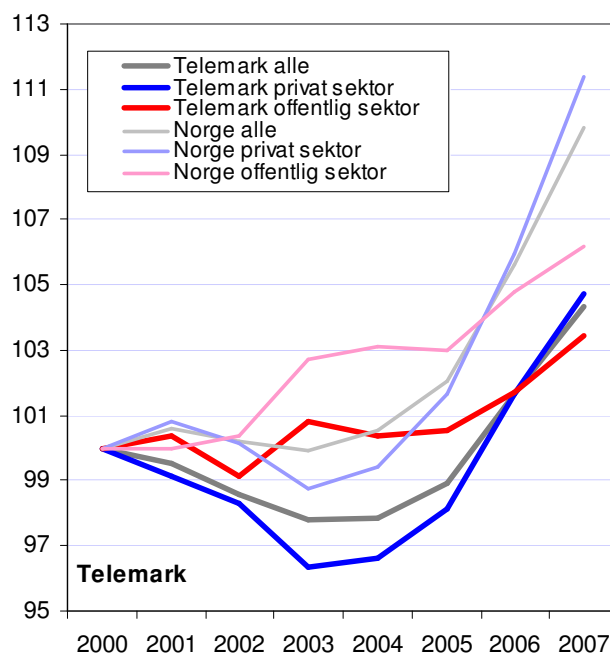
I figur 17 er årlig vekst i arbeidsplasser vist for fylkene for 2007, og gjennomsnittlig årlig vekstrate etter 2000.

Figuren illustrerer tydelig den sterke økonomiske veksten i Norge i 2007. Alle fylkene hadde vekst i antall arbeidsplasser i 2007. Også i 2006 hadde alle fylkene en økning i antall arbeidsplasser.

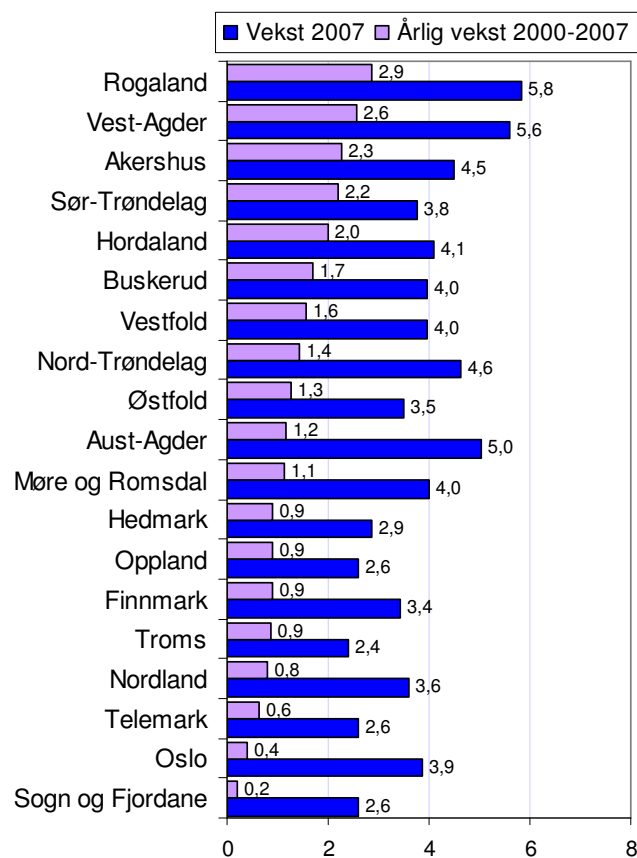
Rogaland hadde høyest vekst i 2007, som i 2006. Rogaland har også hatt den sterkeste veksten etter 2000.

Telemark har hatt den tredje laveste veksten av alle fylkene i perioden 2000-2007. I denne perioden har veksten tilsvart 0,6 prosent pr år i gjennomsnitt.

I 2007 forsetter Telemark å ha svak vekst. Bare Troms fylke hadde lavere vekst i 2007.

Figur 16: Antall arbeidsplasser i Telemark og Norge i privat og offentlig sektor, indeksert slik at 2000 = 100.

Figur 17: Vekst i antall arbeidsplasser i 2007, samt årlige vekstrater i perioden 2000-2007.

Arbeidsplassutvikling i bransjer

I de siste årene har det skjedd store strukturelle endringer i bransjesammensetningen. Noen bransjer har hatt sterk vekst, mens andre har hatt nedgang.

I Telemark er det forretningsmessig tjenesteyting som har hatt den desidert sterkeste veksten. Denne bransjen omfatter også databransjen, som har hatt sterk vekst i fylket. Også annen personlig tjenesteyting har hatt sterk vekst. Veksten i de tjenesteytende næringene i Telemark har vært sterkere enn i landet ellers.

Bygg og anlegg og handel har hatt moderat vekst de siste årene.

Bransjene transport, hotell og restaurant og industri har færre arbeidsplasser i 2007 enn i 2000. Transport og hotell og restaurant har imidlertid en vekst i 2007.

Industrien har sterkeste nedgang. Her har nesten 25 prosent av arbeidsplassene forsvunnet siden 2000. Nedgangen i industrien i Telemark er langt sterkere enn nedgangen i industrien på landsbasis. På landsbasis har antall arbeidsplasser i industrien bare sunket med 4,2 prosent siden 2000.

Strukturelle endringer i Telemark

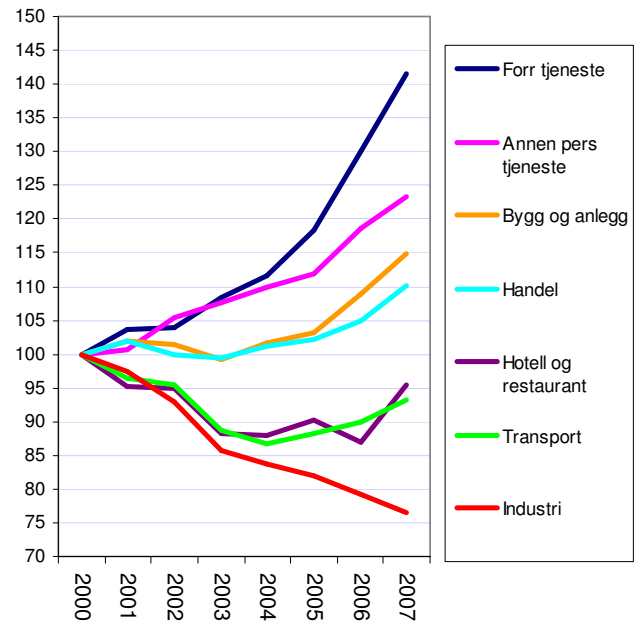
I figur 19 har vi sett på endringene i antall arbeidsplasser i de ulike næringene i absolutte tall.

Vi ser at veksten i antall arbeidsplasser i 2007 i forretningsmessig tjenesteyting er størst, også i absolutte tall. Det ble 643 nye arbeidsplasser i denne bransjen i Telemark i 2007. Gjennomsnittlig vekst de fem siste årene er på 334.

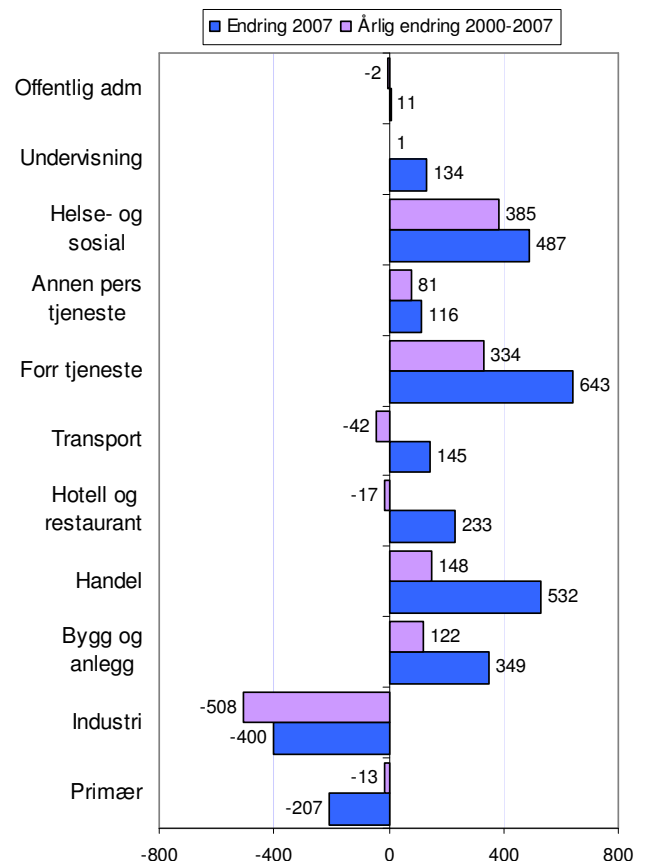
Helse og sosialsektoren har sterkeste vekst i perioden 2000 til 2007. Det ble 385 nye arbeidsplasser i denne sektoren i 2007, og den årlige veksten de syv siste årene er på 385.

Bransjene handel, bygg og anlegg og hotell og restaurant har god vekst både i 2007 og i hele perioden.

I industrien forsvant 400 arbeidsplasser i Telemark i 2007. Siste syv år har antallet industriarbeidsplasser i gjennomsnitt sunket med 507 pr år, eller 3557 for hele perioden. Det er den sterke nedgangen i industrien i Telemark som er årsaken til den dårlige utviklingen i antall arbeidsplasser i fylket.

Figur 18: Utvikling av antall arbeidsplasser i Telemark, indekstert slik at nivået i 2000 = 100.

Figur 19: Endring i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2007 i ulike bransjer i Telemark.

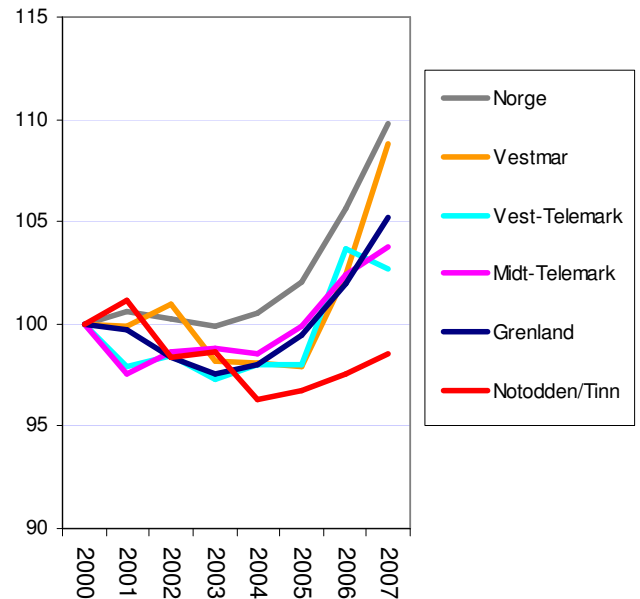
Arbeidsplassutvikling i regionene

Vestmar har hatt den sterkeste veksten i antall arbeidsplasser siden 2000, etter å ha hatt en spesielt sterk vekst i de siste to årene.

Vest-Telemark hadde best vekst fram til 2006, men fikk en nedgang i 2007. Vi tror at nedgangen i 2007 ikke er reell, men skyldes en korreksjon av for høye tall for 2007.

Grenland, Midt-Telemark og Notodden/Tinn hadde alle en vekst i antall arbeidsplasser i 2007. Notodden/Tinn har tross vekst de siste årene fremdeles færre arbeidsplasser i 2007 enn i 2000.

Ingen av regionene i Telemark har hatt vekst på linje med landsgjennomsnittet.

Figur 20: Utvikling i antall arbeidsplasser i regionene i Telemark, indekstert slik at nivået i 2000=100.

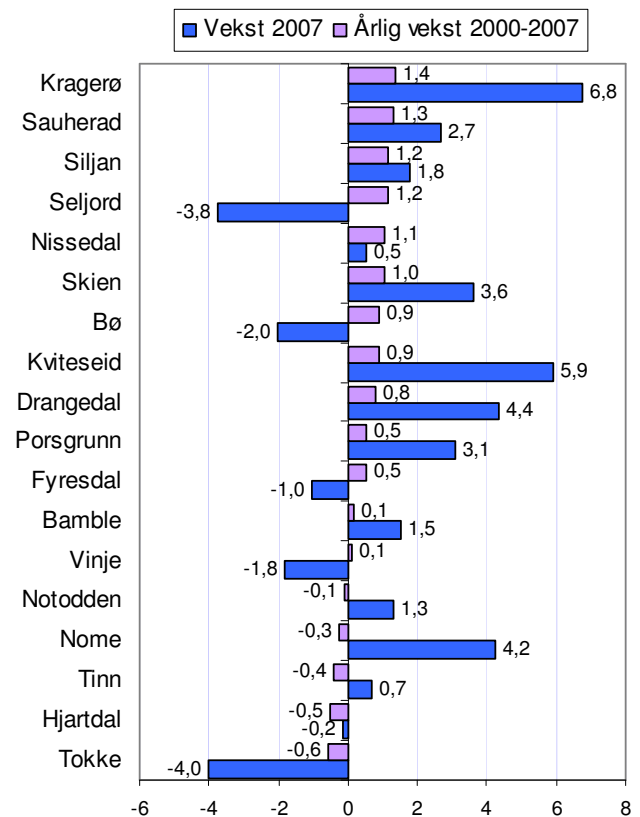
Arbeidsplassutvikling i kommunene

I figur 21 har vi vist arbeidsplassveksten i kommunene i 2007, og årlig vekst i de fem siste årene.

Som nevnt er de årlige endringene i antall arbeidsplasser som SSB har registrert de siste årene noe tvilsomme, og det er derfor best å fokusere på de langsiktige endringene.

Siden 2000 er det Kragerø, Sauherad og Siljan som har hatt sterkst vekst. Både Sauherad og Siljan har forholdsvis få arbeidsplasser, slik at det er forholdsvis få arbeidsplasser som ligger bak veksten. I Kragerø er mye av veksten kommet som resultat av det nye hotellet på Stabbestad. Selv Kragerø, som har den sterkeste veksten av kommunene i Telemark, har lavere vekst enn landsgjennomsnittet.

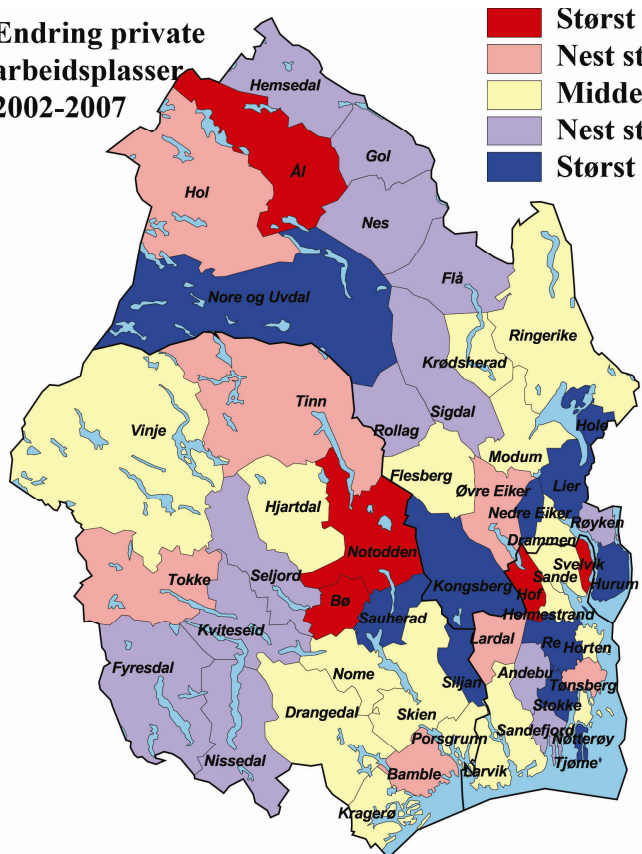
Tokke, Hjartdal og Tinn har størst nedgang i antall arbeidsplasser siden 2000. Det er snakk om en beskjeden nedgang, men veksten i resten av landet har vært på nesten ti prosent i denne perioden.

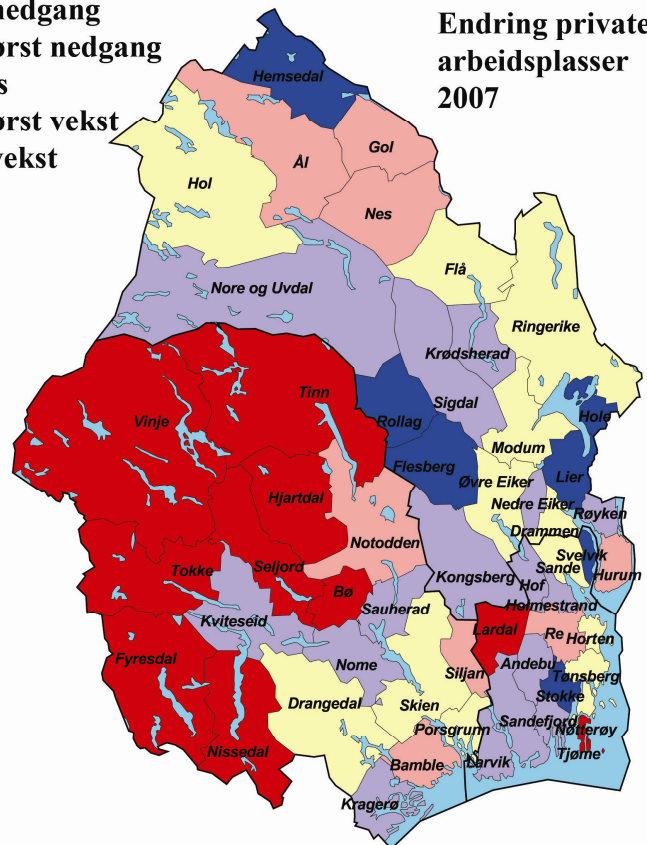
Figur 21: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i 2007, samt årlige vekstrater i perioden 2000-2007.

Kart arbeidsplasser

Endring private arbeidsplasser 2002-2007

Endring private arbeidsplasser 2007

Figur 22: Vekst i arbeidsplasser i privat sektor, til venstre siste fem år, til høyre i 2007, målt i forhold til alle kommuner i landet.

Når vi ser på arbeidsplassutviklingen de siste fem årene, som vist i kartet til venstre, er det egentlig ingen klare mønstre. Mens befolkningsveksten er vært sentralisert, er arbeidsplassveksten mye mer jevnt fordelt mellom sentrum og periferi. Dette illustrerer viktigheten av attraktivitet i den tiden vi er inne i. Flyttemønstrene er i liten grad påvirket av arbeidsplassutviklingen, men synes å følge andre mønstre.

I 2007 ser vi at de fleste kommunene i Vest-Telemark, samt Tinn og Bø er i kategorien lavest vekst. Som nevnt tidligere er dette neppe reelt. Veksten i antall arbeidsplasser siste fem år viser at kommuner som Seljord, Kviteseid, Fyresdal og Nissedal er i nest beste kategori.

Sauherad og Siljan er eneste kommuner i Telemark i kategorien sterkest vekst i privat sektor siste fem år. Disse kommunene har lite næringsliv, og betyr derfor lite for fylket som helhet.

Pendling

Arbeidstakere pendler i økende grad mellom kommuner og regioner. I dette kapitlet presenteres utviklingen av pendlingsmønstre i regioner og kommuner. Data er hentet fra registerbasert sysselsettingsstatistikk i SSB.

Nettopendling i regionene

I figur 23 ser vi nettopendling i regionene i BTV-området. Nettopendling er antallet sysselsatte som er bosatt i regionen og som pendler ut, fratrukket bosatte utenfor regionen som pendler inn. Her er dette tallet vist som prosent av antall sysselsatte i regionen.

Alle regionene i dette området, unntatt Kongsbergregionen har netto utpendling. Kongsbergregionen har gått fra å ha netto utpendling i 2000 til netto innpendling i 2007. Netto utpendling betyr at regionene har et underskudd på arbeidsplasser.

Pendlingsmønsteret på Østlandet er preget av at Oslo har et stort overskudd på arbeidsplasser, og en innpendling på over 114 000 personer. Dette gjør at de fleste regioner på Østlandet utenom Oslo har netto utpendling.

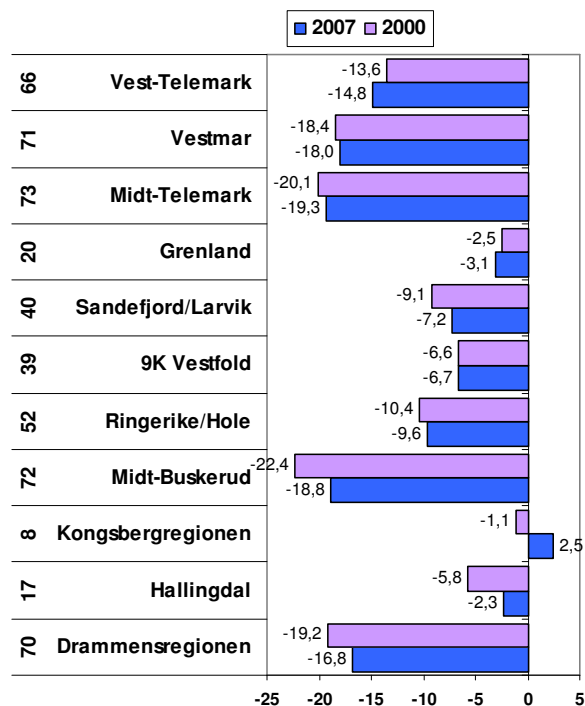
Nettopendling i kommunene

Blant kommunene i Telemark er det bare Porsgrunn som har overskudd på arbeidsplasser. Porsgrunn har mindre overskudd på arbeidsplasser i 2007 enn i 2000. Seljord har gått fra å ha overskudd på arbeidsplasser i 2006 til underskudd i 2007.

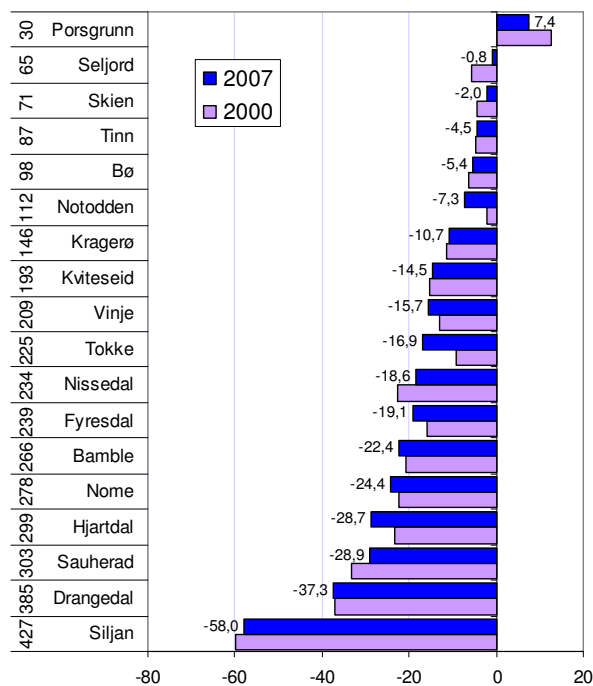
Kommuner som Skien, Tinn, Bø og Notodden har nesten balanse mellom arbeidsplasser og sysselsatte.

Siljan har størst netto utpendling av kommunene i Telemark. Det er bare tre kommuner i landet med større underskudd på arbeidsplasser. Også Drangedal, Sauherad og Hjartdal har stor netto utpendling, med over 25 prosent.

Underskudd på arbeidsplasser er imidlertid ikke et problem, dersom det er arbeidsmuligheter i nabokommunene.

Figur 23: Nettopendling, prosent.

Figur 24: Nettopendling, prosent. Tallene til venstre angir kommunens rangering mht nettopendling.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet i en region eller kommune er integrert med arbeidsmarkedet utenfor. Vi måler dette ved å summere andelen av sysselsatte som pendler ut med andelen av arbeidsplassene som fylles av personer bosatt utenfor. I kapitlet om attraktivitet så vi at arbeidsmarkedsintegrasjon er en viktig forklaringsfaktor for flyttestrømmene. Høy arbeidsmarkedsintegrasjon er positivt for innflytting, da det gir innbyggerne større pendlingsmuligheter og flere muligheter for valg av arbeidsplasser.

Vi ser av figur 25 at regioner som Drammensregionen, Midt-Buskerud, Ringerike/Hole og Midt-Telemark har stor arbeidsmarkedsintegrasjon. De tre førstnevnte regionene har mange pendlere til Akershus/Oslo, mens Midt-Telemark har mange pendlere til Grenland.

Grenland og Hallingdal har lav arbeidsmarkedsintegrasjon. Slike regioner er i større grad enn andre avhengig av en positiv utvikling i eget arbeidsmarked. Det er også et trekk at arbeidsmarkedsintegrasjonen øker i alle regionene. Det viser at pendlingsvilligheten stadig øker.

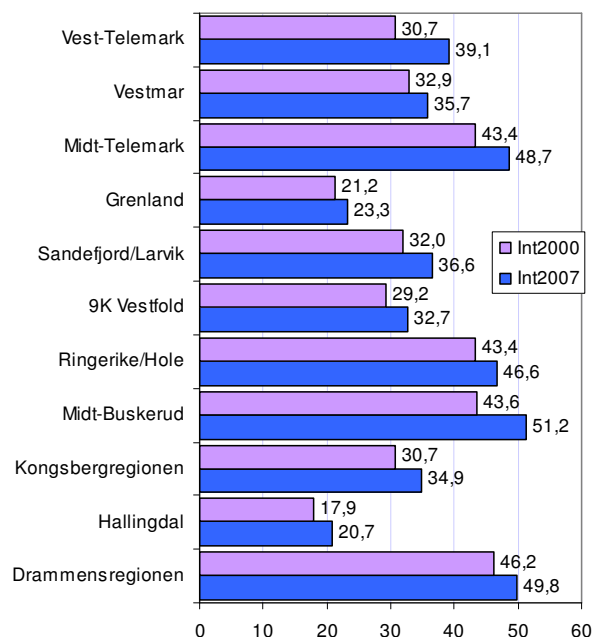
Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

I figur 26 viser vi arbeidsmarkedsintegrasjonen i kommunene i Telemark.

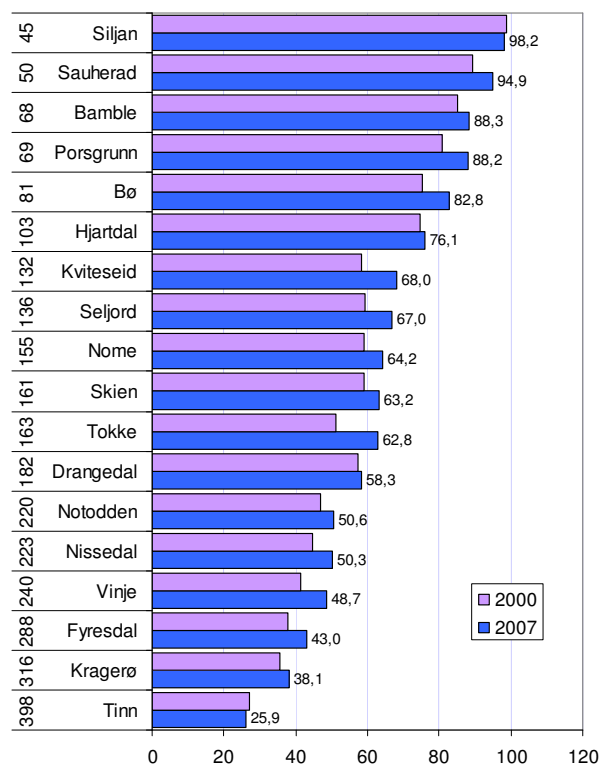
Kommuner som Siljan, Sauherad, Bamble, Porsgrunn og Bø har høy arbeidsmarkedsintegrasjon.

Tinn skiller seg ut med svært lav og synkende arbeidsmarkedsintegrasjon.

Vi kan også se at nesten alle kommunene har økt arbeidsmarkedsintegrasjon fra 2000 til 2007. Dette viser at befolkningens tendens til å pendle mellom kommuner er økende. Dette gjør at sammenhengen mellom arbeidsplasser og bosetting svekkes. Dermed bli attraktivitet viktigere, på bekostning av arbeidsplasser.

Figur 25: Arbeidsmarkedsintegrasjon, målt ved summen av andel arbeidstakere bosatt utenfor regionen, og andel sysselsatte som arbeider utenfor regionen, prosent.

Figur 26: Arbeidsmarkedsintegrasjon, målt ved summen av andel arbeidstakere bosatt utenfor kommunen, og andel sysselsatte som arbeider utenfor kommunen, prosent.

Attraktivitet

Hensikten med attraktivitetsbarometeret er å måle regionenes stedlige attraksjonskraft, når det gjelder å trekke til seg innbyggere. Her presenteres resultater fra Attraktivitetsbarometeret 2008ⁱⁱⁱ.

Attraktivitet for regioner

Attraktivitetsbarometeret er basert på regionenes nettoflytting, fratrukket den statistiske effekten av endringer i det lokale arbeidsmarkedet. Det er innenlands netto flytting som er utgangspunktet, det vil si at inn- og utvandring ikke er med her.

Metoden illustreres i diagrammet til høyre. Det er en klar og positiv sammenheng mellom netto innflytting til en region og vekst i arbeidsplasser. En enkel regresjonsanalyse, som vist i diagrammet, viser at endringer i antall arbeidsplasser i en region forklarer nesten 40 prosent av variasjonene i netto innflytting^{iv}. Dersom en region har en ekstra vekst på 10 prosent i antall arbeidsplasser, vil dette statistisk føre til en netto innflytting på 3,2 prosent av folketallet.

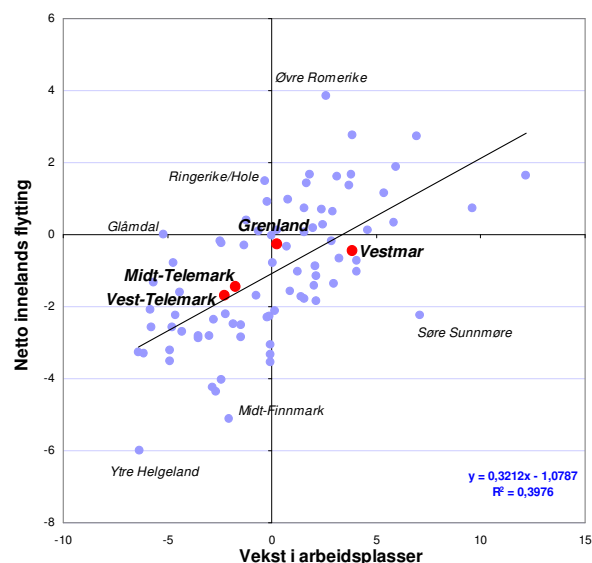
Dette betyr samtidig at 60 prosent av flyttemønsteret skyldes andre forhold enn arbeidsmarkedet, noe vi tilskriver stedlig attraktivitet. Enkelte regioner er mer attraktive enn andre, og trekker til seg folk av andre årsaker enn arbeid. Denne stedlige attraktiviteten kan vi måle som den vertikale avstanden mellom regionens plassering i diagrammet, og den avtegnede forventningslinjen i figur 27.

I figur 28 er attraktivitetsindeksen for regionene på Østlandet vist. Attraktivitetsindeksen er differansen mellom faktisk netto innflytting og forventet innflytting ut fra endringer i antall arbeidsplasser i regionen (forventningslinjen i figur 27). De mest attraktive regionene i Norge er Øvre Romerike, Glåmdal, og Ringerike/Hole.

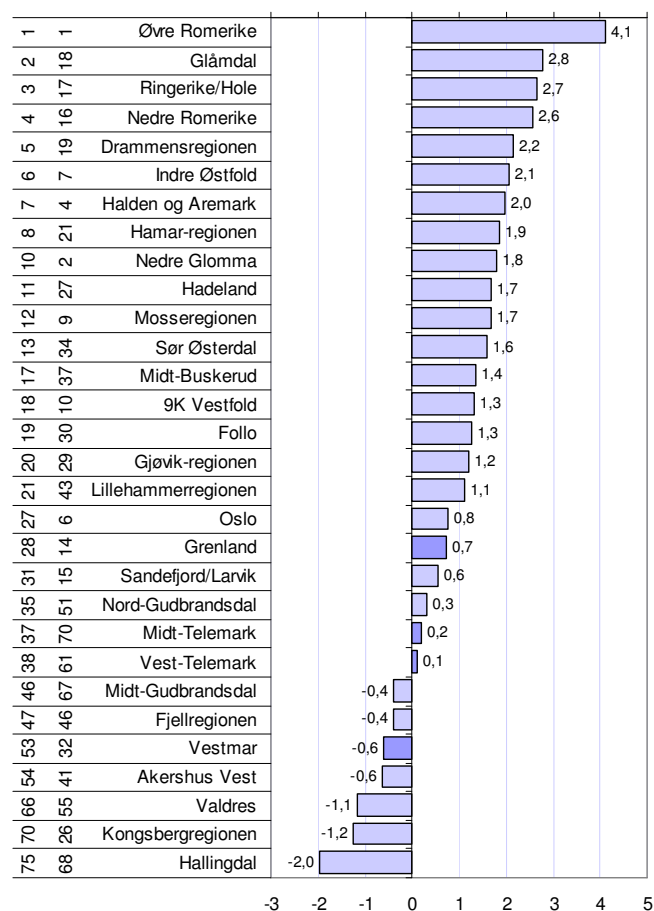
Grenland har 0,7 prosent bedre flyttebalanse enn arbeidsplassutviklingen skulle tilsi. Dette utgjør en befolkningsvekst på 700 innbyggere i perioden. Dermed vil Grenland bli karakterisert som attraktiv. Grenland er rangert som nummer 28 av 83 regioner i landet når det gjelder attraktivitet.

Midt- og Vest-Telemark er også litt mer attraktive enn gjennomsnittet, og er på plassene 37 og 38. Begge disse regionene har framgang fra forrige periode.

Vestmar er litt under middels attraktiv, rangert som nummer 53. Vestmar hadde imidlertid høy innflytting i 2007, og er inne i en positiv utvikling som antakelig vil slå ut i statistikken neste år.

Figur 27: Sammenhengen mellom netto innflytting og vekst i arbeidsplasser for regionene i Norge i perioden 2005-2007.

Figur 28: Attraksjonsindeksen for regionene på Østlandet for perioden 2005-2007. Tallene til venstre angir rangeringen for 2005-2007 og deretter rangeringen i perioden 2002-2004.

Attraktivitet for kommuner

Vi kan måle attraktivitet i kommunene på samme måte som vi gjorde for regioner. Sammenhengen mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting for kommuner er vist i figur 29. Denne sammenhengen er svakere på kommunenivå enn på regionnivå. For det første blir det større tilfeldige utslag når vi har med mange små kommuner. Dette ser vi av R^2 , som er nesten 0,40 for regioner, men 0,18 for kommuner.

For det andre er sammenhengen svakere fordi mye av effekten av vekst arbeidsplasser "lekker" til nabokommuner i samme region via pendling. Det ser vi av betaverdien, som er 0,32 for regioner, men 0,17 for kommuner. Virkningen på innflytting av vekst i antall arbeidsplasser er derfor nesten dobbelt så stor for en region som for en enkelt kommune.

I diagrammet ser vi hvordan nettoflytting og arbeidsplassveksten har vært i kommunene i Norge og Telemark i perioden 2005-2007.

Bø, Porsgrunn og Seljord er de eneste kommunene i Telemark med netto innenlands flytting i denne perioden. Bø hadde i samme periode langt dårligere arbeidsplassvekst enn gjennomsnittet, og synes dermed å ha en sterk stedlig attraktivitet.

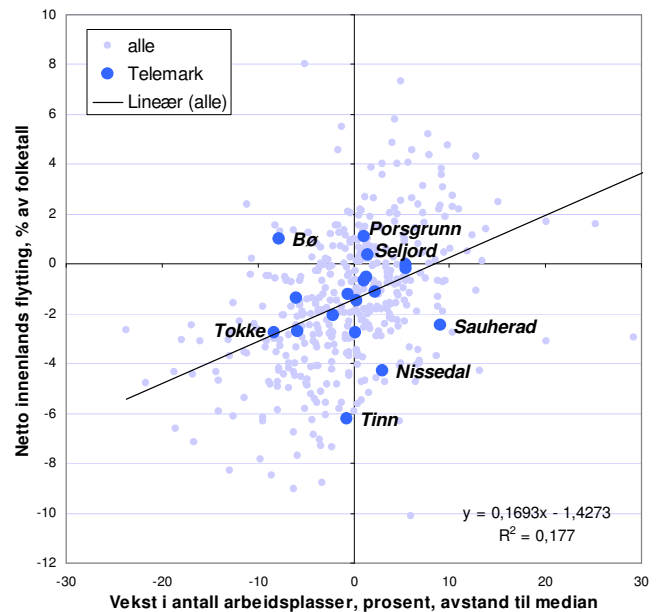
Tinn, Nissedal og Sauherad har høyest netto utflytting. Tinn har nesten middels arbeidsplassvekst, mens Nissedal og Sauherad har god arbeidsplassvekst. Disse kommunene framstår derfor som lite attraktive.

I figur 30 ser vi at Bø mest attraktive kommune i Telemark, og rangert som nummer 21 i landet. Bø var rangert som nummer 346 i forrige periode, og har dermed hatt en formidabel forbedring av attraktiviteten. En medvirkende årsak til dette er nok den høye byggeaktiviteten i Bø de siste årene.

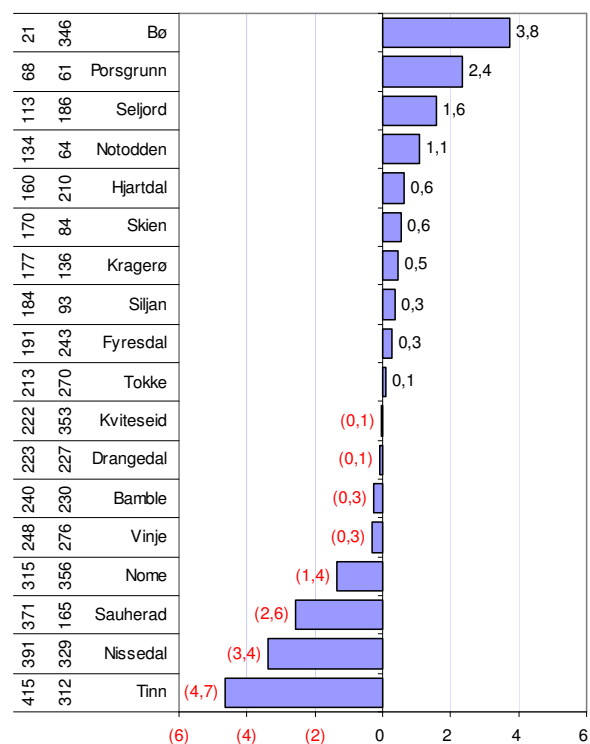
Porsgrunn er nest mest attraktive region i siste periode og nummer 68 i landet. I forrige treårsperiode var Porsgrunn nummer 61. Porsgrunn og Skien er forholdsvis store byer, hvor vi forventer høy attraktivitet.

Seljord er tredje mest attraktiv i Telemark. Som en typisk distriktskommune er Seljord "mot normalt" attraktiv.

Notodden er også ganske attraktiv. Her ser vi at antallet som pendler til Kongsberg har vært sterkt økende de siste årene. Den sterke arbeidsplassveksten i Kongsberg støtter dermed opp for bosetting i Notodden. Dette har kanskje vært spesielt viktig, ettersom Notodden selv har hatt nedgang i antall arbeidsplasser.

Figur 29: Sammenhengen mellom netto innenlands flytting og vekst i antall arbeidsplasser i kommunene i Norge i perioden 2005-2007.

Figur 30: Attraktivitet i kommunene i Telemark, målt som avvik mellom faktisk netto innenlands flytting og forventet. Prosent av folketall i begynnelsen av perioden. Tallene til venstre angir rangeringen for 2005-2007 og deretter rangeringen i perioden 2002-2004.

Attraktivitet for unge voksne og barnefamilier i regionene

Det er i to livsfaser hvor folk ofte flytter. Den ene fasen er "unge voksne" mellom 18 og 28 år. For unge voksne er det spesielt de største byene Oslo, Bergen og Trondheim som trekker til seg innflytterne. Strømmen til de tre største byene er så stor at de fleste kommunene (401 av 430) har netto utflytting av personer i denne aldersgruppen.

Den andre fasen er tidlig i familieetablering, før barn har begynt skolegangen. Barnefamiliene flytter i stor grad ut av de store byene. Dermed ser vi at disse to gruppene har forskjellige preferanser for hvor de ønsker å bo.

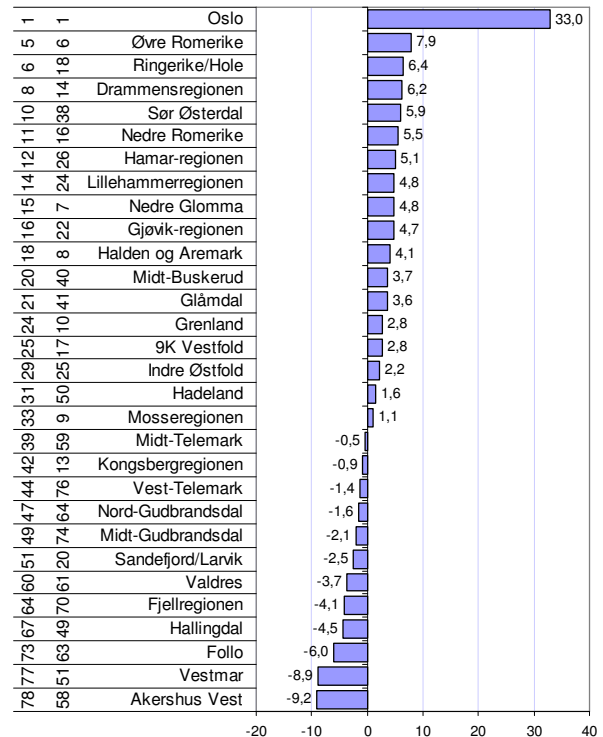
Felles for begge gruppene, er at de også til en viss grad blir påvirket av arbeidsplassveksten. Vi kan dermed bruke samme metode for å måle attraktiviteten til regioner og kommuner for disse to gruppene.

Når det gjelder attraktivitet for unge voksne, er Oslo desidert mest attraktiv av alle regionene i landet. Regioner nært Oslo, som Øvre Romerike, Ringerike/Hole og Drammensregionen er også attraktive for unge voksne. I Telemark er Grenland forholdsvis attraktiv, og er rangert som nummer 24 av 83 regioner. Grenland var imidlertid langt mer attraktiv i perioden forut, fra 2002-2004, da regionen var nummer ti. Midt- og Vest-Telemark er omtrent som middels i den siste treårsperioden, mens Vestmar er svært lite attraktiv for unge voksne og er helt nede på plass nummer 78.

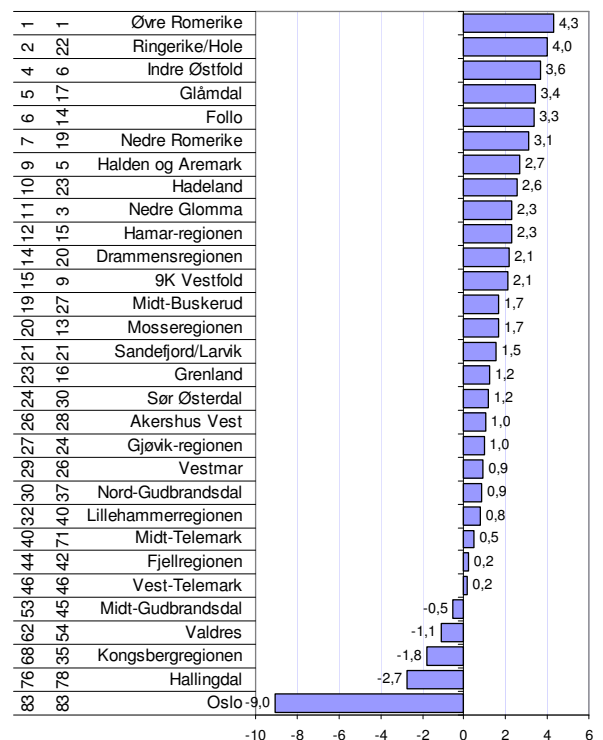
Når det gjelder barnefamilier, er det Øvre Romerike som er mest attraktiv i landet. Her er de fleste regionene på Østlandet over middels attraktive. En av årsakene til dette er nok den store utflyttingen av barnefamilier fra Oslo. Disse familiene ønsker tilsynelatende å bosette seg nært Oslo. Vi ser at Oslo er den minst attraktive regionene for barnefamilier av alle regionene i landet.

Grenland er mest attraktiv av regionene i Telemark med plass nummer 23, fulgt av Vestmar (29), Midt-Telemark (40) og Vest-Telemark (44).

Grenland var mer attraktiv i forrige treårsperiode, da regionen var rangert som nummer 16.

Figur 31: Unge Voksne 18-28 år. Attraktivitet for regionene på Østlandet. Tallene til venstre angir først rangering for perioden 2005-2007, dernest rangering for 2002-2004.

Figur 32: Barnefamilier. Attraktivitet for regionene på Østlandet. Tallene til venstre angir først rangering for perioden 2005-2007, dernest rangering for 2002-2004.

Attraktivitet for unge voksne og barnefamilier i kommunene

Vi skal også vise resultatene fra attraktivitetsbarometeret for kommunene, for unge voksne og barnefamilier.

Unge voksne

De mest attraktive kommunene for unge voksne er Bø, fulgt av Porsgrunn, Notodden og Vinje. Bø er så høyt rangert som nummer 18 av de 430 kommunene i landet. Dette er de fire kommunene i Telemark som har høyskole. Vi skal se senere at det er en nær sammenheng mellom attraktivitet for denne aldersgruppen og lokalisering av universitet eller høyskole.

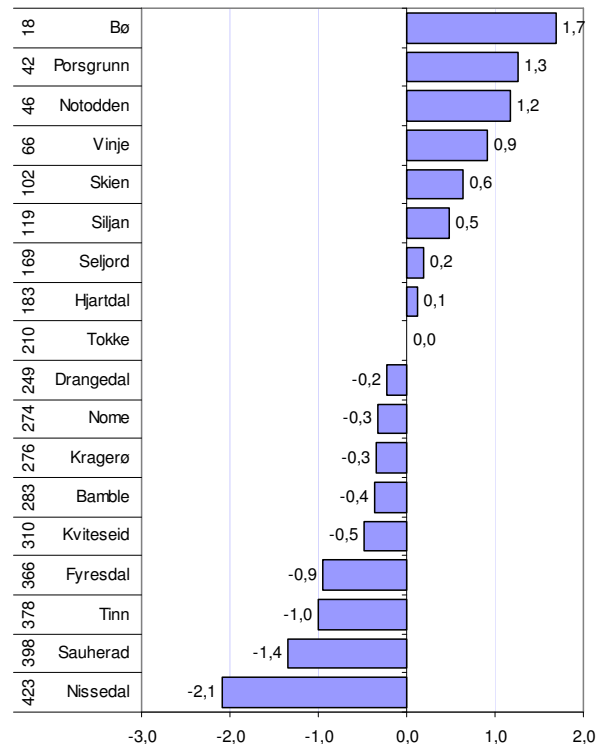
Andre kommuner i Telemark som er forholdsvis attraktive for unge voksne er Skien, Siljan, Seljord og Hjartdal.

Som nevnt trekker de største byene et stort antall av de som flytter i denne aldersgruppen. Det gjør at de aller fleste kommunene har netto utflytting av unge voksne. Selv Bø, som er den mest attraktive kommunene i Telemark for denne aldersgruppen, har derfor også et netto tap i flyttebalansen for denne gruppen.

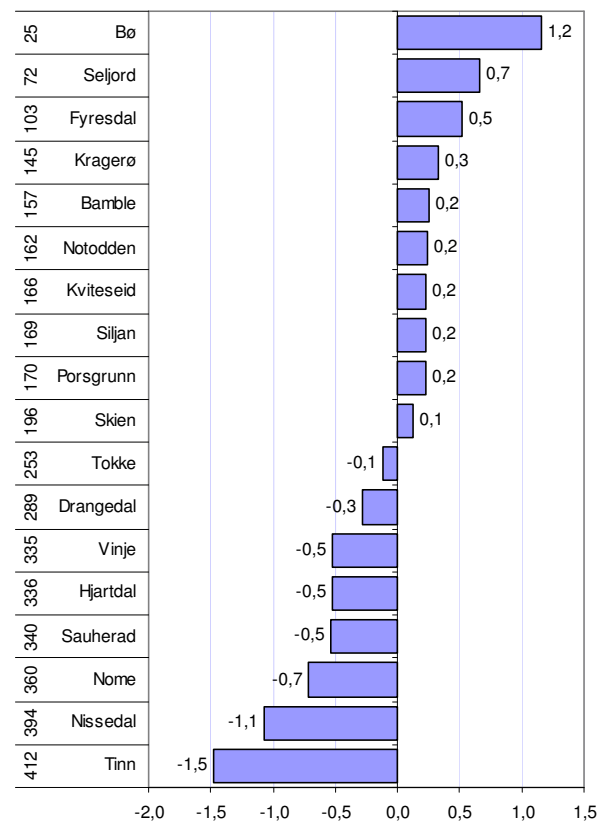
Barnefamilier

Bø er også den mest attraktive kommunen for barnefamilier i Telemark. Her er Bø nummer 25 i landet. Seljord, Fyresdal og Kragerø kommer på de neste plassene i fylket.

Tinn, Nissedal og Nome er minst attraktiv for barnefamilier. Ingen av disse var attraktive for unge voksne heller.

Figur 33: Attraktivitet for unge voksne - 18-28 år i perioden 2005-2007. Tallene til venstre angir rangeringen for 2005-2007.

Figur 34: Attraktivitet for barnefamilier i perioden 2005-2007. Tallene til venstre angir rangeringen for 2005-2007.

Hva forklarer attraktivitet?

Attraktivitetsbarometeret forteller om hvilke kommuner og regioner som har høy netto innenlands innflytting, når vi korrigerer for den innflytting som skyldes vekst i antall arbeidsplasser. For å kunne komme på sporet av forklaringsfaktorer for de geografiske variasjonene i attraktivitet, har vi analysert flyttemønstrene med bakgrunn i en rekke variabler, i tillegg til arbeidsplassveksten. En slik analyse viser hvilke trekk som har sammenheng med flyttemønstrene, og vil kunne bekrefte eller avkrefte ulike hypoteser om hva som skaper attraktivitet. Resultatet av en slik analyse er oppsummert i tabellen under.

Tabell 1: Resultat fra multipl regressjonsanalyse, der en rekke mulige forklaringsfaktorer ble målt med hensyn til samvariasjon med flyttestrømmene. Faktorer med *** har høyest signifikansnivå, faktorer med ** noe mindre, * lavest signifikans > 0,1. For faktorer uten stjerne er sammenhengen for svak til å gi grunnlag for konklusjoner. Faktorer som er signifikante, har sterk samvariasjon med nettoflyttingen i regioner eller kommuner, og kan være årsaksvariable som forklarer flyttestrømmene. Men de kan også være *resultater* av flyttestrømmen, eller de kan ha en samvariasjon med ukjente faktorer som har betydning for flyttestrømmene.

	Kommuner			Regioner		
	Alle	Barnefamilier	Unge voksne	Alle	Barnefamilier	Unge voksne
Vekst i arbeidsplasser	Pos***	Pos***	Pos*	Pos**	Pos*	(pos)
Arbeidsmarkedsintegrasjon	Pos***	Pos***	(pos)	Pos*	(pos)	(neg)
Arbeidsplassvekst i nabokommuner	(pos)	(pos)	(pos)	Pos***	Pos***	(pos)
Boligbygging	Pos***	Pos***	Pos***	Pos***	Pos**	Pos**
Høye boligpriser	(pos)	(pos)	(neg)	(neg)	(neg)	(neg)
Befolkningsstørrelse	Pos**	(neg)	Pos***	Pos***	(pos)	Pos*
Kafé-tetthet	Pos***	Pos**	Pos, ***	Pos***	(pos)	Pos***
Universitet eller høgskole	(pos)	(neg)	Pos***	(neg)	Neg***	Pos***
Innvandring	Neg***	Neg***	Neg***	Neg*	(neg)	(neg)
Andel ikke-vestlige innvandrere	Neg***	Neg***	(neg)	(neg)	Neg***	Pos***
Andel vestlige innvandrere	Neg*	(neg)	(neg)	(neg)	(neg)	Neg*
Gjennomsnittsinntekt i befolkning	(pos)	(neg)	Pos***	(neg)	(pos)	(pos)
God kommuneøkonomi	(pos)	(neg)	(pos)	Neg**	Neg***	(pos)
Beliggende i Agder	(neg)	(neg)	(neg)	(neg)	(neg)	(neg)
Beliggende i Vestlandet	Neg**	(neg)	Neg***	Neg***	Neg**	(neg)
Beliggende i Trøndelag	Neg*	(neg)	Neg*	Neg*	Neg*	(neg)
Beliggende i Nord-Norge	Neg***	Neg***	(neg)	Neg**	Neg*	(neg)

Arbeidsplassene, pendlingsmuligheter og vekst hos naboregioner

Vi har tidligere sett at det er en klar sammenheng mellom flyttemønstrene og arbeidsplassvekst, både for kommuner og regioner. Sammenhengen er sterkere på kommunenivået enn på regionnivået, og sterkere for barnefamilier enn for unge voksne.

I tillegg til vekst i egne arbeidsplasser, er det også en positiv sammenheng mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst i naboregioner. Det betyr at vekst i naboregionen gir grunnlag for flere bosatte også i egen region. Det er spesielt for

barnefamilier på regionnivå at vekst i naboregioner er viktig. På kommunenivå og for unge voksne er det også en positiv sammenheng, men sammenhengen er her ganske svak.

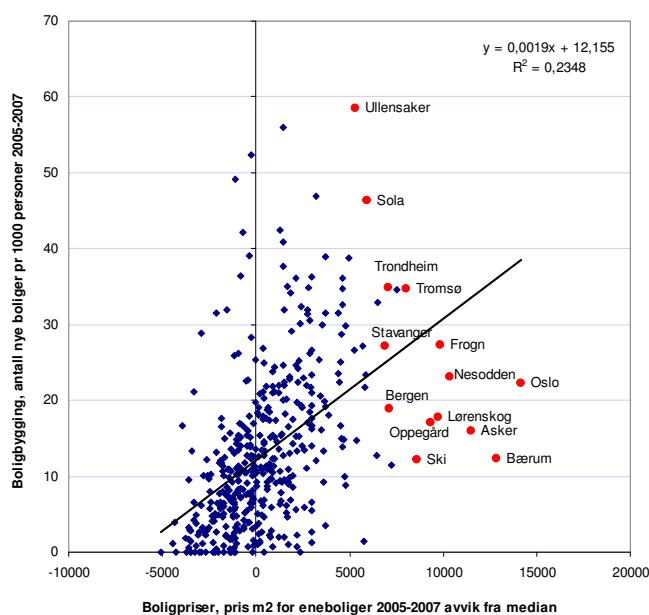
Arbeidsmarkedsintegrasjon er målt som summen av prosentvis inn- og utpendling, og forteller hvor tilgjengelig arbeidsmarkedet i nabokommuner eller naboregioner er. Arbeidsmarkedsintegrasjon kan tolkes som pendlingsmuligheter. Denne tilgjengeligheten blir påvirket av avstand, men også av hvor gode kommunikasjonene er. Arbeidsmarkedsintegrasjon, eller pendlingsmuligheter, er spesielt viktig for barnefamilier på kommunenivået. For unge

voksne er det forholdsvis lav sammenheng mellom arbeidsplassintegrasjon og nettoflyttingen.

Boligbygging og boligpriser

Det er en sterk sammenheng mellom boligbygging og attraktivitet. Dette gjelder både for unge voksne og barnefamilier, og for kommuner og regioner. Her vil sammenhengene gå begge veier, ettersom høy boligbygging er like mye et resultat av attraktivitet, som en årsak. I enkelte sentrale kommuner og regioner er det imidlertid forholdsvis lav boligbygging til tross for høy etterspørsel, på grunn av at det er lite lett tilgjengelig areal. Eksempler på slike kommuner er Oslo, Bærum og Stavanger. Her vil dette føre til lite boligbygging, som igjen vil bremse innflyttingen.

Sammenhengen mellom boligprisene og flyttestrømmene er uklare. For barnefamilier kan vi se en negativ sammenheng mellom boligpriser og nettoflytting på regionnivå. Dette avspeiler nok den utflyttingen av barnefamilier fra Oslo og de andre storbyene, til nærliggende regioner med lavere boligpriser. På kommunenivået er det svake sammenhenger mellom boligpriser og nettoflytting. Den svake sammenhengen kommer antakelig av at høy attraktivitet fører til høyere etterspørsel og dermed høyere priser, dvs. høy attraktivitet forårsaker høyere boligpriser. Samtidig vil høye boligpriser kanskje gjøre at innflyttingen blir begrenset, men kanskje viktigere er det at høye boligpriser er et tegn på at boligbyggingen er begrenset pga arealmangel.

Figur 35: Sammenheng mellom boligbygging og boligpriser i kommunene.

I figuren over ser vi sammenhengen mellom boligbygging og boligpriser i kommunene. Det er en klar tendens at høye boligpriser stimulerer til nybygging av boliger. For de kommunene som har de mest kostbare boligene, som Oslo, Asker og Bærum, har boligbyggingen vært ganske lav, til tross for at boligprisene er de høyeste i landet. En rekke andre kommuner tett på Oslo, samt Bergen, er i samme situasjon. Her er det sannsynlig at mangel på utbyggbart areal begrenser boligbyggingen. For slike kommuner vil dette føre til at attraktiviteten blir redusert. Det er et potensial for høyere innflytting, men dette blir ikke realisert pga manglende boligbygging. I stedet får vi høyere boligbygging og innflytting i tilstøtende kommuner med mer tilgjengelig areal.

Befolkningsstørrelse

Unge voksne ser ut til å ha en meget sterk preferanse for kommuner med høyt innbyggertall. De store byene trekker i økende grad til seg de unge voksne. Samtidig ser vi at barnefamilier har en tendens til å flytte ut av de største byene, men oftest til randkommunene. Dermed får vi som resultat at barnefamilier trekkes mot regioner med mange innbyggere, men vekk fra de mest folkerike kommunene.

Kaféetthet

Indikatoren kaféetthet måler hvor mange ansatte det er i puber, restauranter og kaféer i området, i forhold til befolkningen.

Høy kaféetthet virker tiltrekkende på alle aldersgrupper, både på kommune- og regionnivå. Ikke overraskende er det sterke sammenheng mellom de unge voksnes flyttemønstre og kaféettheten, men også barnefamilier trekkes mot kommuner og regioner med mange kaféer.

Høy kaféetthet i et område vil være et resultat av at befolkningen i stor grad benytter slike steder. Vi kan derfor tolke høy kaféetthet med at det er mange sosiale møteplasser i området. Slike steder er også arenaer for ulike kulturelle tilbud, slik at kaféfaktoren også vil kunne være en indikator for kulturtilbudet.

Her skal vi heller ikke se bort fra at steder med høy attraktivitet, som vil ha mange innflyttere, får en høy kaféetthet på grunn av at innflyttere i større grad enn innfødte benytter slike tilbud. Dermed vil høy kaféetthet være like mye et resultat av attraktivitet som motsatt.

Universitet og høgschooler

Kommuner og regioner som har universitet eller høgschooler er svært attraktive for unge voksne. I de siste årene har det ikke vært store endringer i antall studenter, eller den geografiske variasjonen i studenttallet. Dermed vil antallet studenter som starter studier vært omtrent det samme antallet som avslutter studier på de fleste steder. Den høye attraktiviteten til høgschooler og -regioner er dermed antakelig et utslag av at unge voksne tiltrekkes til steder som har en høy andel av unge voksne fra før, selv om de ikke er studenter. Slike steder vil også naturlig ha flere tilbud til unge voksne.

For barnefamilier er det en negativ sammenheng mellom nettoflyttingen og hvorvidt området har universitet eller høgschooler. Kanskje dette er et utslag av fortregning på boligmarkedet. Alternativt kan dette skyldes at barnefamilier trekkes mot små kommuner, som sjelden har høgschooler eller universitet.

Innvandring og innvandrere

Både høyt antall innvandrere i perioden, og en høy beholdning av innvandrere ved starten av perioden, påvirker attraktiviteten negativt på kommunenivå. Årsaken til dette er mest sannsynlig at innvandrere er langt mer mobile, ved at de ofte flytter de første årene etter innvandringen fant sted. Områder med mange innvandrere vil derfor som oftest få større utflytting, og dermed blir nettoflyttingen påvirket negativt. Det er innenlands nettoflytting som danner grunnlaget for attraktivitetsbarometeret, og dermed blir ikke innvandrerne registrert som innflyttere ved førstegangs innvandring, men blir registrert som utflyttere dersom de skifter bostedskommune etter innvandring.

Her ser vi at regioner som er mest attraktive for unge voksne, også har en høy andel av ikke-vestlige innvandrere. Det er mulig at dette avspeiler at multikulturelle regioner er mer attraktive for unge mennesker, men det kan også være at unge voksne og innvandrere har de samme bostedspreferansene.

Det er viktig å være klart over at den negative effekten innvandring har på attraktivitetsbarometeret, er et utslag av de tekniske metodene som er brukt, der netto innenlands flytting er utgangspunktet for analysene. Kommuner og regioner med høy innvandring har en positiv effekt av denne innvandringen på folketallet. Selv om en del av innvandrerne flytter ut, vil likevel en del forbli i kommunen eller regionen. Årsaken til at vi har brukt innenlands flyttestrømmer er at vi ikke

tror at mange innvandrere faktisk vurderer det første bostedet i Norge når det gjelder grad av attraktivitet. For asylsøkere og personer som kommer som følge av familiegjenforening er det første bostedet bestemt av andre. Etter hvert som arbeidsinnvandringen blir stadig mer viktig, kan det hende at det er riktigere å ta med innvandringen i attraktivitetsbarometeret, ut fra at kommuner og regioner også må konkurrere om den utenlandske arbeidskraften. Vi har sett i denne rapporten at f.eks. Stavangerregionen kommer dårlig ut på attraktivitetsbarometeret. Denne regionen har mange høyt kompetente arbeidsinnvandrere som regionen ikke får kreditt for i denne analysen.

Gjennomsnittsinntekt

Befolkningens gjennomsnittlige inntekt kan tenkes å ha betydning for attraktivitet. En høy gjennomsnittsinntekt kan avspeile at inntektsmulighetene er gode i et område, noe som kan tenkes å være attraktivt. For unge voksne finner vi en høy grad av samvariasjon mellom attraktivitet og høy gjennomsnittsinntekt på kommunenivå. Vi har imidlertid sett at unge voksne trekkes mot kommuner med mange innbyggere, og dette er samtidig kommuner med høy gjennomsnittsinntekt. For barnefamilier er sammenhengen negativ, men for svak til å være signifikant. Konklusjonen blir at inntektsnivået ikke har særlig betydning for flyttestrømmene. Inntektsnivået er ganske jevnt i Norge. I andre land med større regionale forskjeller vil denne faktoren kanskje ha større betydning.

Kommuneøkonomi og kommunal service

Kommunenes muligheter til å yte god service henger naturligvis sammen med økonomien i den enkelte kommune. Her er det ganske store forskjeller fra kommune til kommune. Vi har brukt frie inntekter justert for utgiftsbehovet i kommunene som indikator.

Et noe overraskende resultat er at det er en negativ sammenheng mellom kommuneøkonomi og attraktivitet for barnefamilier på regionnivå.

Denne sammenhengen fanger nok også opp en distriktsdimensjon. Kommuner med best økonomi finner vi oftest i kraftkommuner i distriktene. Det er vanskelig å tenke seg at god kommuneøkonomi skal virke frastøtende. På den annen side viser dette at god kommuneøkonomi og det ekstra servicenivået dette medfører, i svært liten grad øker de rike kommunenes attraktivitet.

Vi får tilsvarende resultater når vi forsøker å måle effekten av levekår. Gode levekår i form av lav kriminalitet, lav arbeidsledighet, lave skilsmisserater etc, virker heller negativt enn positivt på nettoflytting.

Landsdeler

Landsdelene Agder, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge er målt opp mot Østlandet.

Kommuner og regioner i Agder skiller seg lite fra Østlandet når det gjelder attraktivitet.

De andre landsdelene er gjennomgående mindre attraktive enn Østlandet. Vestlandet og Nord-Norge er generelt minst attraktive.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi etableringsfrekvens som mål. Etableringsfrekvensen er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år.

I figur 36 kan vi se hvordan etableringsfrekvensen har utviklet seg i Telemark og Norge.

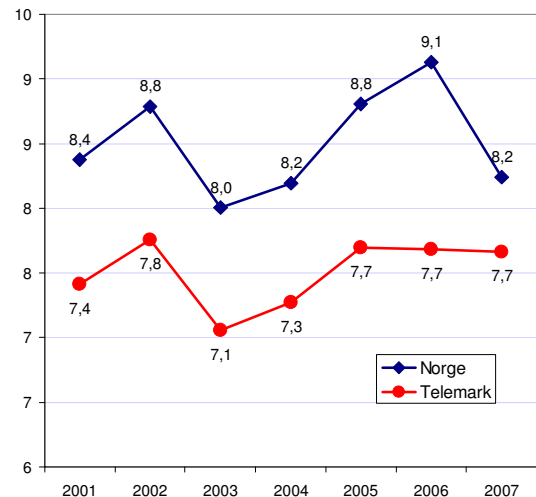
Etableringsfrekvensen på landsbasis sank fra 2006 til 2007. Normalt er det høyere etableringsfrekvens under høykonjunktur, og da ville en forvente at etableringsfrekvensen økte i 2007, men tvert i mot sank etableringsfrekvensen ganske mye på landsbasis.

I Telemark har etableringsfrekvensen vært uendret på 7,7 prosent de tre siste årene. Dermed rykket etableringsfrekvensen i Telemark mye nærmere landsgjennomsnittet enn tidligere. Telemark har alltid ligget under landsgjennomsnittet, men avstanden i 2007 er historisk lav, på 0,5 prosent.

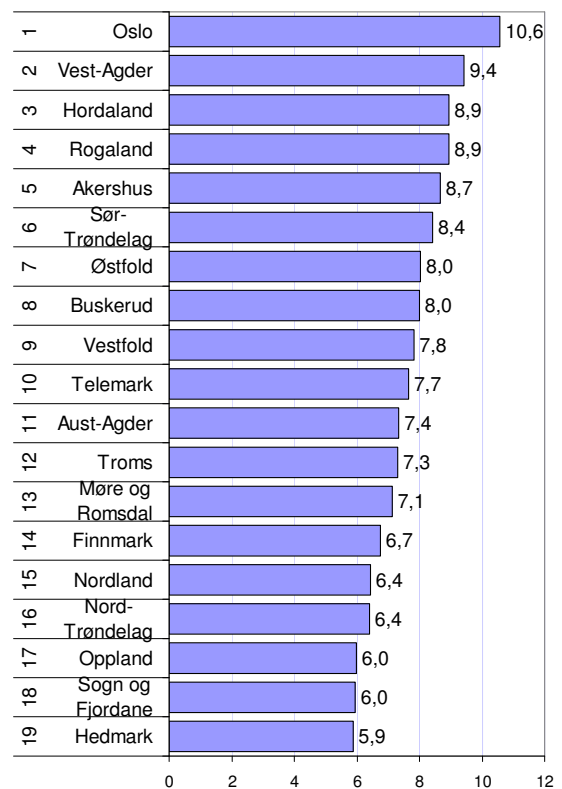
Etableringsfrekvenser i fylkene

I figur 37 kan vi se at Telemark er nummer ti av 19 fylker når det gjelder etableringsfrekvens i 2007.

Oslo har hatt høyest etableringsfrekvens hvert eneste år som er målt. Som vi skal se senere, henger dette nøye sammen med bransjestrukturen. Den høye etableringsfrekvensen i Oslo drar også opp landsgjennomsnittet kraftig. Selv om Telemark lå klart under landsgjennomsnittet (figur 36), er likevel Telemark midt på treet blant fylkene i landet.

Figur 36: Etableringsfrekvens i Norge og Telemark.

Figur 37: Etableringsfrekvens 2007 i fylkene i Norge.

Etableringer i regionene

I dette kapitlet vil vi se på etableringsfrekvensen i regionene.

Grenland har høyest etableringsfrekvens av regionene i Telemark. Grenland er nummer 13 av de 83 regionene i landet i 2007. Grenland er nummer seks av de 30 regionene på Østlandet.

Kongsbergregionen (hvor Tinn og Notodden inngår) og Vestmar har også over middels etableringsfrekvens av regionene i Norge. Kongsbergregionen er nummer 23 og Vestmar er nummer 26. Vest-Telemark og Midt-Telemark har forholdsvis lav etableringsfrekvens, og er rangert på plassene 59 og 67.

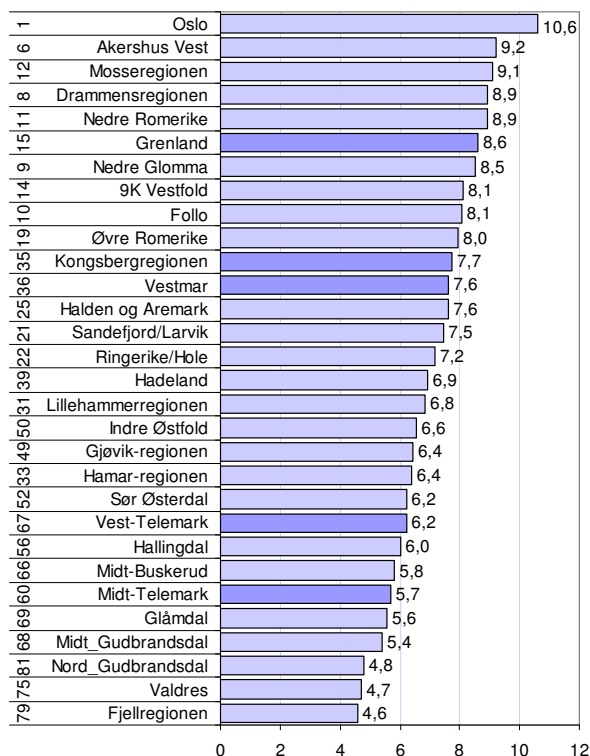
Ser vi på utviklingen av etableringsfrekvensen i regionene i Telemark, som vist i figur 39, ser vi at Grenland har hatt høyere etableringsfrekvens enn de andre regionene i Telemark de siste årene. Grenland har også høyere etableringsfrekvens enn landsgjennomsnittet i 2007. Landsgjennomsnittet blir dratt opp ganske mye av Oslo, slik at det fleste regionene ligger under dette.

Vestmar har tidligere slitt med en svært lav etableringsfrekvens, og har hatt en økning de siste årene.

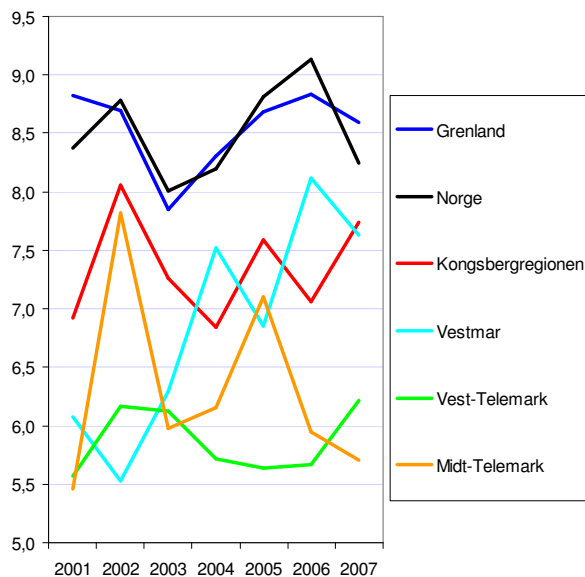
Kongsbergregionen har gått litt opp og ned uten en klar tendens.

Vest-Telemark hadde en økning i 2007, mens landsgjennomsnittet gikk ned. Vest-Telemark har også vist en god tendens også når det gjelder vekst og lønnsomhet i næringslivet i det siste, antakelig stimulert av den omfattende hyttebyggingen i regionen.

Midt-Telemark har hatt en fallende tendens i etableringsfrekvensen. Det er ikke så lett å finne forklaringer til den dårlige tendensen i Midt-Telemark, ettersom regionen har hatt en vekst i folketallet i samme periode, noe som burde stimulert til flere nyetableringer.

Figur 38: Etableringsfrekvens i regionene på Østlandet i 2007. Tallene til venstre er regionens rangering mht gjennomsnittlig etableringsfrekvens de siste fem år.

Figur 39: Etableringsfrekvens i regionene i Telemark.

Nyetableringer i kommunene

I figur 40 er etableringsfrekvensen i kommunene i Telemark vist, for 2007 og for gjennomsnittet de siste fem årene.

Porsgrunn hadde høyest etableringsfrekvens av kommunene i Telemark i 2007. Etableringsfrekvensen på 10,0 prosent i Porsgrunn rangerte kommunen som nummer 15 av 430 kommuner dette året. Etableringsfrekvensen i Porsgrunn i 2007 var klart høyere enn gjennomsnittet de siste fem årene, hvor Porsgrunn er rangert som nummer 46.

Kragerø hadde nest høyest etableringsfrekvens i 2007.

Tinn og Seljord kom på tredje og fjerdeplass i Telemark i 2007. Disse kommunene hadde en sterk økning i antall nyetableringer i 2007, og har ikke tidligere hatt så mange nyetableringer.

Skien og Bamble har hatt flere nyetableringer tidligere.

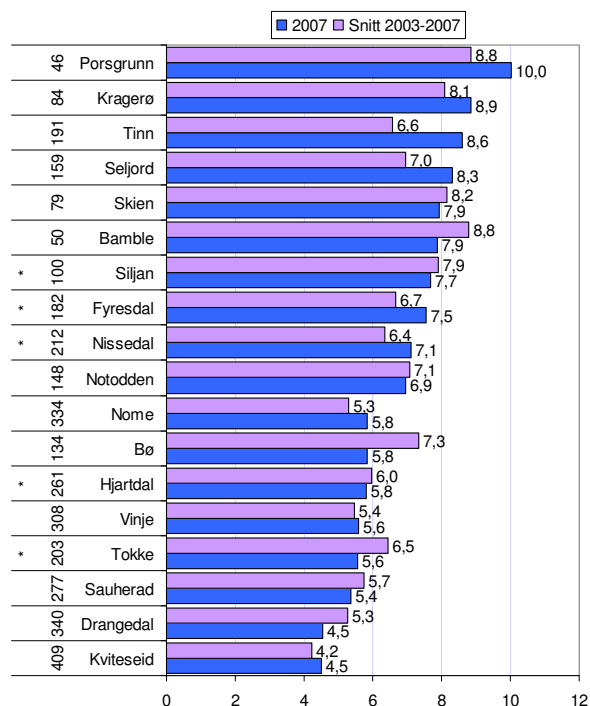
Bø kommune har tidligere pleid å ha ganske høy etableringsfrekvens, men her har antall nyetableringer blitt kraftig redusert.

Lavest etableringsfrekvens finner vi i Kviteseid og Drangedal. I disse kommunene var etableringsfrekvensen under fem prosent. Disse kommunene har også lavest etableringsfrekvens i gjennomsnitt for de siste fem årene.

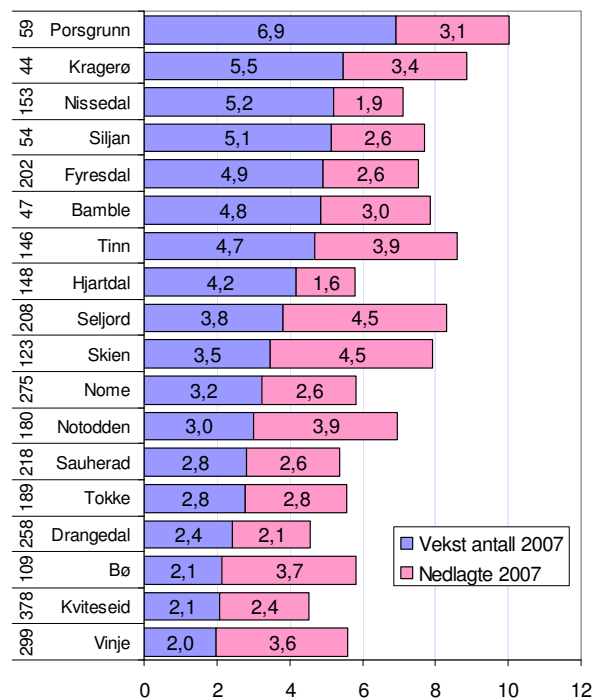
I figur 41 ser vi veksten i antall foretak, samt andelen nedleggelser. Porsgrunn har høyest vekst i antall foretak av kommunene i Telemark.

Kommuner som Skien, Seljord og Tinn hadde mange nedleggelser i 2007, og fikk dermed ikke så sterk vekst i antall som etableringsfrekvensen skulle tilsi.

Bø overrasker nok en gang negativt i 2007, ved å ha svært liten vekst i antall foretak. Veksten i Bø har vært sterk tidligere.

Figur 40: Etableringsfrekvens i kommunene i 2007, og gjennomsnitt for perioden 2003-2007. Tallene til venstre angir kommunens rangering med hensyn til gjennomsnittlig etableringsfrekvens de siste fem årene blant de 430 kommunene i landet. Kommuner merket * har få foretak. I disse vil etableringsfrekvensen variere mer på grunn av tilfeldige variasjoner.

Figur 41: Prosentvis vekst i antall foretak, samt prosentvis andel nedleggelser i 2007. Tallene til venstre er kommunens rangering mht vekst i antall foretak.

Betydning av bransjestruktur og befolkningsvekst

Det er to faktorer som i stor grad forklarer variasjoner mellom etableringsfrekvensen i ulike områder: Bransjestruktur og befolkningsvekst.

Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

Områder som har høy befolkningsvekst har en tendens til å få høyere etableringsfrekvens. Dette kan forklares ved at det blir flere potensielle etablerere, samt at det lokale markedet blir større, og dermed gir plass til flere bedrifter innenfor handel og tjenesteyting.

Vi kan da beregne effekten av befolkningsendringene sammen med bransjeeffekten i en regresjonsanalyse som tar hensyn til begge disse forholdene samtidig.

Resultatet av en slik analyse er vist i figur 42. Vi ser at nesten 92 prosent av forskjellene i fylkenes etableringsfrekvens kan forklares ut fra de to faktorene bransjestruktur og befolkningsendringer.

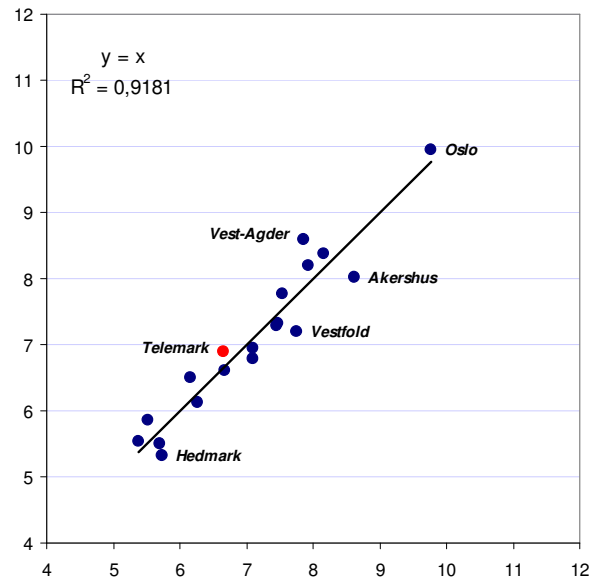
Telemark har en etableringsfrekvens i 2007 som ligger litt over forventet verdi. I 2006 lå Telemark litt under den samme forventningsverdien.

I figur 43 viser vi avviket mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens i fylkene. Vest-Agder er det fylket som har høyest positivt avvik. Vest-Agder hadde også høyest positivt avvik i 2006.

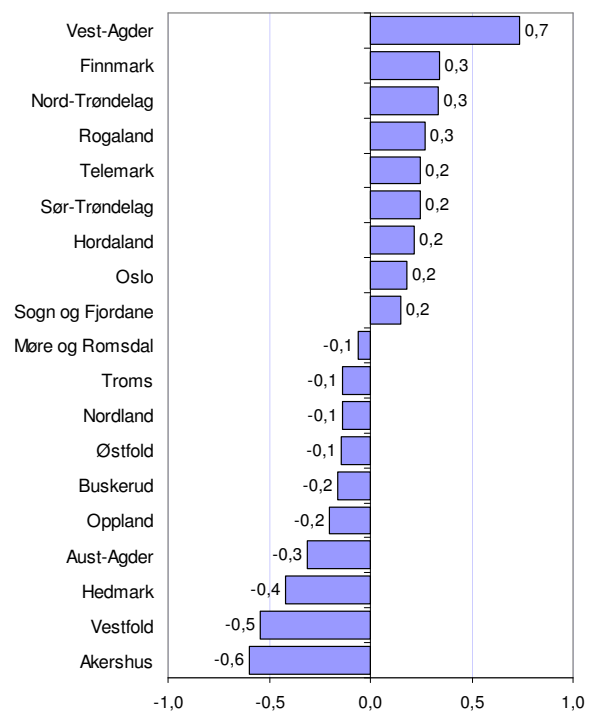
Akershus har høyest negativt avvik i 2007, som i 2006. Kanskje mange etablerere fra Akershus velger å registrere bedriften i Oslo?

Som tidligere har fylkene Vest-Agder, Rogaland og Hordaland over "normal" etableringsfrekvens, mens Østlandet har generelt lavere etableringsfrekvens.

Telemark og Oslo er de eneste av Østlandsfylkene som har høyere etableringsfrekvens enn forventet i 2007.

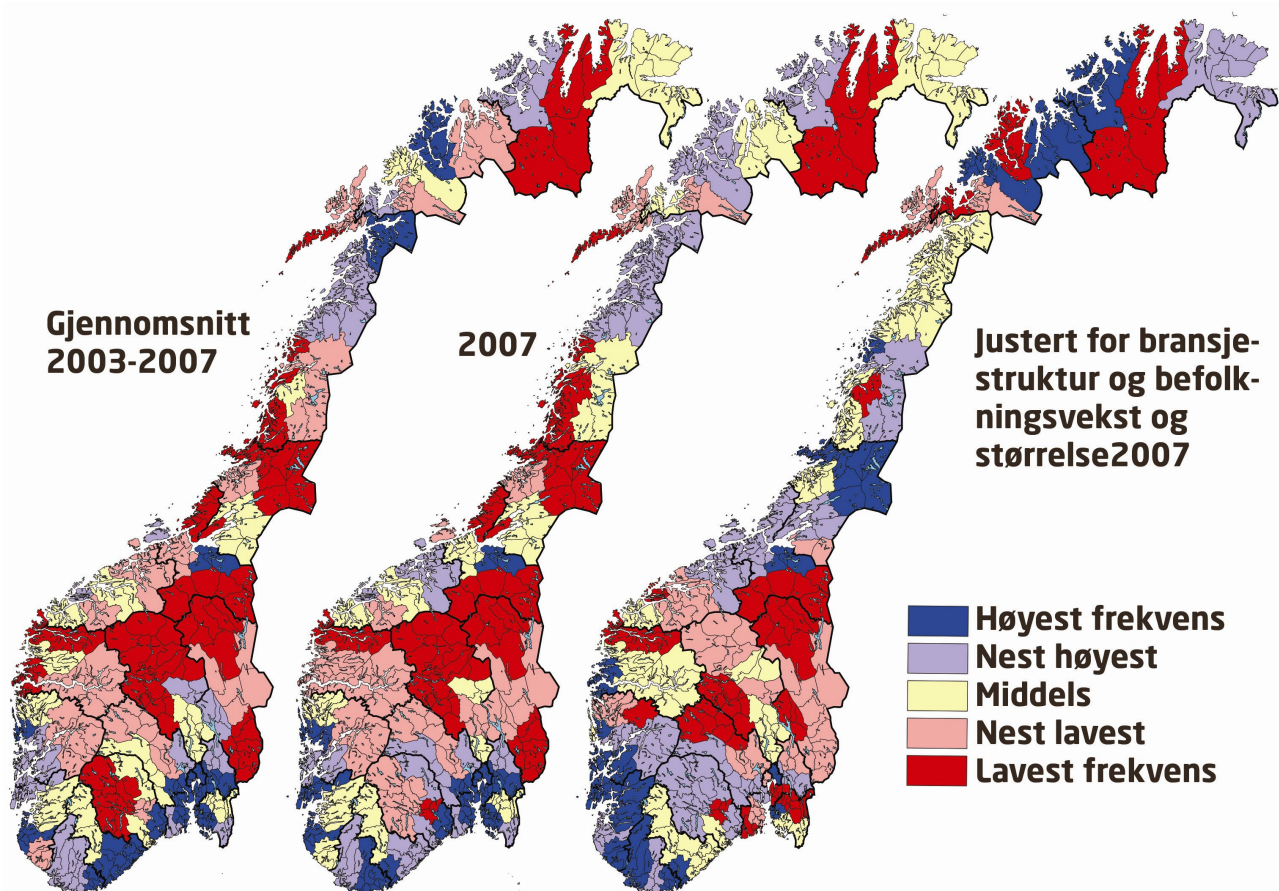

Figur 42: Sammenhengen mellom faktisk etableringsfrekvens i 2007, og forventet etableringsfrekvens gitt bransjestrukturen og befolkningsendringene.

Figur 43: Avvik mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens gitt bransjestrukturen og befolkningsendringer.

Kart over etableringsfrekvens i regionene

Figur 44: Etableringsfrekvenser i regionene. Til venstre gjennomsnittlig etableringsfrekvens i perioden 2003-2007. I midten etableringsfrekvens i 2007. Til høyre avvik mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens basert på bransjestruktur og befolkningsvekst.

I kartene over er variasjonene i regionenes etableringsfrekvens illustrert.

Vi ser at det er liten forskjell på mønstrene når det gjelder etableringsfrekvens i 2007 og siste femårsperioden. De regionale mønstrene i etableringsfrekvensene er stabile, det er stort sett de samme regionene som har høyest frekvens hvert år. Dette er stort sett folkerike regioner med større bysentra og befolkningsvekst.

Når vi justerer for bransjestruktur og befolkningsvekst, som i kartet til høyre, framtrer helt andre mønster. Den høye etableringsfrekvensen i regionene i det sentrale Østlandet er forklart av bransjestruktur og befolkningsvekst. Justert for dette har Østlandet ikke flere nyetableringer enn forventet.

I sørvest er det et sammenhengende område med regioner som har langt flere nyetableringer enn forventet. Dette området har også god lønnsomhet, og sterk vekst i private arbeidsplasser, og synes å være det mest

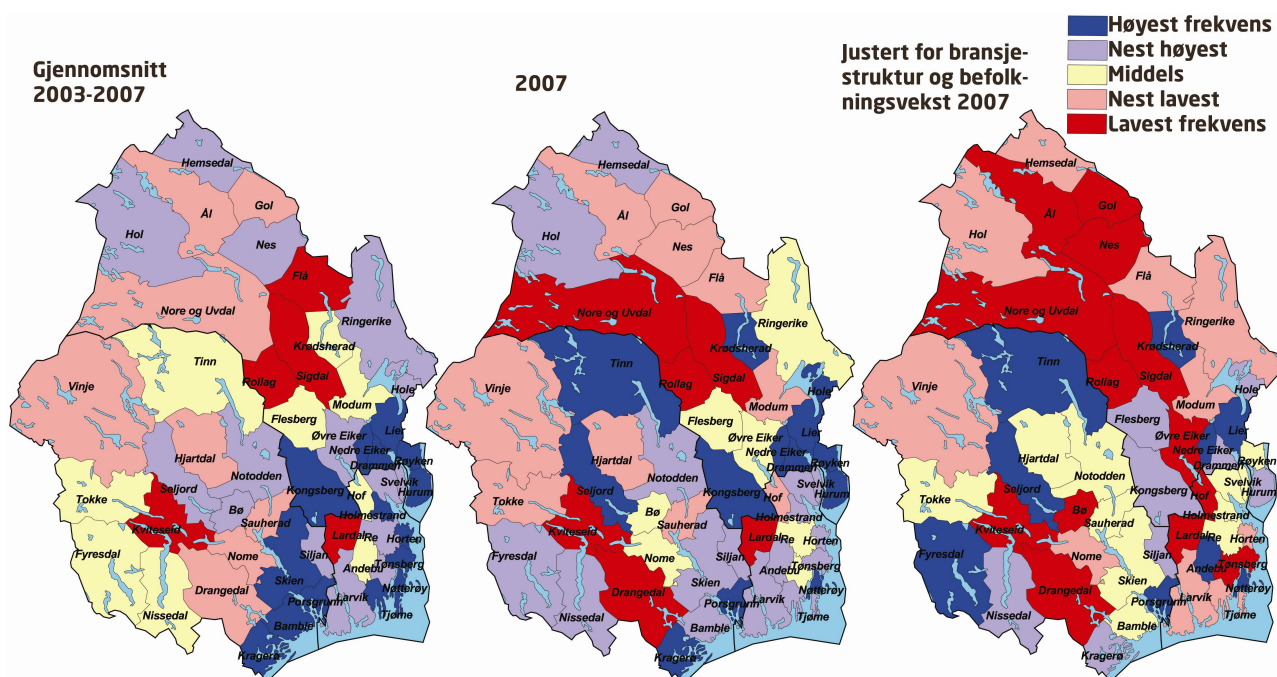
dynamiske området når det gjelder næringsutvikling.

Vi kan se at Vest-Telemark er blant regionene med lavest etableringsfrekvens i de siste fem årene og nest lavest i 2007. Når vi justerer for effekten av næringsstruktur og befolkningsnedgang er Vest-Telemark blant de nest beste.

Grenland er blant de beste regionene, når det gjelder etableringsfrekvens i 2007, men nest best når vi korrigerer for bransjestruktur og befolkningsvekst. Vestmar er nest best i 2007, både absolutt og korrigert.

Midt-Telemark er blant de dårligste regionene i landet i 2007, også korrigert for bransjestruktur og befolkningsvekst.

Kart med etableringsfrekvens kommunene

Figur 45: Etableringsfrekvens i kommunene i BTV. Til venstre gjennomsnittlig etableringsfrekvens i perioden 2003-2007. I midten etableringsfrekvens i 2007. Til høyre avvik mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens basert på bransjestruktur og befolkningsvekst.

I kartene over kan vi se mønstrene i etableringsfrekvensen i kommunene i BTV. I kartet til venstre, som viser gjennomsnittlig etableringsfrekvens de siste fem årene, kan vi se at de folkerike kommunene langs kysten har høyere etableringsfrekvens, enn i de mer typiske distriktskommunene i indre strøk. I Telemark ser vi at Kragerø, Bamble, Porsgrunn og Skien er blant kommunene med høyest etableringsfrekvens siste fem år.

I 2007 er mønsteret mer variert. Distriktskommuner som Tinn og Seljord er nå blant kommunene med høyest etableringsfrekvens. Det er foreløpig usikkert om dette er en ny trend, eller om det er tilfeldige variasjoner for dette enkeltåret.

Når vi justerer for effekten av bransjestruktur og befolkningsvekst, oppstår nye geografiske mønstre.

Tinn, Seljord, Fyresdal og Porsgrunn er de kommunene i Telemark som har mange nyetableringer når vi justerer for bransjestruktur og befolkningsvekst. Kommuner som Kviteseid,

Drangedal og Bø har svært få nyetableringer gitt bransjestruktur og befolkningsvekst.

Lønnsomhet

God lønnsomhet er en betingelse for en sunn næringsutvikling. En bedrift kan ha underskudd enkelte år, men må ha overskudd på lang sikt for å overleve. Regioner med mange overskuddsbedrifter vil ha færre nedleggelses, mer egenkapital og større vekstkraft.

For å få fram regionale forskjeller, er lønnsomhet målt som andel av foretakene med positivt resultat før skatt^v. Med denne metoden vil store og små foretak telle likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv har økt hvert år siden 2001. I 2001 hadde mindre enn 64 prosent av foretakene i Norge overskudd, seks år senere er andelen overskuddsforetak økt til 72,7 prosent^{vi}.

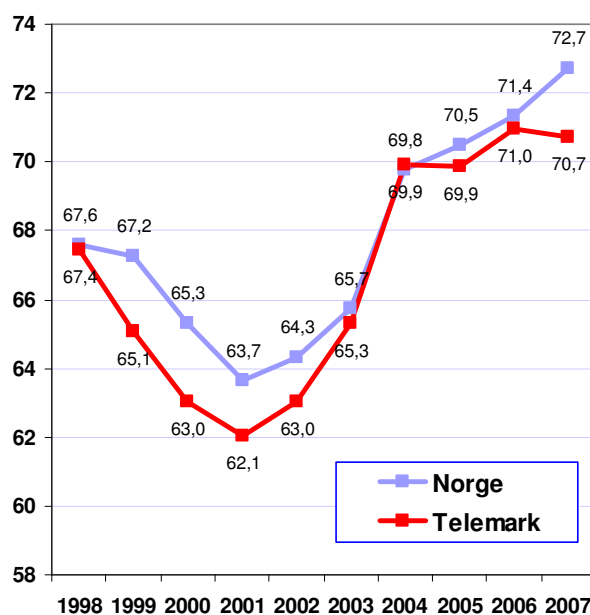
Næringslivet i Telemark har en liknende utvikling som landet for øvrig, men med en dypere bunn i 2001, og svakere utvikling de siste tre årene.

Andelen lønnsomme foretak i Telemark har vært under landsgjennomsnittet i alle årene unntatt i 2004. Avstanden til landsgjennomsnittet har økt de siste årene.

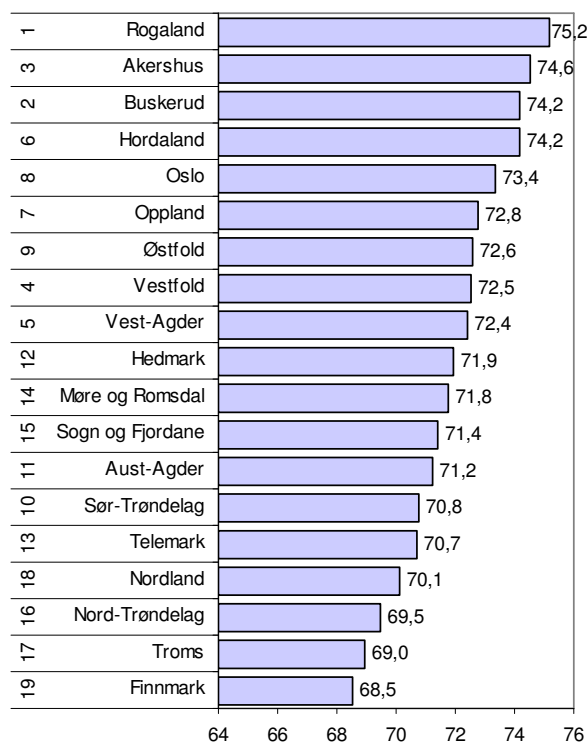
Lønnsomhet fylkesvis

På landsbasis er det Rogaland som har det mest lønnsomme næringslivet. Her har 75,2 prosent av foretakene overskudd.

Telemark er nummer fem fra bunnen av fylkene i landet når det gjelder lønnsomhet i 2007. I Telemark hadde 70,7 prosent av foretakene overskudd dette året, mot 72,7 prosent for hele landet.

Figur 46: Prosentvis andel foretak med positivt resultat.

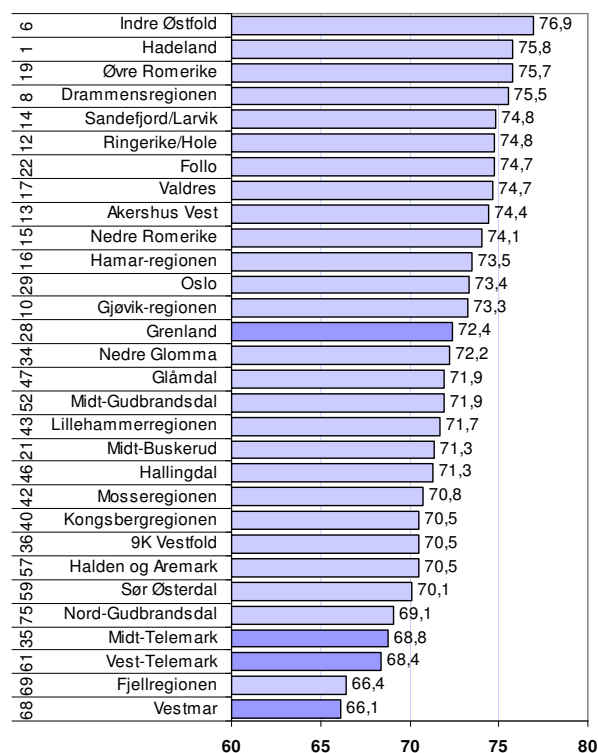
Figur 47: Andel foretak med positivt resultat i 2007. Tallene til venstre viser fylkets rangering mht gjennomsnittlig lønnsomhet siste fem år.

Lønnsomhet regionvis

I figur 44 ser vi andel lønnsomme foretak i regionene på Østlandet. Indre Østfold har den høyeste andelen lønnsomme foretak av regionene på Østlandet, fulgt av Hadeland og Øvre Romerike. Hadeland har den beste lønnsomheten av alle regionene i landet, når vi ser på gjennomsnitt over de fem siste årene.

Grenland har best lønnsomhet i næringslivet av regionene i Telemark. Grenland har en andel lønnsomme foretak på 72,4 prosent, som er litt under landsgjennomsnittet, men er likevel rangert som nummer 31. De fleste regionene har lavere andel lønnsomme foretak enn landsgjennomsnittet, fordi de største regionene drar gjennomsnittet opp.

Midt-Telemark, Vest-Telemark og Vestmar er blant regionene med lavest lønnsomhet på Østlandet. Vestmar har stort sett hatt lønnsomhet under middels i alle årene. Vest-Telemark hadde god lønnsomhet i 2006, men lav lønnsomhet i alle andre år. Midt-Telemark har hatt god lønnsomhet tidligere, og vi kan se at Midt-Telemark er over middels når det gjelder lønnsomhet de siste fem årene.

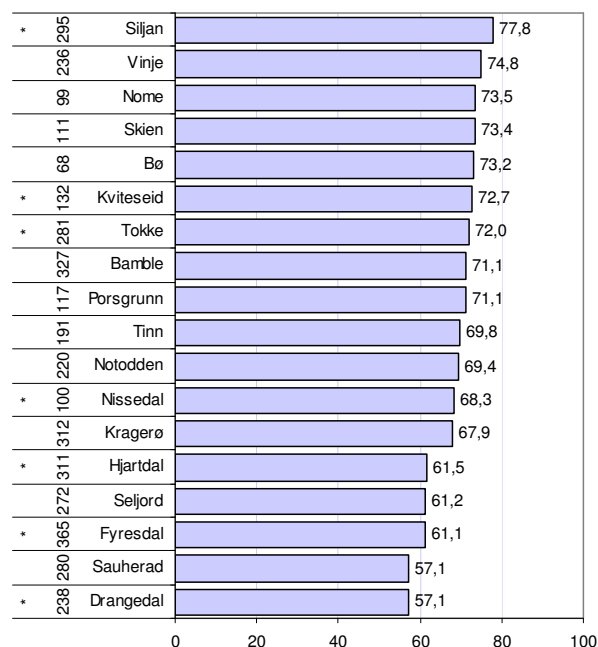
Figur 48: Andel lønnsomme foretak i regionene på Østlandet i 2007. Regionenes rangering mht lønnsomhet i de fem siste årene blant de 83 regionene i Norge er vist til venstre.

Lønnsomhet i kommunene i Telemark

I figur 49 har vi rangert kommunene i Telemark når det gjelder lønnsomhet.

Siljan, Vinje, Nome og Skien har den høyeste andelen av foretak med overskudd i 2007. Når det gjelder lønnsomheten de siste fem årene, har Bø det mest lønnsomme næringslivet i fylket.

Drangedal og Sauherad har den dårligste lønnsomheten i næringslivet i 2007.

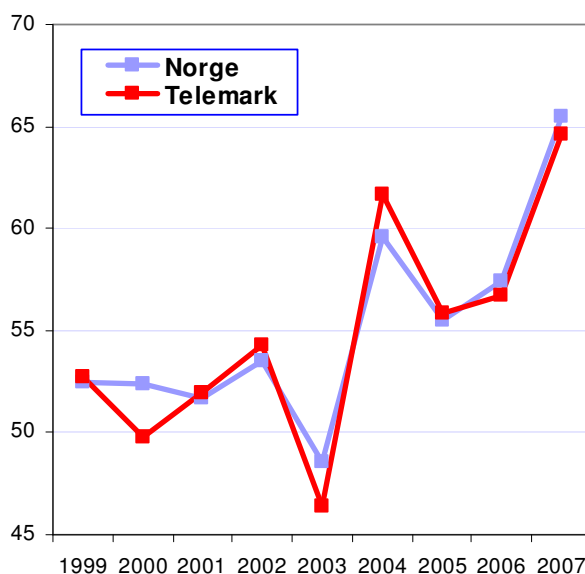
Figur 49: Andel lønnsomme foretak i kommunene i Telemark i 2007. Tallene til venstre viser rangering mht lønnsomhet de fem siste årene. Kommuner merket med * har mindre enn 100 regnskapspliktige foretak.

Vekst

For å sammenlikne regionene med hensyn til vekst, er det tatt utgangspunkt i andelen foretak som har en vekst i omsetningen høyere enn økningen i konsumprisindeksen fra 2006 til 2007, dvs realvekst.

Andel foretak med realvekst i Norge var på det laveste nivået i 2003, da flertallet av bedriftene i landet hadde realnedgang i omsetningen. I 2004 økte andelen foretak med realvekst kraftig, holdt seg oppe på et forholdsvis høyt nivå de neste to årene, for å øke ytterligere til en historisk topp i 2007. 65,5 prosent av alle foretak hadde realvekst i omsetning fra 2006 til 2007.

Utviklingen av andel vekstforetak i Telemark har vært ganske lik utviklingen på landsbasis. I 2003 var andelen vekstforetak en del lavere enn landsgjennomsnittet, men andel vekstforetak ble bedre enn landsgjennomsnittet i 2004 og 2005. De to siste årene er andelen vekstforetak i Telemark igjen under landsgjennomsnittet.

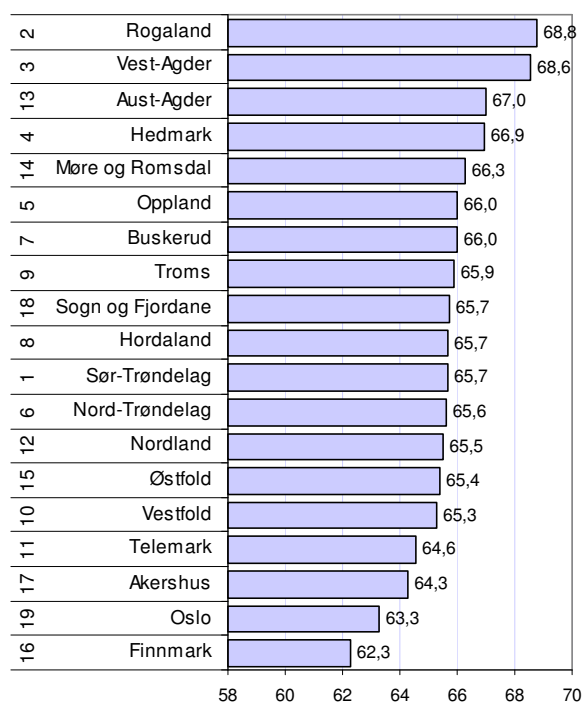
Figur 50: Prosentvis andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Vekst fylkesvis

Rogaland er det fylket hvor størst andel av foretakene hadde realvekst i 2007. 68,8 prosent av foretakene i Rogaland hadde realvekst dette året. Agderfylkene hadde også en høy andel vekstforetak i 2007.

Det ser ut til at fylker med mye konkurranseutsatt næringsliv, spesielt industri, gjør det bedre enn tidligere.

Telemark er på fjerde sisteplass når det gjelder andel vekstforetak i 2007. Ser vi på vekstandelen de siste fem årene, er Telemark litt under middels.

Figur 51: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i 2007. Tallene til venstre angir fylkets rangering mht gjennomsnittlig andel vekstforetak siste fem år.

Vekst regionvis

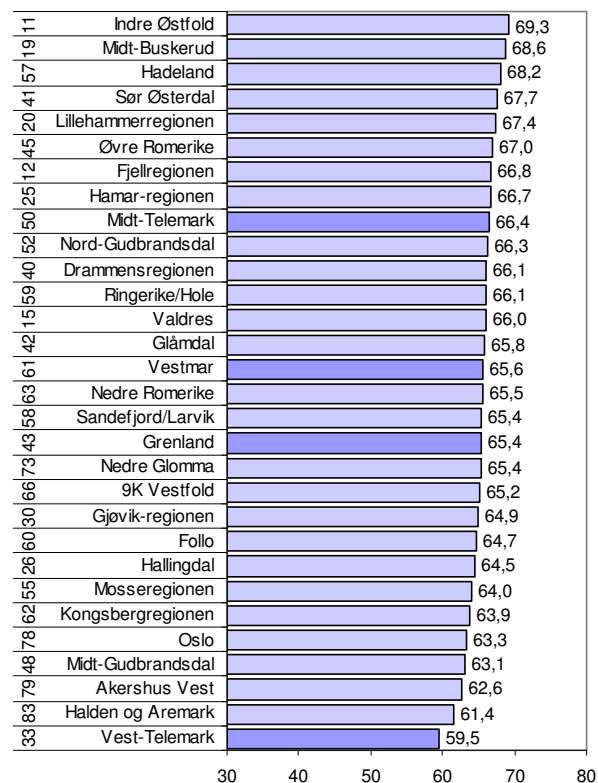
I figur 48 har vi rangert regionene på Østlandet med hensyn til andel vekstforetak i 2007.

Indre Østfold hadde høyest andel vekstforetak blant regionene på Østlandet.

Midt-Telemark hadde høyest andel vekstforetak i 2007 av regionene i Telemark, og havnet over landsgjennomsnittet i 2007.

Vestmar og Grenland hadde en andel vekstforetak i 2007 som var temmelig likt landsgjennomsnittet.

Vest-Telemark havnet sist av regionene på Østlandet i 2007. Vest-Telemark er nest sist av alle de 83 regionene i landet når det gjelder andel vekstforetak i 2007. Dette er et oppsiktsvekkende fall fra året 2006, da Vest-Telemark hadde nest best vekst av alle regionene.

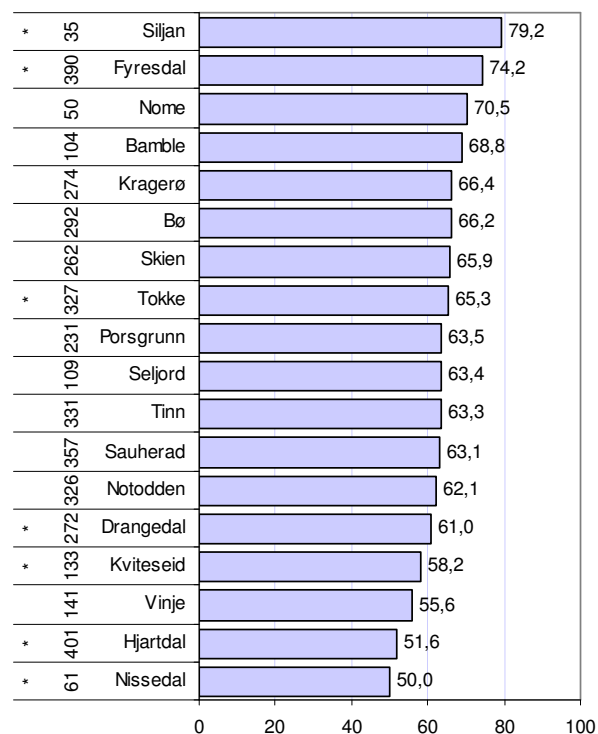
Figur 52: Andel vekstforetak i regionene på Østlandet 2007. Til venstre rangering siste fem år.

Vekst i kommunene

Vi har rangert kommunene i Telemark med hensyn til andel vekstforetak i figur 53.

Kommunene med den høyeste andelen vekstforetak i 2007 var Siljan, Fyresdal og Nome. Av disse kan vi se at Fyresdal og Nome også har hatt mange vekstforetak de siste fem årene.

Nissedal og Hjartdal hadde lavest andel vekstforetak i 2007.

Figur 53: Andel vekstforetak i kommunene i Telemark 2007. Tallene til venstre angir kommunens rangering mht vekst siste fem år. Kommuner merket med * har mindre enn 100 foretak med i tellingen.

Næringstetthet

Begrepet næringstetthet skal uttrykke hvor mye privat næringsliv det er i et område. Her er dette målt med antall arbeidsplasser i privat næringsliv i forhold til folketallet. Data er hentet fra statistikkbanken i SSB.

Næringstetthet i regionene

Regionene er rangert med hensyn til næringstetthet i figur 50. Oslo er den regionen med desidert mest næringsliv i forhold til innbyggertallet, både på Østlandet og i Norge. Andel ansatte i næringslivet i Oslo utgjør 57,2 prosent av folketallet. På landsbasis utgjør antall ansatte i næringslivet 37 prosent av befolkningen.

Grenland har høyest næringstetthet av regionene i Telemark, og er rangert som nummer 29 av de 83 regionene i landet. De andre regionene i fylket har lav næringstetthet. Midt-Telemark har sogar den laveste næringstettheten på hele Østlandet.

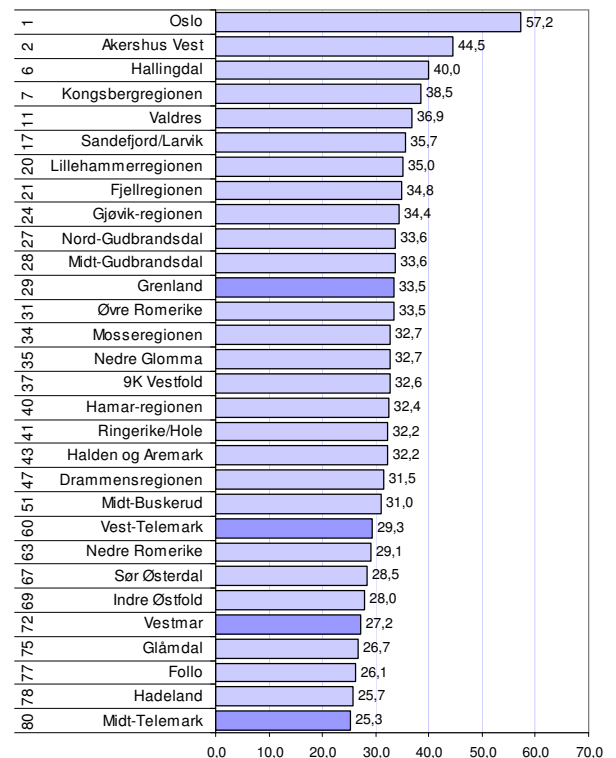
Næringstettheten endrer seg langsomt, men noen regioner har stabile tendenser. Grenland var rangert som nummer 19 av regionene for næringstetthet i 2000. Grenland har dermed falt ti plasser ned fram til 2007. Det kommer av at antall arbeidsplasser i regionen har falt på grunn av rasjonaliseringer og nedleggelse i prosess-industrien, mens folketallet har økt.

Næringstetthet i kommunene

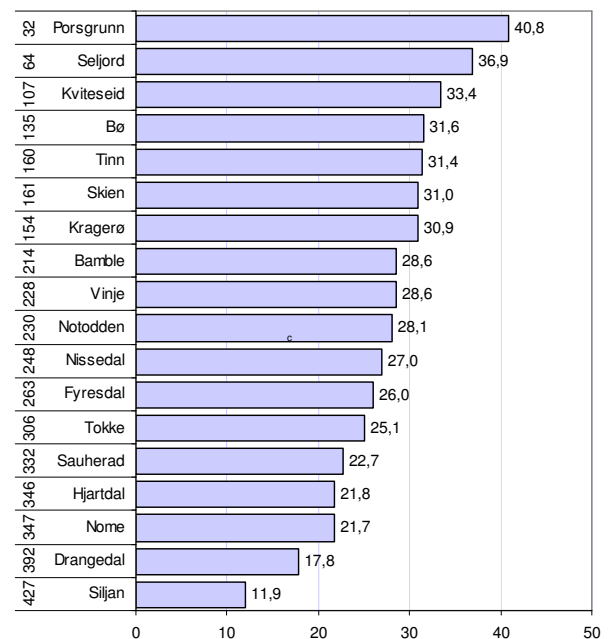
Ullensaker var den kommunen i landet som hadde høyest næringstetthet fram til 2007. Da overtok Sola kommune denne tronen.

I Telemark har Porsgrunn høyest næringstetthet i 2007. Seljord ”yppet” seg i 2006 og hadde høyest næringstetthet det året, men Porsgrunn har slått tilbake i 2007.

Siljan og Drangedal har lavest næringstetthet av kommunene i Telemark. Her så vi tidligere at det var en stor netto utpendling. Det er faktisk bare tre kommuner i landet med lavere næringstetthet enn Siljan.

Figur 54: Næringstetthet målt ved antall private arbeidsplasser i prosent av folketallet i 2007. Til venstre angis rangering i forhold til alle regionene.

Figur 55: Næringstetthet i kommunene i Telemark 2007, målt med antall private arbeidsplasser i prosent av folketallet i 2007. Til venstre angis rangering i forhold til alle kommuner i landet.

NM i næringsliv – regioner

Næringslivsindeksen er et samlet mål for næringsutvikling i et område. Næringslivsindeksen er sammensatt av fire delindikatorer:

- andel lønnsomme foretak
- andel foretak med vekst
- etableringsfrekvens
- næringstetthet

Næringslivsindeksen for regioner er også omtalt i en egen rapport "Nærings-NM"^{vii} 2008".

De beste regionene i Norge

Stavangerregionen oppnådde høyest skår^{viii} på næringslivsindeksen i 2007, fulgt av Oslo og Sørlandet. Stavangerregionen ble også vinner av nærings-NM de tre foregående årene. Regioner som Akershus Vest og Trondheimsregionen er vanligvis blant de ti beste, men er nummer 11 og 12 i 2007.

Når vi ser på resultatene siste fem år, er storbyregionene rundt Stavanger, Trondheim, Bergen og Oslo best.

Overraskelsen i 2007 er Indre Helgeland, (Mo i Rana og nabokommuner). Denne regionen har aldri tidligere vært over middels, men er nummer ti i 2007.

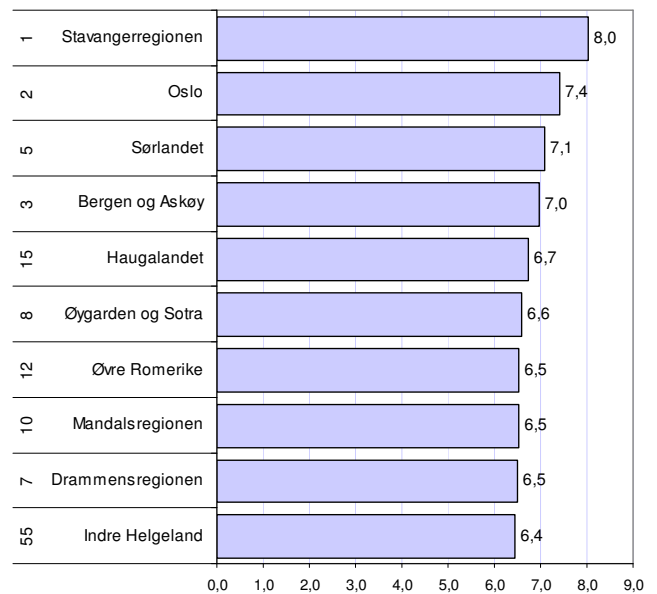
Regionene på Østlandet

Oslo hadde høyest skår på næringslivsindeksen blant regionene på Østlandet i 2007, fulgt av Øvre Romerike, Drammensregionen og Akershus Vest.

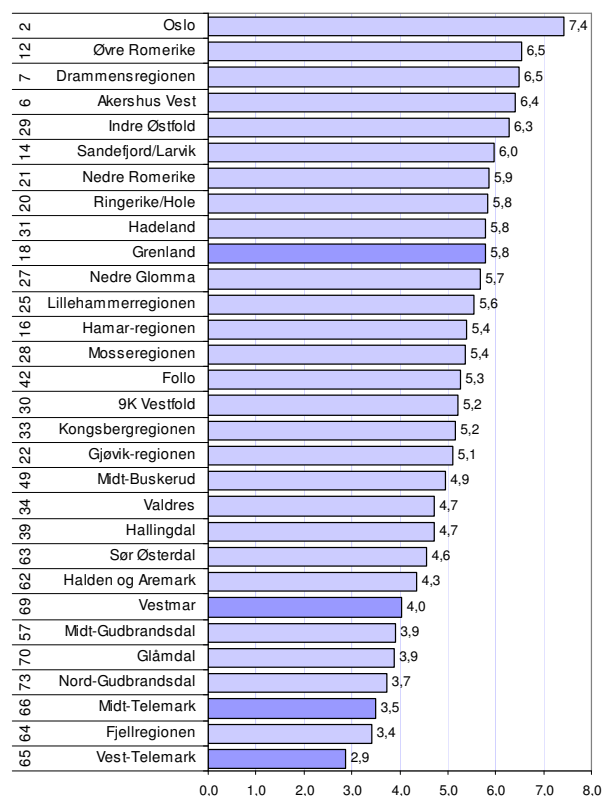
Grenland kom på plass nummer 24 av regionene i landet i 2007. Det er opp 16 plasser fra 2006. Grenland er nummer 18 for perioden 2003-2007.

De andre regionene i Telemark gjør det svakt i 2007. Vest-Telemark er lavest rangert av alle regionene på Østlandet, og nummer 78 av de 83 regionene i landet.

Vestmar havnet på plass nummer 64, mens Midt-Telemark ble nummer 71.

Figur 56: De ti beste regionene i Norge i henhold til næringslivsindeksen 2007. Tallene til venstre angir rangering for gjennomsnittet siste fem år for de 83 regionene i landet.

Figur 57: Regionene på Østlandet, rangert i henhold til næringslivsindeksen 2007. Tallene til venstre angir rangering for gjennomsnittet siste fem år.

NM i næringsliv – kommuner

Næringslivsindeksen for kommuner er sammensatt av de samme fire indikatorene som for nærings-NM for regioner:

- andel lønnsomme foretak
- andel foretak med vekst
- etableringsfrekvens
- næringstetthet

Kommunenes rangering for de fire områdene blant landets 431 kommuner legges sammen, slik at laveste tall gir best resultat^{ix}.

Beste kommuner 2007

Næringslivsindeksen for kommuner er sammensatt av de samme faktorene som for regioner. For kommuner bruker vi rangeringsnummer for å sette sammen de fire faktorene til næringslivsindeksen. Kommunene er rangert fra 1 til 430 for hver av de fire faktorene, og deretter summert.

Ullensaker hadde den beste næringsutviklingen i 2007 av alle kommunene i landet, fulgt av Stavanger og Sandnes. Ser vi på de siste fem årene, er det Sola som har best næringsutvikling, fulgt av Stavanger og Sandnes. De største byene Oslo, Bergen og Trondheim er alle høyt plassert i 2007, på plassene 33, 25 og 35.

Hele ti av de 20 beste kommunene i landet er lokalisert i Rogaland. Ingen kommuner fra Trøndelag eller Nord-Norge er med på listen over de 20 beste kommunene.

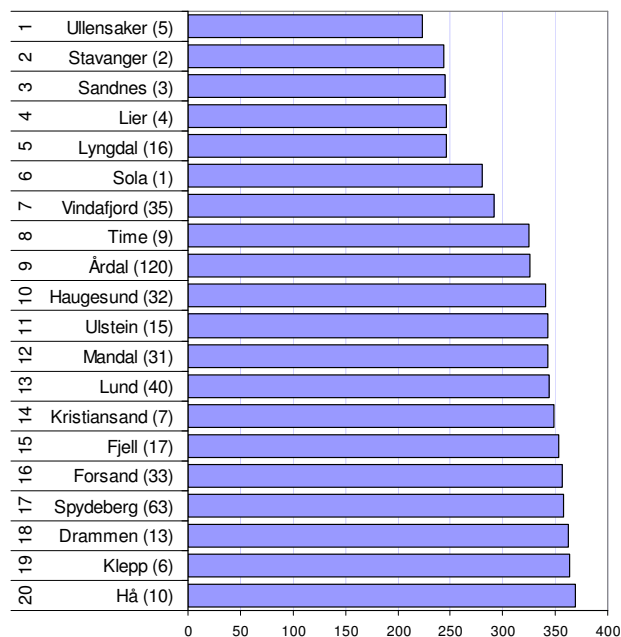
Kommuner i Telemark

Porsgrunn er beste kommune fra Telemark i Nærings-NM, på plass nummer 60. Porsgrunn er også beste næringslivskommune i Telemark de siste fem årene på plass nummer 27.

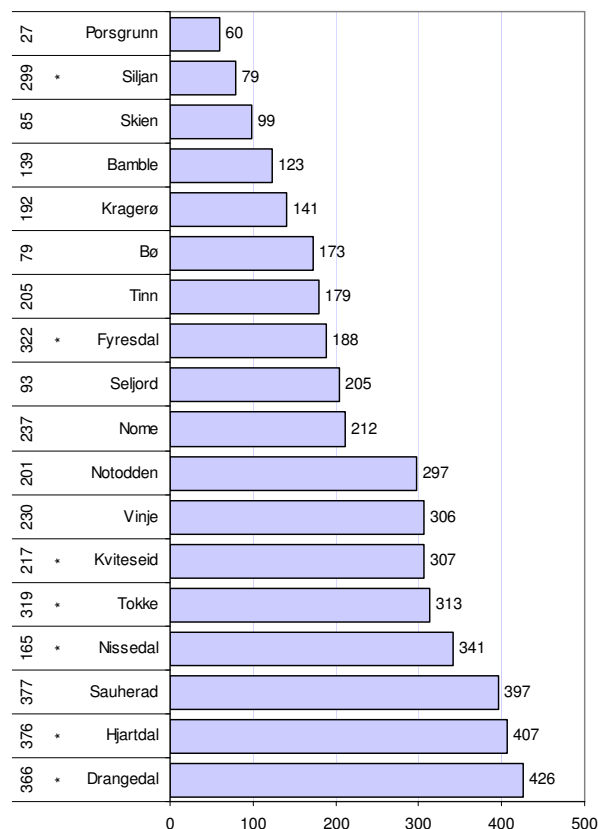
Siljan er nummer to, men har varierende resultater de siste årene. Skien sniker seg så vidt inn blant de 100 beste i 2007.

Bø og Seljord har gjort det bra tidligere, men faller litt ned i 2007, men er fremdeles over middels.

Drangedal, Hjartdal og Sauherad gjør det dårligst av kommunene i Telemark i 2007.

Figur 58: Næringslivsindeksen. De 20 kommunene med best rangering i 2007. Tallene i parentes angir kommunenes rangering for perioden 2003–2007.

Figur 59: Næringslivsindeksen for kommuner i Telemark i 2007, med rangering i forhold til de 430 kommunene i landet. Til venstre vises rangeringen for perioden 2003–2007.

Næringslivsindeks for fylker

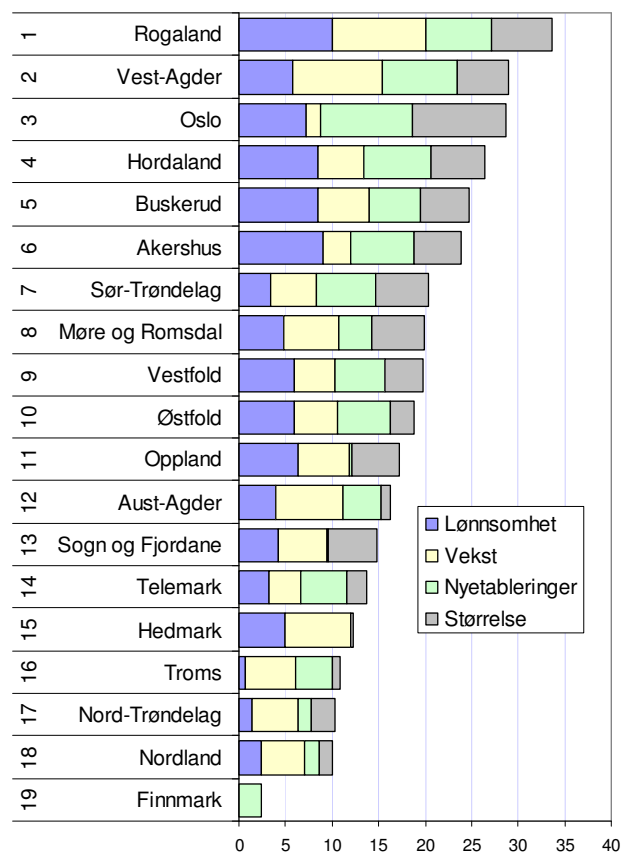
Vi har også beregnet næringslivsindeksen for fylkene, etter samme modell som for regionene.

Rogaland har den klart beste næringsutviklingen i 2007, som også har gått klart fram tidligere, ettersom dette fylket har mange av de beste kommunene og regionene. Rogaland har best vekst og lønnsomhet i næringslivet av alle fylkene.

Vest-Agder og Oslo følger på andre og tredjeplass. Oslo har høyest etableringsfrekvens og også det største næringslivet i forhold til befolkningen, men skårer lavt på andel vekstforetak i 2007.

De fire nordligste fylkene har den svakeste næringsutviklingen, og Finnmark aller svakest. Finnmark har dårligst vekst og lønnsomhet, og er også det mest næringsfattige fylket.

Telemark er nummer 14 av 19 fylker når det gjelder næringsutvikling i 2007. Telemark skårer relativt sett best på nyetableringer.

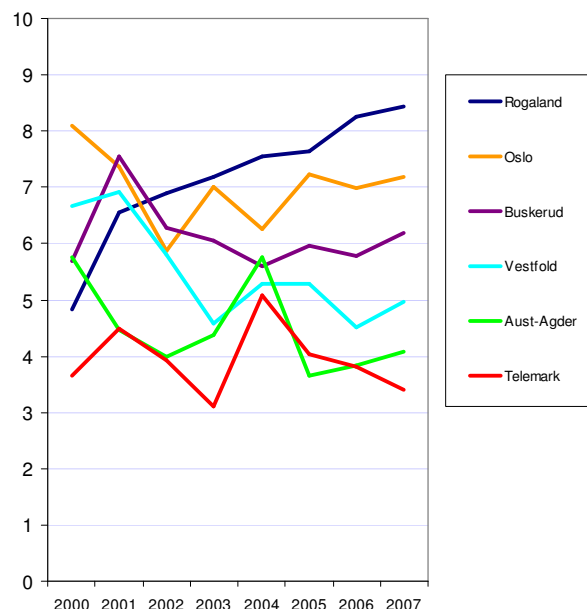
Figur 60: Næringslivsindeksen for fylkene i 2007.

Næringsutvikling i fylkene

Rogaland har hatt den beste næringsutviklingen siden 2003, men har ikke alltid vært best på næringsutvikling. Går vi tilbake til 2000 var Rogaland rangert som nummer ti av fylkene, mens Oslo, Akershus, Vestfold og Østfold hadde bedre næringsutvikling.

Oslo hadde den beste næringsutviklingen i 2000, og var dårligst rangert i 2002 på en sjetteplass blant fylkene. Dette var året med dårlige resultat i konsulent, finans og datanæringen, som er relativt store næringer i Oslo. Etter dette har Oslo hatt en stigende tendens. Med sin størrelse og tiltrekningskraft vil Oslo ha et fortrinn framfor de andre fylkene. Også de andre sentrale fylkene på Østlandet, som Østfold, Vestfold, Akershus og Buskerud hadde langt bedre næringsutvikling relativt til resten av landet i begynnelsen av perioden.

Telemark har stort sett gjort det dårligere enn nabofylkene.

Figur 61: Utviklingen i næringslivsindeksen for noen av fylkene.

Innovasjon

Innovasjon tillegges stor betydning for økonomisk vekst. Innovasjon fører til at bedriftene får mer verdiskaping ut av råvarer, kapital og arbeidskraft.

I dette kapitlet skal vi se på forskjeller i regioners innovasjonsgrad og presentere analyser av hvordan dette påvirker næringsutviklingen.

Datamaterialet for denne analysen er fra SSBs innovasjonsundersøkelse, som er koblet med andre mikro og makrodata.

Typer innovasjon

I innovasjonsundersøkelsen har over 10 000 bedrifter blitt spurt om innovasjonsaktiviteter. Her har vi konsentrert oss om spørsmål om bedriften har introdusert ulike typer innovasjon^x. Vi har delt opp i 11 innovasjonstyper, hvor bedriftene har oppgitt om de har introdusert innovasjoner eller ikke.

Den hyppigst forekommende innovasjonstypen er produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer (produkt). 20 prosent av bedriftene hadde gjennomført slik innovasjon i årene 2004-2006. I Telemark var frekvensen 22,2 prosent.

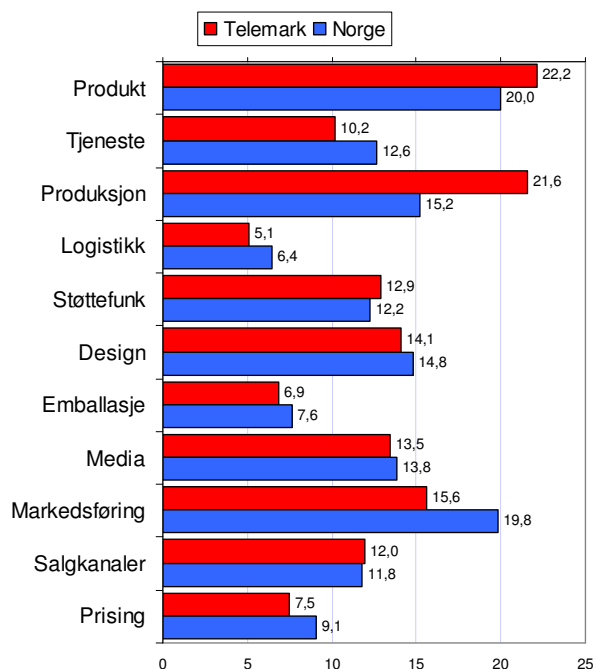
Innovasjon i form av ny markedsføringsstrategi (nye kundegrupper/markedssegmenter) har nesten like høy frekvens. Lavest frekvens hadde logistikk (nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon).

I figur 59 ser vi differansen mellom frekvensen av de ulike innovasjonstypene på landsbasis og i Telemark.

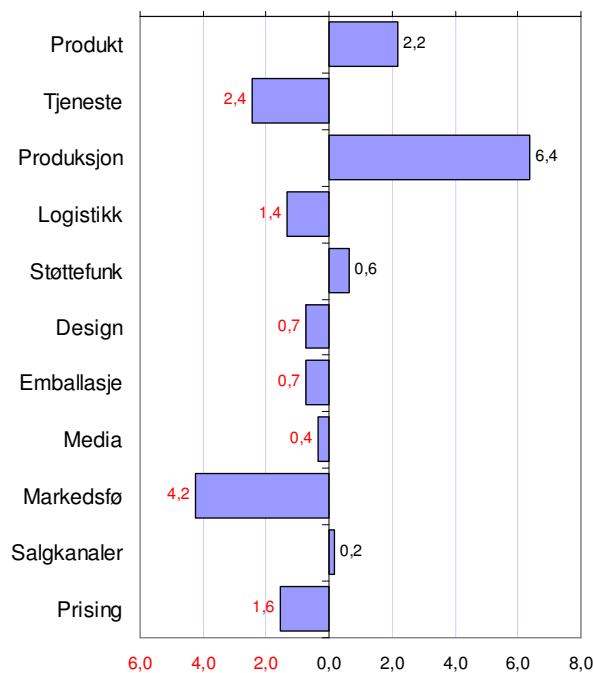
Bedriftene i Telemark har høyere frekvens av bedrifter som har innovasjon i form av nye produkter, nye produksjonsmetoder og støttefunksjoner.

Telemark har lavere innovasjonsfrekvens i åtte av 11 innovasjonstyper.

Vi får dermed et inntrykk av at bedriftene i Telemark er mindre innovative enn landsgjennomsnittet.

Figur 62: Andel av bedrifter som oppgir å ha introdusert ulike typer innovasjon.

Figur 63: Avvik mellom innovasjonsfrekvensen i Telemark og landsgjennomsnittet for ulike typer innovasjon.

Innovasjon og bransje

Det er store forskjeller på bransjene når det gjelder innovasjonsfrekvens.

Bransjen produksjon av medisinsk og optisk utstyr har høyest frekvens av produkt og tjenesteinnovasjon. Data, produksjon av motorkjøretøy og telekommunikasjoner har også høy innovasjonsfrekvens.

På den andre enden av skalaen finner vi lufttransport, landtransport, produksjon av elektrisitet og sjøtransport, som har svært lav innovasjonsfrekvens.

De store forskjellene i innovasjonsfrekvens mellom bransjene gir umiddelbart sporen til to viktige spørsmål. Det første spørsmålet er om bransjer med høy grad av innovasjon vokser mer enn andre. Det neste spørsmålet er om regioners ulikhet i bransjestruktur kan forklare ulik innovasjonsfrekvens.

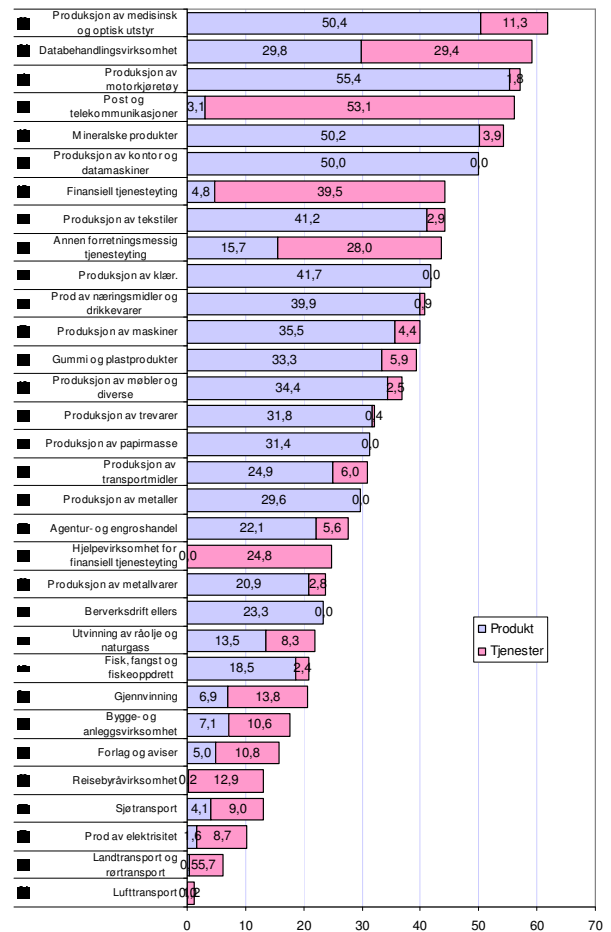
I figur 61 har vi forsøkt å finne sammenhengen mellom innovasjonsfrekvens i de ulike bransjene og vekst i ulike bransjer. Veksten er målt i forhold til utviklingen i antall sysselsatte. Vi har sett på vekst både i perioden fra 2005 til 2007, og fra 2006 til 2007.

Sammenhengen er faktisk negativ, men alt for svak til at vi kan trekke noen entydig konklusjon. Dermed ser det ikke ut til at innovative bransjer vokser mer enn andre. Mye av den populære amerikanske forskeren Richard Floridas teorier er basert på at kreative næringer vokser mer enn andre.

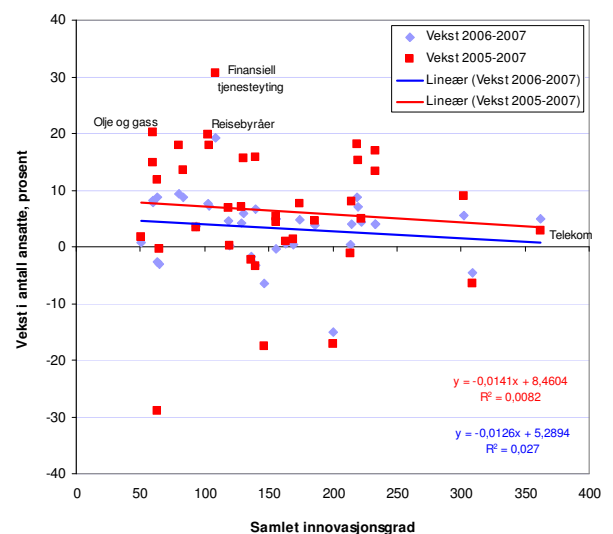
I Norge er det bransjene finansiell tjenesteyting, reisebyråer og olje/gass-utvinning som vokser mest, uten at disse har høy innovasjonsgrad. Finansnæringen har riktignok i det siste fått et rykte for å være i overkant kreativ, men dette gjenspeiles ikke i innovasjonsundersøkelsen.

Dermed ser det ikke ut til at det er noen grunn til at regioner med en næringsstruktur med en høy andel av bedrifter i bransjer med høy innovasjonsgrad skal få høyere vekst.

Vi skal senere i dette kapitlet se nærmere på innovasjonsfrekvensen etter å ha justert for effekten av bransjestrukturen.

Figur 64: Innovasjonsfrekvens med hensyn til produkt- eller tjenesteinnovasjon for ulike bransjer. Tallene til venstre er bransjens NACE-kode.

Figur 65: Sammenheng mellom vekst og innovasjonsgrad for ulike bransjer.

Innovasjonsklima

Høy innovasjonsfrekvens i et område, der dette ”bare” skyldes at det er en høy andel av bedriftene i bransjer der det er normalt å ha innovasjon, er ikke et godt mål for innovasjonsklima. Det er mer naturlig å definere innovasjonsklima som høy andel bedrifter med innovasjon, gitt bransjestrukturen. Dermed får vi fram om det er ”unormal” høy eller lav andel innovative foretak i en region. I dette dokumentet skal vi bruke innovasjonsfrekvens når det gjelder andel bedrifter med innovasjon, og innovasjonsklima eller innovasjonsgrad når vi bruker det bransjusterte innovasjonsmålet.

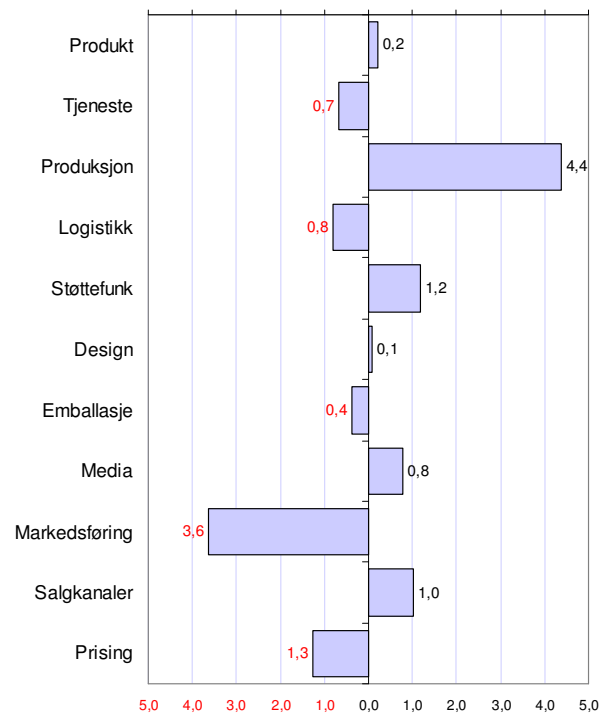
Bransjusteringen gjennomføres gjennom at vi først simulerer forventet innovasjonsgrad, gitt et områdes bransjestruktur, dvs bransjene som de som svarte på innovasjonsundersøkelsen tilhørte. Denne simuleringen forutsetter at innovasjonsgraden i hver enkelt bransje i regionene er lik landsgjennomsnittet. Deretter måler vi avviket mellom den faktiske innovasjonsgraden, og den simulerte. Regioner med høyt positivt avvik har dermed en høyere frekvens av bedrifter med innovasjon enn bransjestrukturen tilsier.

I figur 66 ser vi resultatet av denne metoden for Telemark. Det viser seg nå at næringslivet i Telemark er mer innovative enn landsgjennomsnittet for seks innovasjonstyper, og mindre innovative for fem typer. Bedriftene i Telemark har spesielt høy frekvens av innovasjon når det gjelder nye produksjonsmetoder, men svært lav frekvens når det gjelder nye metoder for markedsføring.

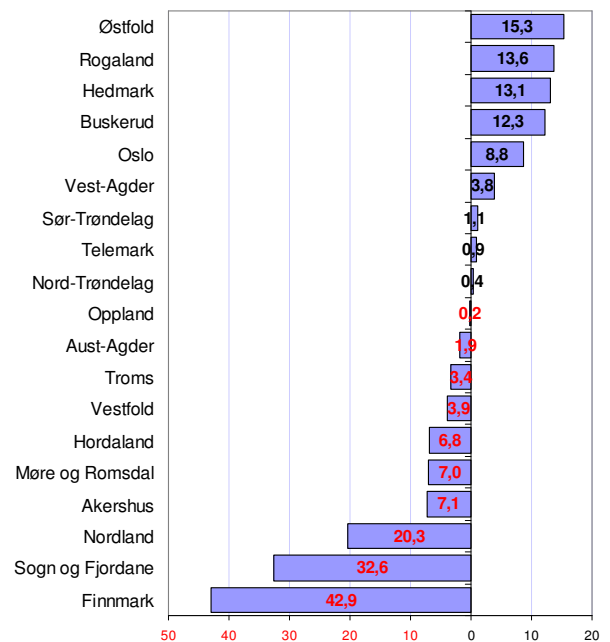
I figur 63 ser vi på hvordan de ulike fylkene kommer ut med hensyn til innovasjonsklima. Her har vi målt innovasjonsklimaet med å summere innovasjonsgraden for alle typene, for Telemark har vi summert alle tallene som vises i figur 62.

Fylkene Østfold, Rogaland og Hedmark kommer best ut. I disse fylkene er innovasjonsgraden høyere enn hva bransjestrukturen tilsier.

Telemark er nummer åtte av 19 fylker når det gjelder innovasjonsklima.

Figur 66: Innovasjonsklima i Telemark, målt med bransjustert innovasjonsfrekvens for de ulike innovasjonstypene.

Figur 67: Innovasjonsklima i fylkene, målt som summen av de bransjusterte innovasjonsfrekvensene for alle innovasjonstyper.

Innovasjonsfrekvens i regioner

Innovasjonsundersøkelsen har data på mer enn 10 000 bedrifter, og dette er nok til å lage statistikk på regionnivå. I regionstatistikken holder vi oss til de fire hovedtypene innovasjon: Produkt-, tjenesteprosess- og markedsinnovasjon.

I figur 68 ser vi innovasjonsfrekvensen i regionene i Telemark sammenliknet med tall for Norge.

Grenland har høyere innovasjonsfrekvens enn de andre regionene i fylket. Innovasjonsfrekvensen i Grenland er høyere enn landsgjennomsnittet for alle hovedtypene innovasjon, med unntak av markedsinnovasjon.

Vestmar har litt lavere samlet innovasjonsfrekvens enn Grenland, men har mer markedsinnovasjon. Midt-Telemark har høyest frekvens av innovasjon på produksjonsmetoder.

Alle regionene i Telemark har høyere innovasjonsfrekvens når det gjelder produksjonsmetoder enn landsgjennomsnittet. Vi kan se at næringslivet i Telemark er mer produksjons- enn markedsorientert.

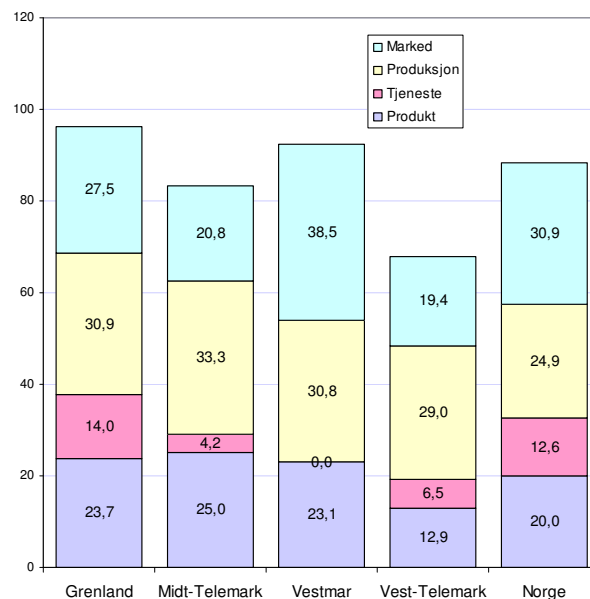
I figur 65 ser vi regionene på Østlandet rangert etter samlet innovasjonsfrekvens.

Lillehammerregionen og Ringerike/Hole har høyeste innovasjonsfrekvens, mens Akershus Vest er nummer tre på Østlandet.

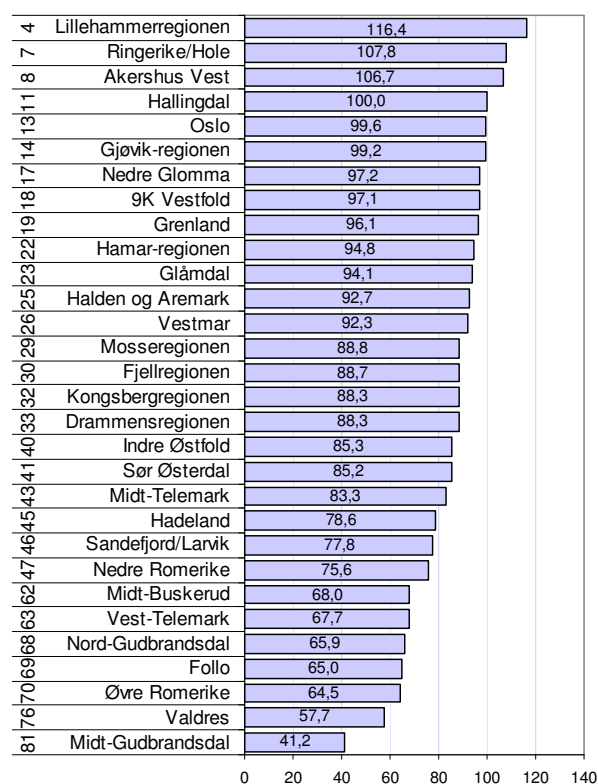
Grenland er nummer 19 av de 83 regionene i Norge når det gjelder innovasjonsfrekvens.

Vestmar er nummer 26. Midt-Telemark er litt under middels som nummer 43, mens Vest-Telemark havner på plass nummer 63.

Det kan se ut til å være en sentrum-periferidimensjon i innovasjonsfrekvensen. Regioner med høy innovasjonsfrekvens har gjennomgående mer preg av å være byregioner, mens de med lav frekvens oftest er bygderegioner i periferien. Hallingdal er et unntak fra denne regelen.

Figur 68: Innovasjonsfrekvens for hver av hovedtypene.

Figur 69: Sum innovasjonsfrekvens for hver av hovedtypene for regionene på Østlandet.

Innovasjonsklima i regioner

Vi kan lage et mål for innovasjonsklima i regionene gjennom å se på bransjustert innovasjonsfrekvens, med samme metode som vi benyttet for fylkene.

Dette gir et litt annet bilde, enn når vi bare så på innovasjonsfrekvensen.

Vestmar har høyere andel bedrifter mer innovasjon innenfor marked, prosess og produktutvikling enn bransjestrukturen tilsier, men lavere andel bedrifter som utvikler nye tjenester.

Grenland har lavere andel med markeds-innovasjon, men høyere andel av de andre innovasjonstypene enn bransjestrukturen tilsier.

Midt-Telemark og Vest-Telemark har høy innovasjonsgrad innenfor produksjonsmetoder, men lav innovasjonsgrad innenfor tjenester og markedsinnovasjon.

Vi kan se rangeringen av regionene på Østlandet med hensyn til innovasjonsklima i figur 71.

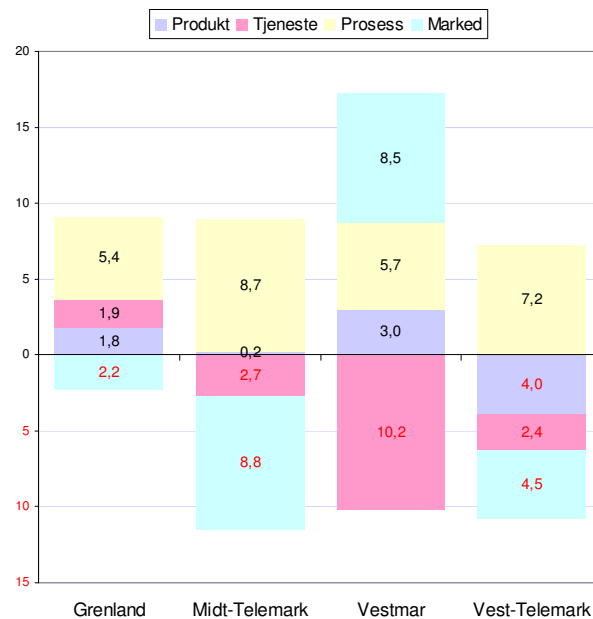
Nå har Hallingdal kanskje noe overraskende seilet opp som mest innovative region på Østlandet, fulgt av Ringerike/Hole og Lillehammerregionen.

Vestmar har nå høyest innovasjonsgrad av regionene i Telemark og er rangert som nummer 18 i Norge. Grenland er like bak på plass nummer 20.

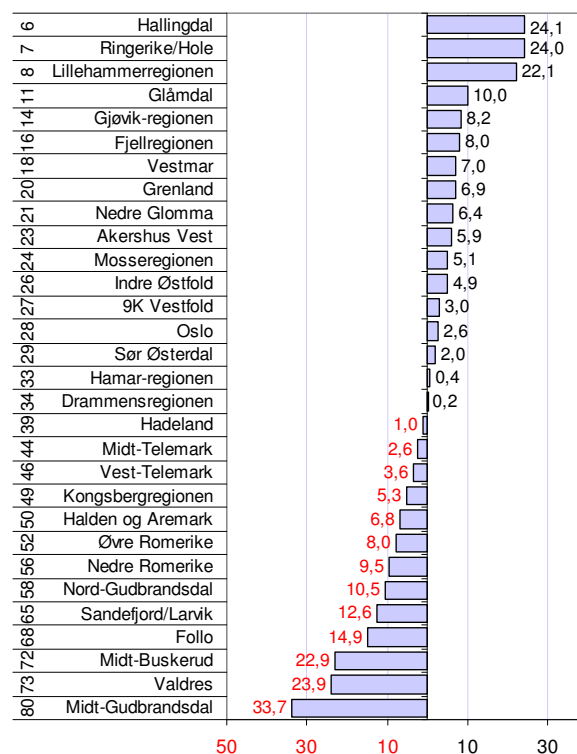
Midt- og Vest-Telemark er like under middels når det gjelder innovasjonsgrad på plassene 44 og 46.

Når vi gjennomfører bransjusteringen, ser det ut til at Telemark har et godt innovasjonsklima.

Grenland og Vestmar har godt innovasjonsklima, mens Midt- og Vest-Telemark ligger like under middels.

Figur 70: Innovasjonsklima i regionene i Telemark samt Oslo, målt med bransjustert innovasjonsfrekvens for de ulike innovasjonstypene.

Figur 71: Innovasjonsklima i regionene, målt som summen av de bransjusterte innovasjonsfrekvensene for alle innovasjonstyper. Tallene til venstre angir rangering i forhold til de 83 regionene i landet.

Innovasjonsklima, vekst og lønnsomhet

Når vi bruker ressurser på å kartlegge innovasjonsfrekvenser og innovasjonsklima, er det naturligvis fordi vi tror at dette er viktig for økonomisk vekst og næringsutvikling. Selv om dette for mange er en selvsagt sammenheng, vil vi likevel se på om dette kan bekreftes med rent empiriske og objektive metoder.

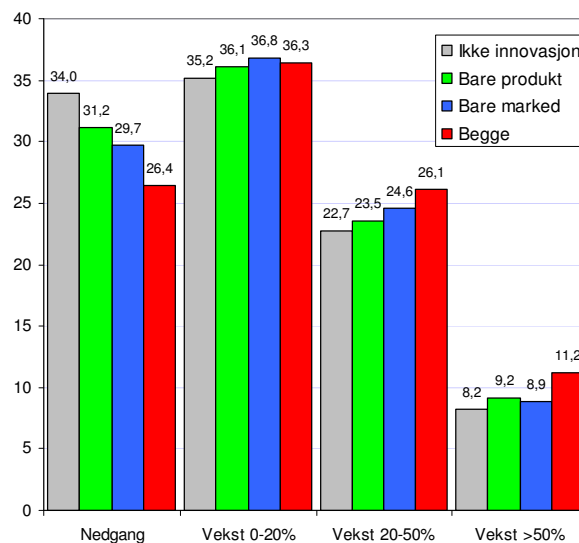
En første test er å se på mikrodata, for å undersøke om bedrifter med innovasjon har høyere vekst enn bedrifter uten innovasjon.

I figur 68 ser vi at bedrifter som ikke driver innovasjon oftere hadde nedgang i omsetningen, og at bedrifter med innovasjon oftere har høy vekst. Vi ser også at bedrifter som både har produkt- og markedsinnovasjon har oftere har høy vekst enn bedrifter som bare enten har produkt- eller markedsinnovasjon.

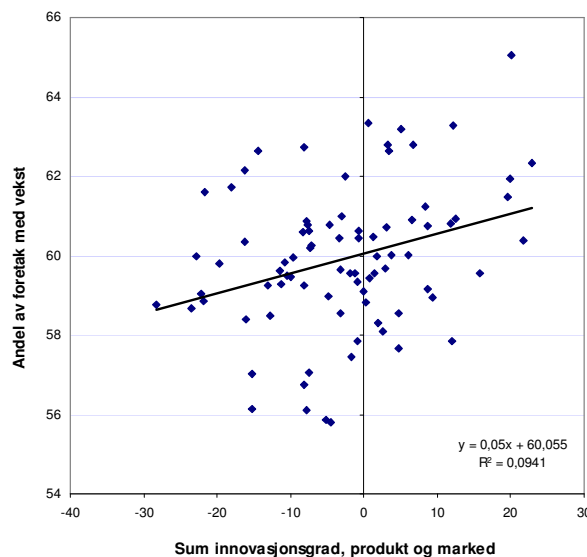
Dette er en enkel analyse. En mer omfattende analyse der vi også trekker inn andre trekk ved bedriftene som kan ha påvirkning på vekst, ville være mer betryggende, men dette skal vi gjøre senere. Vi har imidlertid her en nokså god bekreftelse på at innovasjon skaper vekst på bedriftsnivå, og med denne bekreftelsen går vi over til de regionale nivået.

Sammenhengen mellom innovasjon og vekst på regionsnivå er vist i figur 69.

Her ser vi at det er en sammenheng. Regioner med høy innovasjonsgrad ser ut til å ha en høyere andel vekstbedrifter. Noen vil kanskje mene at sammenhengen er temmelig svak, med en R^2 på bare 0,0941. Dette tallet betyr at 9,41 prosent av den regionale variasjonen i andel vekstforetak kan forklares av innovasjonsgraden. Innovasjonsgraden er imidlertid bare en av svært mange faktorer som påvirker vekst i regionenes næringsliv. I neste kapittel skal vi se på flere forklaringsfaktorer samtidig.

Figur 72: Andeler av bedrifter (enbedriftsforetak) i ulike vekstkategorier (omsetningsvekst fra 2006 til 2007) for bedrifter med og uten innovasjon.

Figur 73: Sammenheng mellom innovasjonsgrad og andel vekstforetak på regionnivå.

Markedsorientering

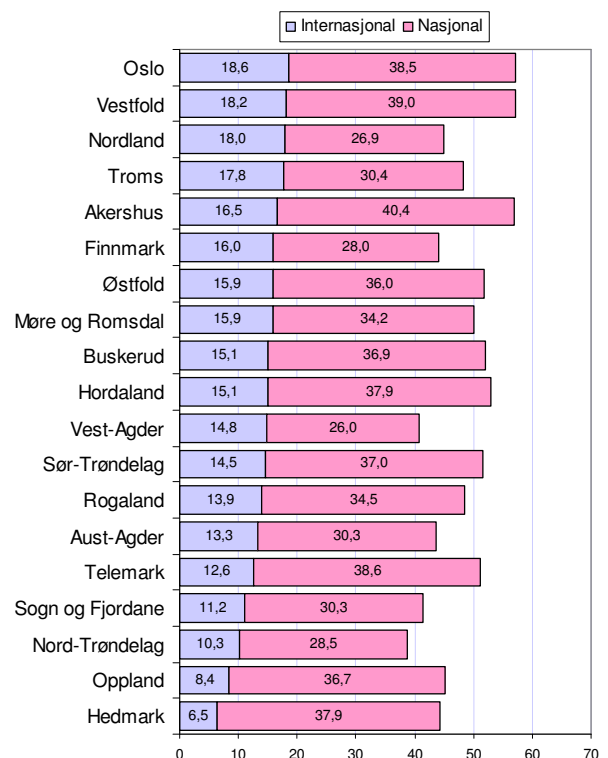
Innovasjonsundersøkelsen har også spørsmål til bedriftene om deres viktigste marked er lokalt, nasjonalt eller internasjonalt. Dette kan vi bruke for å få fram om næringslivet i de ulike regionene er forskjellig med hensyn til markedsinnretning. Det er også interessant å koble informasjon om markedsorientering med informasjon om bransje og innovasjonsgrad.

Markedsorientering i fylkene

Resultatene er vist i figuren til høyre. Oslo og Vestfold har den høyeste andelen av bedrifter med viktigste marked i utlandet. De nordligste fylkene kommer også ut med mange eksportbedrifter.

Telemark har en liten andel bedrifter som er internasjonale i den forstand at hovedmarkedene ligger utenfor Norge. Telemark er femte minst internasjonale fylke.

Også markedsorienteringen til bedriftene varierer mye mellom bransjene.

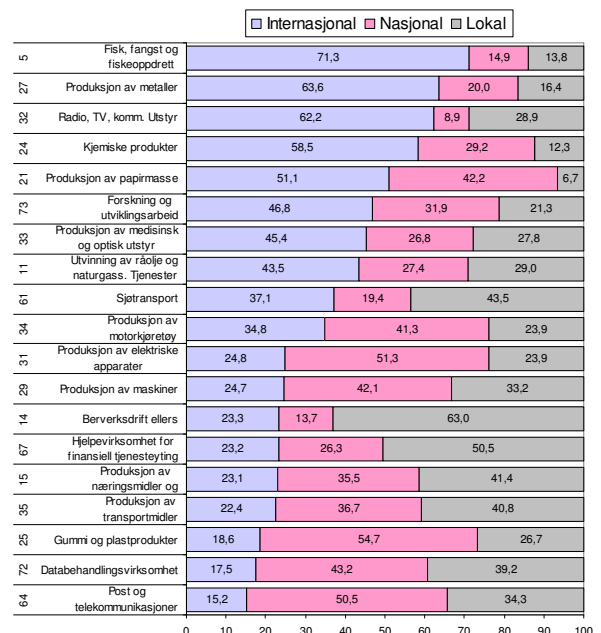

Figur 74: Andel av bedrifter med viktigste marked i utlandet og i Norge (ikke lokalt).

Markedsorientering bransjevis

I figur 71 viser vi andelen med ulik markedsorientering i de forskjellige bransjene. Fiske og fiskeoppdrett er den mest eksportorienterte bransjen vi har. Når Nordland, Troms og Finnmark kommer høyt opp i fylkesoversikten over andel eksportrettede bedrifter, henger dette sammen med at disse tre fylkene har mange bedrifter innenfor fisk og oppdrett.

I Oslo, Vestfold og Akershus er det antakelig teknologibasert industri som drar opp andelen eksportbedrifter. Oslo, og til dels Akershus, har mange hovedkontor for eksportorienterte industribedrifter og teknologisk konsulentvirksomhet.

Figur 75: Markedsorientering i bransjene med høyest andel eksportbedrifter.

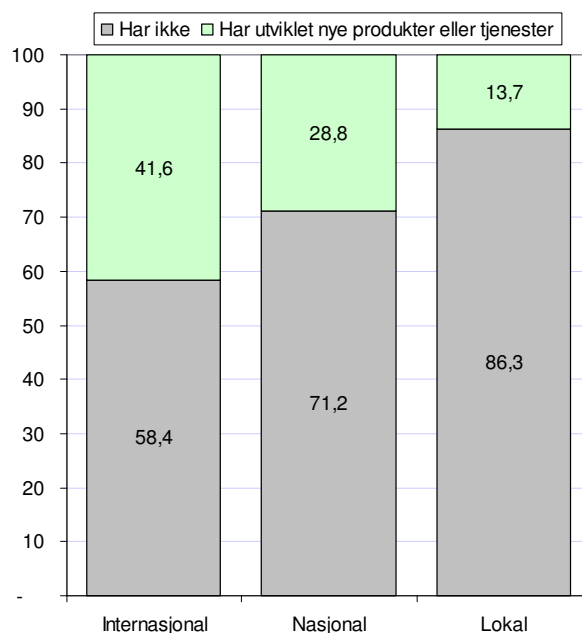
Markedsorientering og innovasjon

Det er en sterk sammenheng mellom markedsorientering og innovasjon. Sammenhengen er illustrert i figuren til høyre.

Av de som har sitt viktigste marked i utlandet, har 41,6 prosent introdusert nytt produkt eller ny tjeneste i perioden 2004-2006.

Når viktigste marked er nasjonalt, synker andelen til 28,8 prosent.

De som har sitt hovedmarked lokalt driver i langt mindre grad med produktutvikling. Blant lokalt orienterte bedrifter driver bare 13,7 prosent med produktutvikling.

Figur 76: Andeler som har utviklet nytt produkt eller ny tjeneste for bedrifter med ulik markedsorientering.

Markedsorientering, størrelse og innovasjon

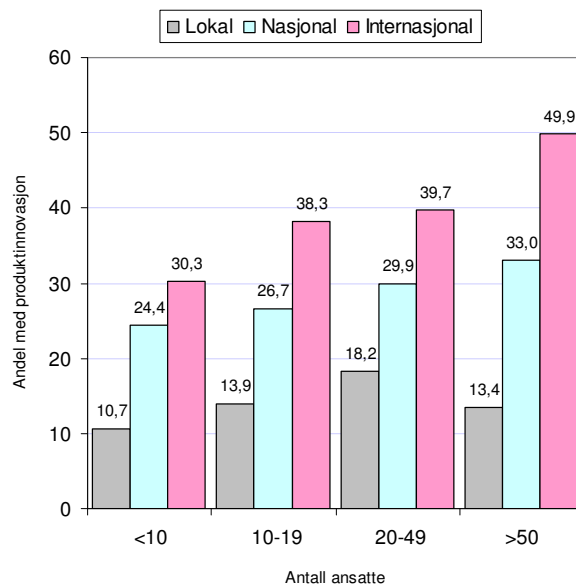
Bedriftens størrelse har også betydning for om det drives innovasjon. Her er bedriftens størrelse målt i antall ansatte.

Små bedrifter (under ti ansatte) med viktigste marked lokalt har lavest andel bedrifter som har introdusert nye produkter eller nye tjenester.

I alle størrelseskategoriene blir innovasjonsfrekvensen høyere når viktigste marked er nasjonalt, og høyest når viktigste marked er internasjonalt.

Innovasjonsfrekvensen øker også med størrelsen på bedriften. For lokalt orienterte bedrifter er det svak sammenheng mellom størrelse og innovasjonsfrekvens. Eksportorienterte bedrifter har noe sterkere økning av innovasjonsfrekvensen ettersom størrelsen på bedriften øker.

Markedsorientering synes imidlertid viktigere enn størrelsen. Små eksportbedrifter har langt høyere innovasjonsfrekvens enn store, lokalt orienterte bedrifter.

Figur 77: Andel bedrifter med produktinnovasjon i ulike grupper markedsorientering og størrelse.

Markedsorientering regionvis

Det er stor forskjell på regionene i Telemark med hensyn til markedsorientering.

Grenland har klart høyest andel av eksportorienterte bedrifter. Av de som ble spurt i innovasjonsundersøkelsen hadde 15 prosent av bedriftene sitt viktigste marked utenfor landet.

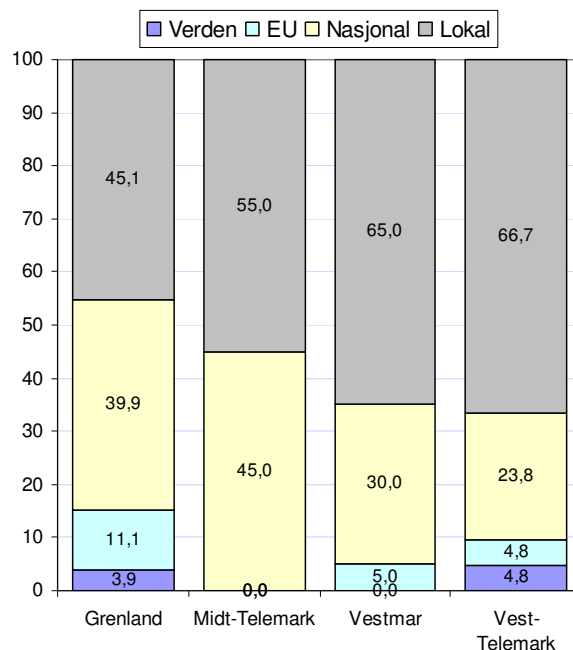
Vest-Telemark er nest mest internasjonal i Telemark, med 9,6 prosent eksportbedrifter. Vest-Telemark har imidlertid høyest andel bedrifter som er rettet mot det lokale markedet.

Midt-Telemark hadde ingen bedrifter med viktigste marked i utlandet. Det var imidlertid en høy andel av bedriftene i Midt-Telemark som hadde sitt viktigste marked utenfor regionen.

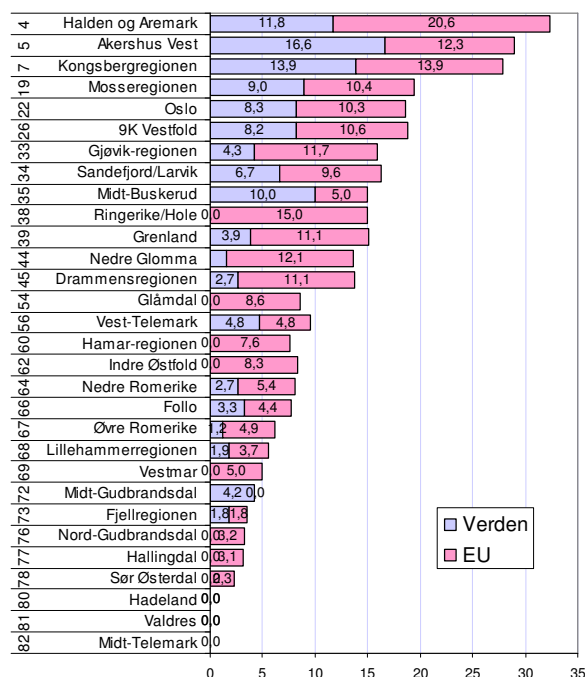
I figur 79 kan vi se at Grenland er rangert som nummer 39 når det gjelder internasjonaliseringsgrad. Grenland er dermed så vidt over middels av regionene i Norge. Mange regioner på Vestlandet og i Nord-Norge har høy internasjonaliseringsgrad på grunn av at mye konkurranseutsatt industri og fiskerivirksomhet.

Vest-Telemark er nummer 56 av de 83 regionene i landet, mens Vestmar er nummer 69.

Midt-Telemark som ikke hadde bedrifter med viktigste marked i utlandet, er naturligvis på delt sisteplass.

Figur 78: Prosentvis andel av bedrifter med hovedmarked lokalt, nasjonalt, EU eller utenfor.

Figur 79: Andel bedrifter med hovedmarked utenfor Norge i regionene på Østlandet.

Drivkrefter i regional næringsutvikling

	Næringslivs- Indeksen	Andel lønnsomme foretak	Andel vekst- foretak	Etablerings- frekvens
Befolkningsstørrelse	Pos ^{***}		(Pos)	Pps ^{***}
Vekst befolkning	Pos ^{***}	Pos ^{***}		Pos ^{**}
Utdanningsnivå næringsliv			(Neg)	(Pos)
Utdanningsnivå befolkning	(Neg)			Neg [*]
Agder	Pos ^{**}		Pos [*]	Pos ^{**}
Vestlandet	Pos ^{**}	Pos ^{**}		Pos ^{***}
Trøndelag	(Neg)	Neg ^{**}	(Pos)	Pos ^{**}
Nordnorge				
Innovasjon produkt	Pos ^{**}	(Neg)	Pos ^{**}	
Innovasjon tjenester	(Pos)	(Pos)		(Neg)
Innovasjon prosess			(Neg)	
Innovasjon marked		(Neg)	(Pos)	
Lønnsomhet			Pos ^{**}	(Neg)
Vekst omsetning		Pos ^{**}		(Neg)
Etableringsfrekvens		(Neg)	(Neg)	
Næringstetthet		(Pos)		Neg ^{**}
Bransjestructur		Pos ^{***}	(Neg)	Pos ^{***}

Figur 80: Resultat fra multivariate regresjonsanalyser på regionnivå, der næringslivsindeksen, andel lønnsomme foretak, andel vekstforetak og etableringsfrekvens er avhengige variable. Her er fortegnene på sammenhengene vis med pos(itiv) og neg(ativ). *** betyr signifikansnivå bedre enn 0,01, ** betyr bedre enn 0,05, * betyr bedre enn 0,1. Fortegn i parentes er tatt med der signifikansnivået er mellom 0,1 og 0,5. Hvite felt er der signifikansnivået er mellom 0,5 og 1.

I tabellen over har vi kjørt en regresjonsanalyse hvor vi forsøker å forklare de regionale variasjonene i lønnsomhet, vekst, nyetableringer og næringslivsindeksen med noen utvalgte faktorer hvor vi har funnet sammenhenger.

Befolkningsvekst og størrelse

Tabellen over viser at befolkningsstørrelse og befolkningsvekst har positiv innvirkning på næringsutvikling, spesielt etableringsfrekvens og lønnsomhet.

Utdanningsnivå

Utdanningsnivå har liten effekt, enten vi måler det formelle utdanningsnivået i næringslivet, eller i befolkningen. Her har vi brukt andeler av befolkning med høgskoleutdanning som indikator for utdanningsnivå i befolkning, og andel av de som er sysselsatt i regionens næringsliv med høyere utdanning som indikator for utdanningsnivå i næringslivet.

Landsdeler

Vi har også lagt inn en geografisk faktor på landsdelsnivå. Landsdelene er målt mot Østlandet. Agder og Vestlandet har signifikant bedre næringsutvikling en de andre landsdelene.

Innovasjon

Vi har lagt inn innovasjonsgrader for de fire hovedtypene innovasjon. Dette er frekvensen av bedrifter som har innovasjon, justert for bransjestructur.

Høy innovasjonsgrad når det gjelder produktutvikling slår ut som signifikant positivt for andel vekstforetak i regionene. Sammenhengen mellom produktutvikling og lønnsomhet er svakt negativ. Dette virker intuitivt riktig. Produktutvikling gir større omsetning, men det koster.

Innovasjon når det gjelder utvikling av nye tjenester har bare svak sammenheng med

utviklingsindikatorene. En skulle kanskje tro at nye produkter burde ha samme effekt som nye tjenester, men her er sammenhengen svake.

Prosessinnovasjon, dvs ny produksjonsmetoder, logistikk eller støttefunksjoner har også svak sammenheng med utviklingsindikatorene. Det er bare en svak negativ sammenheng mellom prosessinnovasjon og vekst, ellers ingen sammenhenger. Dette kan for så vidt også intuitivt forklares. Bedrifter som forbedrer produksjonsteknologien kan senke produksjonskostnadene, og dersom også konkurrentene gjør det samme vil antakelig prisene synke i takt med kostnadene. Dermed kan vi se en negativ sammenheng med omsetningsvekst.

Markedsinnovasjon har en svak positiv påvirkning på vekst, og en svak negativ påvirkning på lønnsomhet. Dette er virkninger i samme retning som produktinnovasjon. Produktinnovasjoner har imidlertid tilsynelatende sterkere virkning.

Andre faktorer

Tabellen inneholder også en del annen interessant informasjon om sammenhenger i regional næringsutvikling.

Det er en sterk positiv sammenheng mellom vekst og lønnsomhet. På mikronivå finner vi at bedrifter med vekst har større sannsynlighet for høy lønnsomhet enn bedrifter uten vekst. Her er det naturlig å forklare dette med at vekst i omsetning forårsaker lønnsomheten.

Det er en svak negativ sammenheng mellom etableringsfrekvens og vekst, som kanskje kan forklares av at i regioner med høy etableringsfrekvens blir det flere bedrifter som må dele på den lokale veksten, og kjemper om det samme markedet.

Etableringsfrekvensen påvirker også lønnsomheten negativt. Dette skyldes antakelig at nyetablerte bedrifter ofte er ulønnsomme, og i regioner med høy etableringsfrekvens vil det være en stor andel bedrifter som er unge.

Næringstettheten påvirker lønnsomheten svakt positivt, men etableringsfrekvensen negativt. Høy tetthet av bedrifter ser ut til å være lønnsomt, det betyr kort vei til mange potensielle kunder og leverandører. Det kan også hende at regioner med forholdsvis mye næringsliv i forhold til befolkningen er ”mettet” og at det derfor ikke er plass til så mange nyetableringer.

Bransjestrukturen betyr svært mye for lønnsomhet og nyetableringer. Det er store forskjeller på bransjene når det gjelder etableringsfrekvens og lønnsomhet, og derfor betyr regionens bransjestruktur mye for disse utviklingsindikatorene.

Bransjestrukturen betyr lite for andel vekstforetak. Det er små forskjeller mellom bransjene når det gjelder andel vekstforetak. Regioner med mange bedrifter i bransjer med høy vekst har faktisk en tendens til svakere vekst enn andre.

Oppsummering

Vi har i denne rapporten presentert to viktige indekser for regional utvikling: Attraktivitetsindeksen som forteller om stedlig attraktivitet som bosted, og næringslivsindeksen som måler næringslivets utvikling. Det er interessant å se disse i sammenheng.

Samlet suksess for regionene

I figuren har vi plottet inn regionenes rangering på Attraktivitetsbarometeret og Nærings-NM samtidig på hver sin akse. Regioner som er i øverste høyre kvadrant er regioner som både har attraktivitet og næringsutvikling over gjennomsnittet.

Grenland er plassert i den beste kvadranten, blant regioner som både har god næringsutvikling og høy attraktivitet.

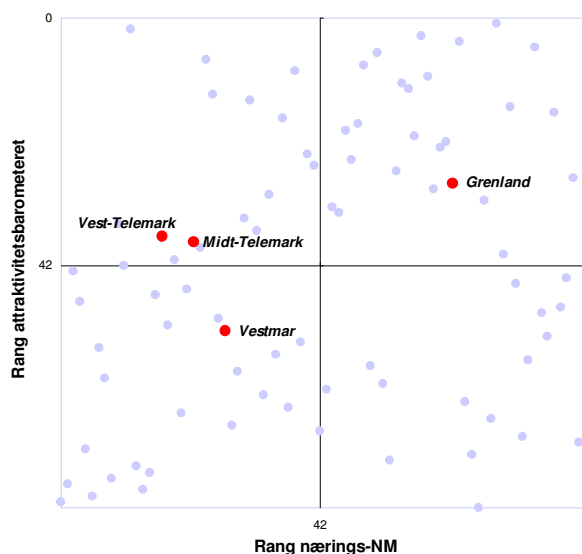
Vest- og Midt-Telemark er blant regionene som har under middels næringsutvikling, men over middels attraktivitet.

Vestmar havnet i den uheldige kvadranten med svak næringsutvikling og lav attraktivitet. Det kan imidlertid se ut til at Vestmar er på vei opp, ettersom utviklingen der har en positiv trend.

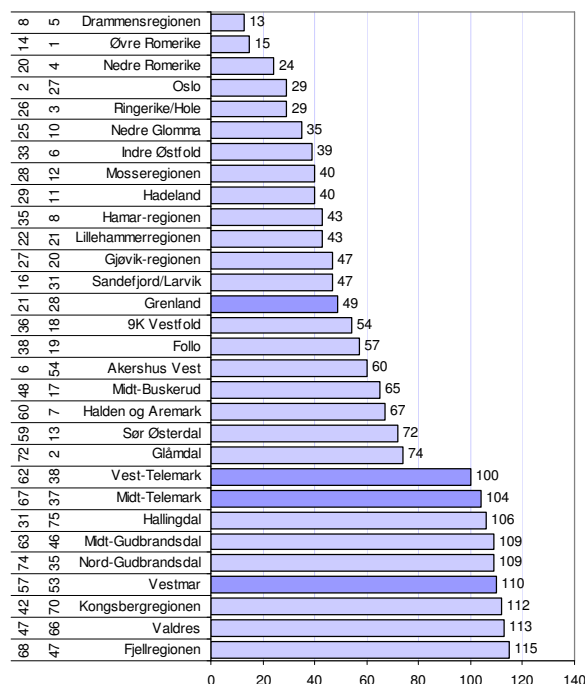
I figur 82 har vi vist de 30 regionene på Østlandet når vi summerer rangeringen for henholdsvis næringsutvikling og attraktivitet. I denne kombinertøvelsen er Drammensregionen mest vellykkede region i landet. Østlandet har svært mange av de beste regionene.

Grenland er rangert som nummer 18 av de 83 regionene i landet i denne kombinasjonsøvelsen.

Vest-Telemark er nummer 53, Midt-Telemark nummer 56 og Vestmar er nummer 62.

Figur 81: Rangering på Attraktivitetsbarometeret og Nærings-NM blant de 83 regionene i landet, for perioden 2005-2007.

Figur 82: Sum av rangering med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling i perioden 2005-2007. Regionene på Østlandet. Tallene til venstre viser først rangering på næringslivsindeksen 2005-2007, og dernest attraktivitetsbarometeret 2005-2007.

Samlet suksess for kommunene

Vi kan også sette inn kommunene i samme type diagram. Nå har vi plottet inn kommunenes rangering på Attraktivitetsbarometeret og Nærings-NM samtidig på hver sin akse. Kommuner som er i øverste høyre kvadrant er regioner som både har attraktivitet og næringsutvikling over gjennomsnittet.

Seks av kommunene i Telemark er i den beste kvadranten, med kommuner som både har over middels næringsutvikling og over middels attraktivitet. Porsgrunn og Bø er svært nær øvre høyre hjørne, og dermed nær å være best på begge indeksene.

Fire av kommunene har høy attraktivitet, men under middels næringsutvikling.

Fem kommuner har over middels næringsutvikling, men lav attraktivitet.

Tre av kommunene havnet i den dårligste kvadranten med både svak næringsutvikling og lav attraktivitet.

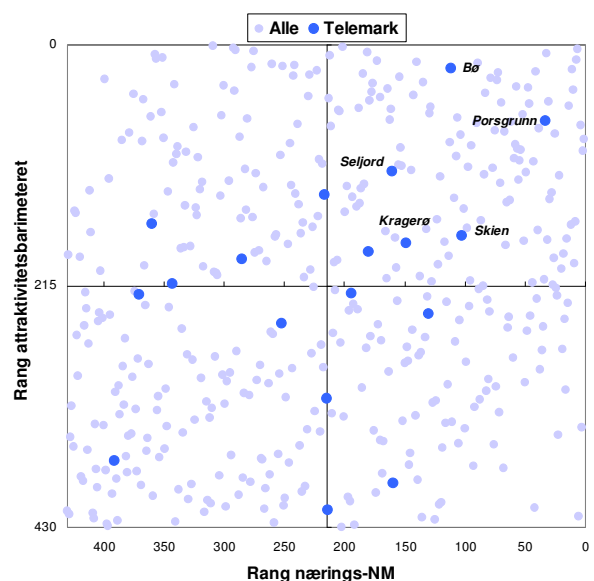
I figur 84 har vi vist resultatene for alle kommunene i Telemark.

Porsgrunn er nummer 16 av de 430 kommunene i landet når vi ser på Nærings-NM og Attraktivitetsbarometeret i sammenheng.

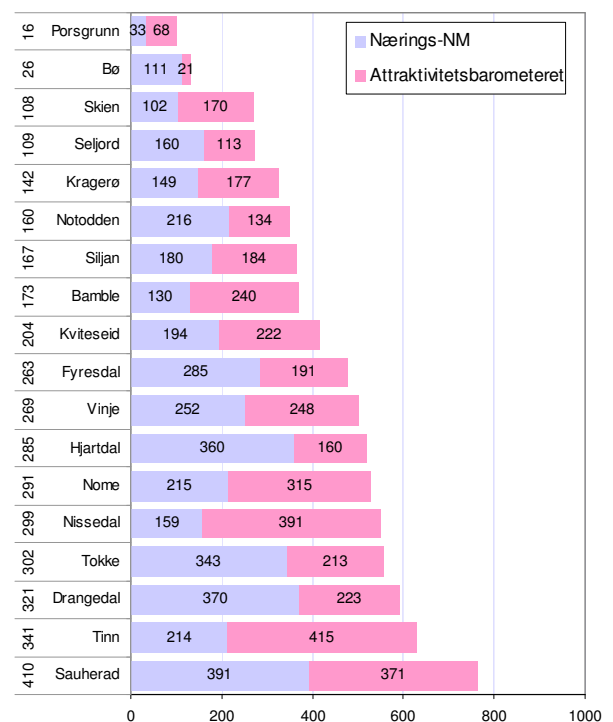
Bø er også høyt rangert som nummer 26.

Deretter følger Skien, Seljord, Kragerø og Notodden.

Sauherad, Tinn og Drangedal havner nederst.

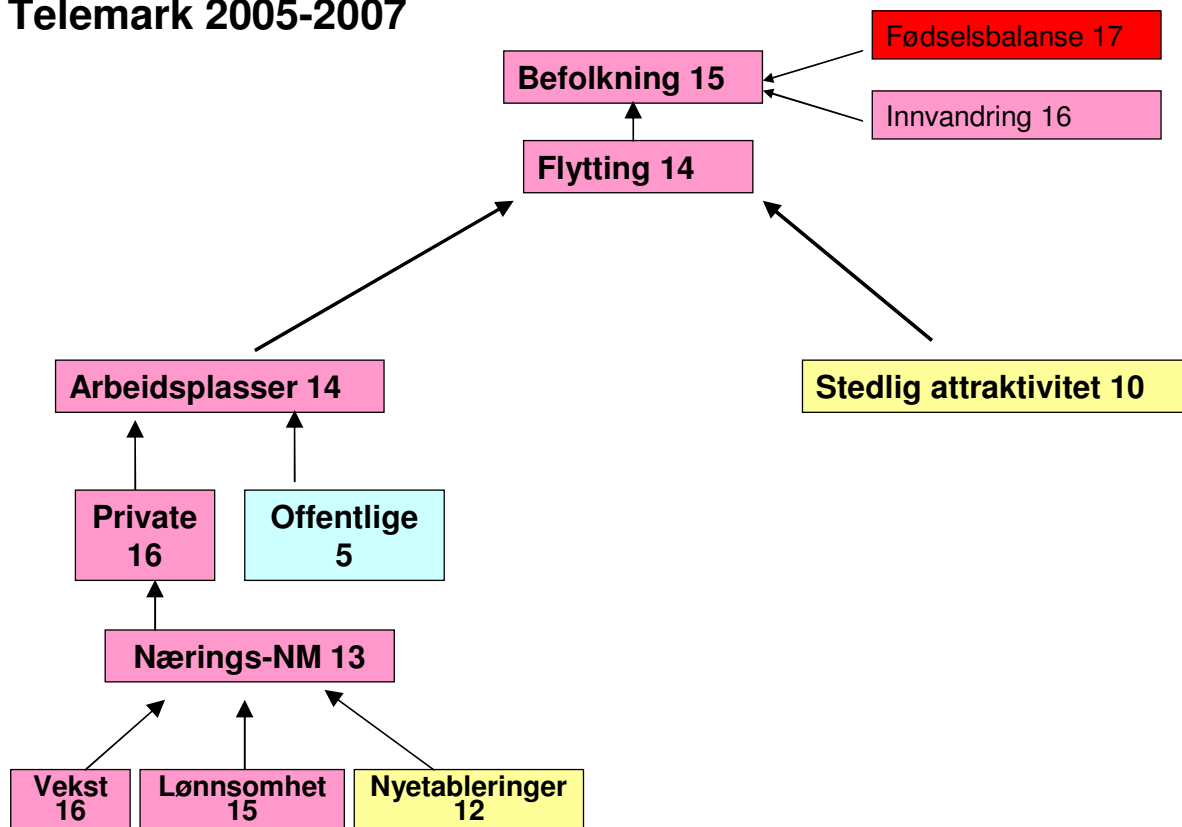
Figur 83: Rangering på Attraktivitetsbarometeret og Nærings-NM blant de 430 kommunene i landet, for perioden 2005-2007.

Figur 84: Sum av rangering med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling i perioden 2005-2007. Tallene til venstre angir kommunens rangering med hensyn til kombinert plassering på de to indeksene.

Oversikt

Regional utvikling Telemark 2005-2007

Figur 85: Oversikt over ulike indikatorer for regional utvikling i Telemark i de siste tre årene. Tallene viser rangering blant de 19 fylkene i Norge, hvor 1 er best og 19 dårligst i Norge. Fargene viser rangeringen på samme måte som kartene.

I figuren over har vi oppsummert alle de ulike faktorene for regional utvikling som er vist i denne rapporten. Tallene viser Telemarks rangering blant de 19 fylkene i landet for hver enkelt av disse faktorene.

Befolkningsutviklingen er den aller viktigste indikatoren for regional utvikling. Telemark er nummer 15 av 19 fylker når det gjelder befolkningsvekst. Telemark har det tredje høyeste fødselsunderskuddet, og den fjerde laveste innvandringen.

Telemark har netto utflytting til andre fylker. Flyttestrømmene mellom Telemark og andre deler av landet kommer av to forhold: Arbeidsplassutviklingen i Telemark og attraktivitet som bosted.

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Telemark har vært svakere enn i resten av landet. Dette skyldes lav vekst i antall arbeidsplasser i privat næringsliv. Næringslivet i Telemark har svak lønnsomhet og vekst i forhold til næringslivet i andre deler av landet. Arbeidsplassveksten i fylket har også blitt redusert som følge av rasjonalisering og nedleggelse i prosessindustrien.

Telemark er som fylke litt over middels attraktiv som bosted. Grenland er mest attraktiv av regionene i fylket, men også Midt- og Vest-Telemark er over middels attraktive blant regionene i Norge.

ⁱ Telemarksforskning-Bø har gruppert alle kommunene i landet i politiske regioner, der kommuner har inngått samarbeid om næringsutvikling. Denne regioninndelingen brukes i flere publikasjoner, blant annet Nærings-NM og Attraktivitetsbarometeret.

² Sysselsatte inkluderer både heltids- og deltids sysselsatte.

ⁱⁱⁱ Attraktivitetsbarometeret 2008 er utgitt av NHO, og kan lastes ned på NHOS hjemmesider, www.nho.no. Telemarksforskning-Bø vil også publisere en rapport om metoder og resultater i løpet av høsten 2008.

^{iv} Sammenhengen mellom nettoflytting og vekst i arbeidsplasser er nok mer komplisert, ettersom netto innflytting også gir vekst i folketallet, som igjen fører til høyere etterspørsel og flere lokale arbeidsplasser. Modellen kan likevel brukes til å identifisere regioner som har høyere innflytting enn "normalt".

^v Merk at alle bedrifter teller likt med denne metoden. Små bedrifter vil telle likt med de største. Det samme gjelder målingene av lønnsomhet i neste kapittel. Dersom en bruker summerte tall vil en ofte bare avspeile utviklingen i de største bedriftene, derfor vil metoden vi har brukt være bedre for å få fram geografiske forskjeller. Ettersom både vekst og lønnsomhet er målt med regnskapsdata, vil en ikke fange opp avdelinger av konsern med hovedkontor andre steder. Disse er ofte store arbeidsgivere, men få av antall. Dermed vil dette ikke ha særlig påvirkning på resultatene. I det foregående kapitlet om arbeidsplasser, har vi imidlertid brukt andre datakilder der vi også fanger opp avdelinger med hovedkontor andre steder og ikke regnskapspliktige virksomheter.

^{vi} Av de foretakene som leverte inn regnskapene til Brønnøysundregistrene før fristen, hadde 74,4 prosent overskudd. En del foretak leverer hvert år regnskapene etter fristen, og disse har erfaringsvis dårligere lønnsomhet enn gjennomsnittet. Når disse regnskapene kommer inn, vil andelen lønnsomme foretak erfaringsmessig synke med ca 2 prosent. Lønnsomheten i 2007 vil likevel bli svært høy.

^{vii} Nærings-NM 2008 er utarbeidet for NHO, og kan lastes ned fra www.nho.no. NHO har også fått laget en interaktiv WEB-presentasjon av resultatene i Næring-NM på <http://naringsnm.nho.no>.

^{viii} Poengsystemet er slik at beste region i en kategori får poengsum 10, medianen poengsum 5 og dårligste region får poengsum 0. De mellomliggende regionene får en poengsum avhengig av avstanden fra ytterpunkt og median. Den samlede næringslivsindeksen er gjennomsnittet av oppnådd poengsum for de fire kategoriene; vekst, lønnsomhet, nyetableringer og næringslivets relative størrelse.

^{ix} For å rangere kommunene har vi benyttet sum av rangering blant alle kommunene for de fire delindikatorerne. Årsaken til at denne metoden er valgt er at enkelte små kommuner med svært få regnskapspliktige foretak lett får ekstreme verdier på indikatorerne. Gjennom å bruke rangeringene unngår en at slike ekstreme verdier får fullt utslag. Denne metoden favoriserer kommuner med jevne resultat.

^x I tabellen under er betegnelsene for ulike innovasjonstyper som er brukt i denne rapporten knyttet til spørsmål i innovasjonsundersøkelsen:

Spørsmål i innovasjonsundersøkelsen	Betegnelse	Samlebetegnelse
Verdi lik 1 hvis foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden 2004-2006	Produkt	Produkt
Verdi lik 1 hvis foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester i perioden 2004-2006	Tjeneste	Tjeneste
Verdi lik 1 hvis foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon eller fremstilling av varer og tjenester i 2004-2006	Produksjon	Prosess
Verdi lik 1 hvis foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon av varer og tjenester i 2004-2006	Logistikk	
Verdi lik 1 hvis foretaket har introdusert nye eller vesentlig støttefunksjoner, som systemer for vedlikehold, innkjøp, regnskap eller IT i 2004-2006	Støttefunksjoner	

Verdi lik 1 hvis foretaket i 2004-2006 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i design (utseende/utformig) av en vare eller tjeneste	Design	Marked
Verdi lik 1 hvis foretaket i 2004-2006 introduserte markedsinnovasjoner i form av: vesentlige endringer i innpakning/emballasje av en vare	Emballasje	
Verdi lik 1 hvis foretaket i 2004-2006 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye media eller nye måter for promotering av produktet	Promotering	
Verdi lik 1 hvis foretaket i 2004-2006 introduserte markedsinnovasjoner i form av: ny markedsføringsstrategi (nye kunderupper/markedssegmenter)	Markedsføring	
Verdi lik 1 hvis foretaket i 2004-2006 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye måter for produktplassering eller salgskanaler	Salgskanaler	
Verdi lik 1 hvis foretaket i 2004-2006 introduserte markedsinnovasjoner i form av: nye metoder for prising	Prising	